22- MÜSÂKAAT BAHSI

1- Meyve ve Ekinin Bir Kismi Mukabilinde Müsakaat ve Muamele Babi
2- Fidan Dskmenin ve Ekin Ekmenin Fazileti Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
3- Âfat (Telefatin) i Hesaptan Düsme Babi
4- Borcun Bir Kismini Hesabdan Düsmenin Müstehab Olusu Babi
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler :
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:
5- Sattigi Mali Iflas Eden Müsterinin Elinde Bulan Kimsenin Onu Dönebilecegi Babi
6- Fakire Mühlet Vermenin Fazilets Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
7- Zenginin Borcunu Sallantida Birakmasinin Haram Kilinmasi; Havalenin Sahih Olusu ve Zengine Havale Edildigi Zaman Onu Kabulün Îstihbabi
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:
8- Kirda Çimen Otlatmak Için Muhtac Olunan Suyun Fazlasini Satmanin, Onu Vermekten Imtina Etmenin ve Erkek Hayvanin Çiftlesmesi Mukabilinde Ücret Almanin Haram Kilinmasi Babi
9- Köpegin Parasi, Kahinin Ücreti ve Fahisenin Mehrinin Haram Kilinmasi; ve Kediyi Satmaktan Nehi Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler.
10- Köpeklerin Öldürülmesini Emir; Bu Emrin Neshedildigini, Av, Ekin, Hayvan ve Emsali Seyler Için Beslenenler Müstesna Olmak Üzere Köpek Edinmenin Haram Kilindigini Beyan Babi
11- Hicamet Ücretinin Helal Olusu Babi
Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:
12- Sarap Satmanin Haram Kilinmasi Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
13- Sarap, Lase, Domuz ve Putlari Satmanin Haram Kilinmasi Babi
14- Riba Babi
15- Sarf Babi ve Altinin Nakden Gümüsle Satisi Babi
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:
16- Altini Gümüs Mukabilinde Veresiye Satmanin Yasak Edilmesi Babi
17- Içinde Boncuk ve Altin Bulunan Gerdanligin Satisi Babi
18- Zahirenin Misli Misline Satilmasi Babi
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:
19- Ribayi Yiyenle Yedirene Lanet Babi
20- Helal Ile Amel ve Süpheli Seyleri Terk Babi
21- Deveyi Satip Binmeyi Istisna Babi
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:
22- Bir Kimsenin Ödünç Bir Sey Alip da Ondan Daha Iyisini Vermek Suretiyle Ödemesi Babi ve «Sizin En Hayirliniz Borcunu En Iyi Ödeyeninizdir, Hadisi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
23- Fazlalikli Olarak Hayvani Hayvanla Satmanin Cevazi Babi
24- Rehin ve Rehinin Hazarda, Seferde Cevazi Babi
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:
25- Selem Babi
Hadisi Seriften Çikarilan Hükümler:

26- Yiyecek Seylerde Ihtikar Yapmanin Haram Kilinmasi Babi
27- Alis-Veriste Yeminden Nehi Babi
28- Suf'a Babi
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:
29- Komsunun Duvarina Mertek Çakma Babi
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:
30- Zulmü, Yer Gasb Etmeyi ve Saireyi Haram Kilma Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
31- Yol Hakkinda Ihtilaf Edildigi Vakit Yolun Ne Kadar Olacagi Babi

22- MÜSÂKAAT BAHSI

Müsâkaat: Sulamak mânâsina gelen (saky) den alinmistir. Seriat istilahina : Bag ve bahçeyi, mahsûlün bir kismi mukabilinde birine vererek baktirmaktir. Medîne1i1er buna muamele derler. Onlarin kendilerine mahsus tâbirleri vardir. Meselâ; müzâreaya, muhabere; icâ-reye, bey'; mudârebeye, mukaareza; salata, secde derler.
Kelimenin müsareket bildiren (mufâale) babindan kullanilmasi ya akid iki kisi arasinda yapildigi için yahut taglîb suretiyledir. Müsâkaat müzârea gibidir.

1- Meyve ve Ekinin Bir Kismi Mukabilinde Müsakaat ve Muamele Babi

1- (1551) Bize Ahmed b. Hanbel ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Lâfiz Züheyr'indir. (Dediler ki) : Bize Yahya yâni el-Kattân, Ubey-dullah'dan rivayet etti. (Demis ki) : Bana Nâfi', Ibni Ömer'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Saliallahii Aleyhi ve Seliem) Hayber halkina, orada çikan meyve veya ekinin yarisi karsiliginda muamele yapmis.

2- (...) Bana Alî b. Hucr es-Sa'dî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ali yâni Ibni Müshir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da tbni Ömer'den naklen haber verdi. Ibni Ömer söyle demis :
«Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber'i, çikan meyve veya ekinin yarisi mukabilinde verdi. Zevcelerine her sene kuru hurmadan seksen, arpadan yirmi vesk olmak üzere yüz vesk veriyordu. Ömer hilâfete geçince Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcelerini ya kendilerine arazî ve su bölmek yahut her yil onlara vesklari ödemek sartiyle muhayyer birakti. Onlar muhtelif hareket ettiler. Bâzisi arazî ile suyu, bâzisi da her yil vesklerin verilmesini ihtiyar ettiler. Âise ile Hafsa, arâ-tî ve suyu ihtiyar edenlerdendi.

3- (...) Bize Ibni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Nâfi', Abdullah b. Ömer'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber halkina oradan çikan ekin veya meyvenin yarisi mukabilinde muamele yapmis.
Râvi hadîsi Alî b. Müshir rivayeti gibi nakletmis; yalniz : «Âise ile v Hafsa, arazî ve suyu ihtiyar edenlerdendi.» cümlesini zikretmemis: «Peygamber 'Sallaîlahü Aleyhive Sellem) 'in zevcelerini, kendilerine yer bölmek sartiyle muhayyer birakti.» demis; suyu da zikretmemistir.

4- (...) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Üsâme b. Zeyd el-Leysî, Nafî'den, o da Abdullah b. Ömer'den naklen haber verdi. Söyle demis:
«"Hayber fethedilince yahudîler Resulüllah (Sallallahü'Aleyhive Sellem) den, Hayber'de çikan meyve ve ekinin yansini vermek sartiyle çalismak üzere kendilerini orada birakmasini istediler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bu sartla diledigimiz müddetçe sizi burada birakiyorum...» buyurdu. Sonra râvi hadîsi Ibni Nümeyr'Ie îbni

Müshir'in Ubeydallah'dan rivayet ettikleri gibi rivayette bulunmustur. Bu rivayette : «Hayber'in yan gelirinden meyve iki paya bölünür; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) beste birini alirdi» ifâdesini ziyade etmistir.

5- (...) Bize tbni Kumli rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Xeys, Mu-hammed b. Abdirrahmân'dan, o da Nâfi'den, o da Abdullah b. Ömer'den, o da Resûlüllah (Safta J/a/iü Aleyhi ve Sellem)'den naklen haber verdi ki, Hayber'in arazî ve hurmaliklarini, meyvesinin yansi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem} *in olmak sartiyle kendi mallarindan isletmek üzere Hayber yahudilerine vermis.

6- (...) Bana Muhanimed b. RâfI' ile Ishâk b. Mansûr rivayet ettiler. Lâfiz Ibni Râfi'indir. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Mûsâ b. Uk-be' Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Ömer b. Hattâb yahudîlerle hirîstiyanlari Hicaz topragindan sürmüs. Zâten Resûlüllab (Salialllihü Aleyhi ve Sellem) Hayber fethedilince yahudîleri oradan çikarmak istemis. Orasi fethedildigi vakit arazî Allah ile Resulünün ve müs-lümanlarinmis. Bundan dolayi yahudîleri oradan çikarmak istemis. Derken yahudiler çalismayi üzerlerine almak ve meyvenin yarisi onlarin olmak sartiyle kendilerini orada birakmasini Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den dilemisler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhive Sellem) onlara ;
«Bu sartla sizi diledigimiz müddetçe burada birakiyoruz.» buyurmus ve yahudiler tâ Ömer kendilerini Teyma'ya ve Erîha'ya sürgün edinceye kadar orada kalmislar.
Bu hadîsin iki rivayetini Buhârî «Müzârea» bahsinde tahrîc etmistir.
Hayber: Medine ile Sam arasinda Medîne'ye dokuz konak mesafede bulunan münbit bir vahadir. Burada yahudiler yasarlardi. Vâhâyi müteaddit kalelerle tahkim etmislerdi. Resûlüllah [Sallallahü Aleyhi ve Sellem)hu yeri hicretin yedinci yilinda fethetmistir.
Müslümanlarin Hayberli sulhan mi yoksa harben mi fethettikleri ulemâ arasinda ihtilaflidir. Nevevî'nin beyânina göre bâzilari harben alindigini söylemis; bir takimlari sulh yolu ile, daha baskalari ahâlisinin çekilmesiyle harpsiz darpsiz girildigini ileri sürmüslerdir. Hattâ bir kisminin harben, bir kisminin sulh yolu ile bir kisminin da ahâlisinin çekilmesi suretiyle alindigini söyleyenler oldugu gibi : «Bir kismi sulhan, bir kismi da harben alinmistir.> diyenler de vardir. Kaadî Iyâz bu son kavlin esah oldugunu söylemistir. Imam Mâlik ile ona tâbi olanlarin ve Süfyan b. Uyeyne 'nin kavilleri de budur.
Babimiz rivayetlerinden birinde :
«Orasi fethedildigi vakit arazî Allah ile Resulünün ve müslümanlarin îdi.» denilmesi bu yerin harben alindigina delildir. Çünkü müslümanlarin hakki ancak harbederek aldiklari yerlere teallük eder. Fakat Buhârî'nin bir rivayetinde :
«Arazî yahudilerin, Resulün ve müslümanlann idi.» denilmistir ki, bu da o yerin sulhan alindigini gösterir. E1-Mühe11eb bu iki rivayetin arasini söyle bulmustur: Rivayetlerin birincisi sulhdan önceki hâli, ikincisi de sulhdan sonraki hali beyân etmektedir; zîra Hayber'in bir kismi sulh yolu ile, bir kismi da harben alinmistir. Harben alman kisim tamamiyle Allah'a, Resûlü'ne ve müslümanlara aitti; sulh yolu ile alinan kismi ise yahudîlerindi; sulh akd edildikten sonra müslümanlann oldu.
Müsâkaat ve müzâreayi tecviz edenlerin en kuvvetli delilleri bu rivayetlerdir. Zîra Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Seîlem) 'in Hayber halkina, çikan meyvenin yarisi mukabilinde muamele buyurmasi müsâkaat, ekinin yansi karsiligindaki muamelesi de müzâreadir. îmam Mâlik, Seyri, Leys, Safiî, Ahmed b. Hanbel, muhadisler, Zahirîler ve cumhûr-u fukahâ müsâkaatm caiz olduguna kaildirler.
Hanefîler 'den Imam Âzam'la Züfer'e göre müsâkaat da müzârea gibi hiç bir suretle caiz degildir. Müsâkaat meselesi, müzâbeneden nehyeden hadîsle nesholunmustur.
îmam Âzam babimiz rivayetlerini te'vîl etmis; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in Hayberliler'e yaptigi muamelenin müzârea ve müsâkaat degil, onlara bir iyilik ve ihsan olmak üzere bir harâc oldugunu söylemistir. Çünkü ona göre Resûîüllah 'Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber'i ganimet olarak almisti. Yahudilere hiç bir sey

vermeyebilirdi. Yerlerinden çikan mahsulün bir kismini almak sartiyle mallarim ellerinde birakmasi bir fazilet ve minnettir. Buna harâc-i mu-kâseme derler. Harâc-i tavzif gibi mukâseme de caizdir.

Harâc-i mukâseme: Islâm hükümdari tarafindan mahsulün üçte bir, dörtte bir veya onda bir gibi muayyen bir miktari alinarak arazînin sahiplerine birakilmasidir. Bu takdirde arazîden mahsul elde edilemezse sahiplerinden de bir sey alinmaz. Bu bir nevi' cizye yâni zimmîlere [1] mahsus vergidir. Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Bekr ve Ömer (Radiyaîlahü anh) devirlerinde yahudüerden ayrica cizye alindigi hiç bir hadîste rivayet olunmamistir. Eger bu vergi cizye olmasa idi, yahudîlerden cizye almak îcâbederdi. Bu hal Imam Âzam hazretlerinin te'vîlinin sahîh oldugunu gösterir.

Harâc-i muvazzaf: Zimmîlerin ziraata elverisli arazîsinden dönüm basma alinan bir sâ' ve bir dirhemlik vergidir.

Müsâkaati caiz görenler onun ne gibi agaçlar hakkinda yapilacagi hususunda ihtilâf etmislerdir. Dâvûd-u Zahirî'ye göre müsâ-kaat yalniz hurmada caizdir. Çünkü bu bir ruhsattir; jiasean beyân edilen agaçtan baskasina tesmil edilemez.

îmam Safiî yalniz hurma ile üzüme mahsus oldugunu söylemistir. Müsâkaat ona göre de ruhsat ise de birçok yerlerde üzüme hurma hükmü verildigi için burada da ikisine bir hüküm vermistir.

Imam Mâlik «Her nevi agaçta müsâkaat caizdir.» demistir.1 Safiî 'nin bir kavli de budur. Mâ1ik'e göre müsâkaatm tecviz edilmesine sebep, ihtiyaç ve maslahattir. Bu ise bütün agaçlara samildir; binâenaleyh hurmaya kiyasen bütün agaçlarda müsâkaat caizdir.

Hadis-i serifte: «Çikan mahsûlün yansi karsiliginda...» buyurulma-si, müsâkaatm yan, üçte bir ve dörtte bir gibi muayyen bir cüz' mukabilinde yapilacagina delildir. Meçhul miktarla meselâ : Mahsulden bir seyler vermek sartiyle müsâkaat yapmak caiz degildir.

Imam Safiî ve ona muvafakat eden birçok ulemâ müstakil-len müzâreaya cevaz vermedikleri halde müsâkaatle birlikte olursa ona tebean müzâreanin da caiz oldugunu söylemislerdir. Delilleri: Bu hadîste müzâreanin müsâkaat üzerine atfedilerek : «Meyve veya ekinin yarisi karsiliginda...» denilmis olmasidir. Zira onlara göre: Nazimda kiran, hükümde müsavat îcâbeder. Yâni bir delilde iki sey yan yana zikredilir ve biri digeri üzerine atfolunursa ikisinin hükmü de bir olur. Burada mü-zârea, müsâkaat üzerine atfedilmistir. Müsâkaat caiz olunca ona tâbi olan müzârea da caizdir. Binâenaleyh bir kimse ile yemis agaçlari hakkinda müsâkaat yapan, arazîsini islemek için müzârea da yapilabilir.

Imam Mâlik müstakillen olsun müsâkaata tebean olsun mü-zâreayi tecvîz etmemistir. Yalniz ona göre müsâkaat akdiyle bahçe alan bir kimse agaçlarin arasindaki arazîyi ekebilir.

îbni Ebî Leylâ, Hanefîler 'den îmam Ebû Yûsuf ile îmam Muhammed, sâir Küfe ulemâsi, mu-haddisler, Imam Ahmed, îbni Kuzeyine, îbni Süreyh ve diger bir takim ulemâ müzârea ile müsâkaatm birlikte olsun ayri ayri olsun yapilabilecegine kaildirler. Nevevî : «Zahir ve muhtar olan kavil budur.» dedikten sonra Hayber'deki müzâreanin müsâkaata tebean degil, müstakillen yapildigini söylemis; müslümanîann, asirlar boyunca müzârea yapageîdiklerini hatirlatmistir.

Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) kâfirleri Arap yarimadasindan çikarmaya niyetli idi. Nitekim veratina yakin bunu emir de buyurmustu. Onun için de yahudî1er'in isteklerini muvakkaten kabul etmis:

«Diledigimiz müddete kadar sizi burada birakiyorum.» buyurmustu.

Zahirîler hadîsin bu cümlesiyle istidlal ederek müsâkaatm meçhul müddetle de yapilabilecegine kail olmuslardir. Cumhura göre müsâkaat, Icâre gibi malûm bir müddet için yapilir; müddeti belli/olmayan müsâkaat caiz degildir. Çünkü Peygamber (Saîlallahü A leyhi ve Sellem) 'in bu sözü yahudîlerle müsâkaat akdi degil, maslahat îcâbi, bir müddet daha Hayber'de kalmalarina müsaade idi; onlarla müsâkati bundan sonra yapmisti.

Bâzilari: «Meçhul müddetle müsâkaat yapmak Islâm'in ilk devirlerinde Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsus olmak üzere caizdi.> demis; bir takim ulemâ da Hayber'de kalmak için yahudîlere malûm bir müddet tâyîn edildigini, hadîsin bu cümlesiyle Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Selleni)'in ;

<*Bu malûm müddet bitince sizi buradan çikaririz.» demek istedigini söylemislerdir. Bu takdirde murâd :

Müsâkaatm nikâh* ve satis gibi mü-ebbed degil, muvakkat bir akid oldugunu beyandir.
Ebû Sevr mutlak olarak akdedilen müsâkaatin bir sene müddet iktizâ ettigini söylemistir.
Hadîsteki: «Kendt mallarindan isletmek üzere...» ifâdesi müsâkaatla bahçe alan kimsenin vazifesini bildirmektedir. Bu vazife agaçlan sulamak, budamak, asilamak, köklerini temizlemek ve kazmak, yemisini korumak, zamani gelince toplamak gibi her sene yapilan hizmetlerdir. Duvar yapmak, < hendek kazmak gibi her yil tekerrür etmeyen islerse mal sahibine aittir.
Babimiz rivayetleri kahran alman arazînin sâir menkul mallar gibi gaziler arasinda ganimet olarak taksim edilecegini göstermektedir. Zîra Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Hayber arazîsini taksîm etmistir.
Mâlikîler: «Bu gibi arazîyi Islâm hükümdari müslümanlara vakfeder. Nitekim Hz. Ömer Irak arazîsini vakfetmistir.» demislerdir.
Imam Âzam 'la Küfe ulemâsina göre hükümdar îcâb-i hale göre muhayyerdir. Gerekirse taksîm eder; îcâbinda arazîyi sahiplerine birakarak onlari haraca baglar.
Nevevî'nin beyanina göre Yahudilerle yapilan muamele ganimetler taksîm edilip gaziler hisselerini aldiktan sonra onlarin rizâ-lariyle olmustur.
Hz. Ömer'in Yahudiler 'i sürgün ettigi Teymâ' Medine ile Sam arasinda Medîne'ye yedi-sekiz konak mesafede bir yerdir. Erîhâ' ise Sarki'l-Ürdün'de sarp yollarla çikilan daglik arazîde bir sehirdir. Beyt-i Makdis'e at yürüyüsü ile bir günlük mesafededir. Ömer (Radiyallahü anh) 'in Hayber 'den yahudîler'i sürmesi Arap yarimadasindan gayri müslimlerin çikarilmasi hususundaki hadîsten yalniz Hicaz kastedildigine delildir. Zîrâ Teymâ' Arap yarimadasindan ma'dûddur, fakat Hicaz 'dan degildir. Vâki-dî Hicaz'i: «Medîne'den Tebûke; ve Medine 'den Küfe yoluna kadar olan yerlerdir.» diye tahdîd etmistir.

2- Fidan Dskmenin ve Ekin Ekmenin Fazileti Babi

7- (1552) Bize tbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülmelik, Atâ'dan, o -da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîiem) :
«BIr müslüman bir agaç dikerse, o agaçtan yenilen (yemis) mutlaka onun için sadakadir. O agaçtan çalinan (yemis) onun için sadaka, yabanî hayvanlarin yedigi sadaka, kuslarin yedigi dahî onun için sadakadir. (Hasili) bir kimse o agaci (n yemisini yeyip) azaltirsa, bu onun için mutlaka sadaka olur.» buyurdular.

8- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen haber verdi Id, Peygamber (Salktlhhü Aleyhi ve Sellem) hurmaliginin içinde bulunan Ümmü Mübessir-i Ensâriyye'nin yanina girerek ona :
«Bu hurmaligi kim dikti, müslüman mi, kâfir mi?» diye sormus.
Ümmü Mübessir :
— Müslüman (dikti) cevabini vermis.
Bunun üzerine Resûlüllah (Salîallühü Aleyhi re Sellem):
«Eger bir müslüman bir agaç diker veya ekin eker de ondan bir insan yahut hayvan veya baska bir sey yerse, bu onun için mutlaka sadaka olur.» buyurmuslar.

9- (...) Bana Muhammed b. Hatim ile Ibni Ebî Halef rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ravh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi ki, Câbir b. Ab-dillah'i sunu söylerken isitmis : Ben Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem):
«Eger müslüman bir adam bir fidan diker veya ekin eker de, ondan bir yabanî hayvan, kus yahut baska bir sey yerse, bunda onun Için mutlaka sevab vardir.» buyururken isittim.
Ibni Ebî Halef (Kus yahut baska bir sey yerine) : «Kus bir sey* dedi.

10- (...) Bize Ahmed b. Saîd b. Ibrâhîm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubâde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize ZekerIyyâ b. Ishâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr b. Dînâr haber verdi ki, Câbir b. Ab-dillâh'i söyle derken isitmis:
Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) bir bahçede Ümmü Ma'bed'în yanma girerek:
«Ey Ummü Ma'bed! Bu hurmalari kim dikti; mütlüman mi, kâfir mi?» diye sordu. Ününü Ma'bed:
— Müslüman (dikti) diye cevap verdi. Resulü Hah (Sal laIhhü Aleyhi ve Sellem) :
«Eger müslüman bir kimse agaç diker de, ondan bir intan veya hayvan yahut kus yerse, bu mutlaka onun için kiyamet »ününe kadar bir tada ka olur.» buyurdu.

11- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs b. Giyâs rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb ile Ishâk b. Ibrahim de hep birden Ebû Muâviye'-den naklen rivayet ettiler. H.
Bize Amru'n-Nâkid dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ammâr b. Muhammed rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbni Fudayl rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi A'mes'den, o da Ebû Süfyân'dan, o da Câbir'den naklen rivayette bulunmuslardir.
Amr, Ammâr'dan rivayetinde; Ebû Küreyb [2] de Ebû Muâviye*-den naklettigi rivayetinde ziyade ederek: «Ümmü Mübessir'den» dediler. tbni Fudayl'in rivayetinde : «Zeyd b. Harise'nin karisindan»; îshâk'in Ebû Muâviye'den rivayetinde ise : «Bâzan Ümmü Mübessir'den, o da Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem)'den dedi; bâzan demedi.» ibareleri vardir.
Bu râvilerin hepsi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen Ata', Ebu'z-Zübeyr ve Amr b. Dinar hadîsleri gibi rivayette bulunmuslardir.

12- (1553) Bize Yahya b. Yahya ile Kuteybe b. Saîd ve Muham-med b. Ubeyd el-Guberî rivayet ettiler. Lâfiz Yahya'nindir. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandi; Ötekiler: Bize Ebû Avfine, Katâde'den, o da Enes'den naklen rivayet etti; dediler. En e s söyle demis; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Eger bir mOsfüman bir agaç diker yahut ekin eker de, ondan bir kus veya insan yahut hayvan yerse, bundan dolayi ona mutlaka sadaka olur.» buyurdular.

13- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Müslim b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebân b. Yezîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katade rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Enes b. Mâlik rivayet etti ki, Nebiyyullah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) Ensârdaji bir kadin olan Ümmii Mübessir'in bir hurmaligina girdi de: «Bu hurmalari kim dikti? Müslüman mi, kâfir mi?» diye sordu.
— Müslüman (dikti) dediler. Râvi yukarikilerin hadîsi gibi rivayette bulunmustur.
Bu hadîsin Ahmed b. Saîd rivayetinde Hz. Câbir b. Abdi11âh'dan nakleden râvi Amr b. Dînâr hakkinda Ebû Mes'ûdu Dimaskî sunu söylemistir: «Müs1im'in bütün nüshalarinda bu hadîste Amr b. Dînâr zikredilmistir; hal-buki burada malûm olan Câbir'den Ebu'z-Zübeyr'in rivayetidir.»
Hz. Enes rivayetini Buhlri «Müzârea» ve «Edeb» bahislerinde; Tirmizi «Ahkâm»da muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir. Agaç dikme hususunda Imam Ahmed b. Hanbel sahabeden Ebû Eyyûb, Ebu'd-Derdâ\ Sâib b.H.al-lâd ve Muâz b. Enes hazerâtmdan hadîsler rivayet etmistir. Alî b. Abdi1âzîz'in «El-Müntehab» adli eserinde Enes (Radiyaîiahûanh)'dan güzel bir isnadla tahrîc ettigi bir hadîste: «Kesûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Selleml;
«Birinizin elinde bir fidan bulundugu halde kiyamet kopar da, henüz kopmadan o fidani dikebilirse hemen diksin!» buyurdular denilmektedir.
Rivayetlerin bâzilarinda Hz, Zeyd b. Harise 'nin zevcesi Ümmü Mübessir, bazilarinda Ümmü Ma'bed olarak zikredilmistir. îbni Abdilberr: «Bu tadinin Ümmü Bisr binti'1-Berâ' b. Ma'rur oldugu söylenir.» diyor, Neve-vî, Ümmü Bisr dahî denildigini ilâve etmis: «Isminin Huleyde oldugunu söyleyenler varsa da bu rivayet sahîh

degildir.» demistir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Agaç dikmek ve ekin ekmek pek faziletli birer ameldir. Ulemâ en faziletli kazanç yolunun ne oldugunda ihtilâf etmislerdir.Bâzilari bunun ticâret oldugunu, bâzilari el sanati, bir takimlari da ziraat oldugunu söylemislerdir. Hadîslerin ekserisi el sanatinin en faziletli kazanç yolu oldugunu göstermektedir.
Hâkim'in «Müstedrek»inde Hz. Ebû Bürde 'den rivayet ettigi bir hadiste:
«Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'e en iyi kazancin ne oldugu soruldu da:
«Kisinin efinin emegi ite mebrûr olan her alis veristir;» buyurdular. denilmektedir. Hâkim: «Bu hadîsin isnadi sahîhtir.> demistir. Mâ-mâfih kazanç yollarinin bâzisi helâl olmasi yönünden, digeri umûmun istifadesi cihetinden efdal olabilirler. Su halde hükmün ihtiyaca göre degismesi îcâbeder. Zirâata ihtiyaç fazla oldugu zaman halka hizmet için zirâatla; ticârete ihtiyaç çogaldiginda ticâretle mesgul olmak daha faziletlidir. Aynî bu tevcihi begenmistir.
2- Âhirette hayirli amellere terettüb edecek sevap müslümanlara mahsustur. Çünkü ibâdet ve tâatler ancak müslüman olanlardan kabul edilir. Bir kâfir çesme veya köprü yaptirsa; yahut sadaka verse âhireti için bir faydasi yoktur. Yalniz dünyada mükâfatini görecegine dair hadîs varid olmustur. Gerçi Enes (Radiyallahü anh) hadîsinin bâzi rivayetlerinde müslüman yerine : «Bir kul agaç dikerse...» denilmistir. Kul tâbiri müslümana da, kâfire de sâmil ise de, mutlak olan o rivayet buradaki (müslüman) kaydiyle mukayyed rivayetlere hamlolunur. Fakat müslüman tâbirinde müslüman kadin da dahildir; zîra sevap istihkaki hususunda erkekle kadin müsavidir.
3- Agaç diken veya ekin eken kimse bundan sevap kasdetsin etmesin kendisine sevap verilir. Hattâ fidani diktikten, ekini ektikten sonra satsa, yaptigi is rizk bâbmda insanlara yardim oldugu için yine sadaka yerine geçer.
Hadîsin buradaki bir rivayetinde:
«Onun için kiyamete kadar sadaka olur.» buyuruluyor. Acaba agaç veya ekin bitip yetse de sevabi devam edecek mi, yoksa bu sevap agaç ve ekinin devami müddetince mi verilecek? seklinde bir suâl hatira gelirse Aynî buna: «Zahire bakilirsa murâd ikinciisdir.» diye cevap veriyor. Yâni agaç ve ekin devam ettigi müddetçe sevap verilir; demek istiyor. Nitekim Nevevî de: «Bu isi yapanin ecri agaç ile ekin ve onlardan yetisen agaçlar, ekinler devam ettigi müddetçe kiyamete kadar devam edecektir.» diyerek bu ciheti biraz daha izah etmistir.
4- Müslümana; çalinan ve hayvanlar tarafindan telef edilen malindan dolayi da ecir verilir.
5- Hadîs-i serîf bir kimsenin arazîsini gerek kendisi gerekse gelecek nesli için i'mârda bulunmasina tesvik etmektedir.

3- Âfat (Telefatin) i Hesaptan Düsme Babi

14- (1554) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb, Ibni Cüreyc'den naklen haber verdi. Ona da Ebu'z-Zübeyr, Câbir b. Abdi11âh'dan naklen haber vermis ki, Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem):
«Eger dîn kardesine meyve satarsan...» buyurmus. H.
Bize Muhammed b. Abbâd da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Damra, Ibni Cüreyc'den, o da Ebu'z-Zübeyr'den naklen rivayet etti, ki EbuVZübeyr, Câbir b. AbdiIIâh'i sunu söylerken isitmis: Resûlüllah (Saliaîtahü Aleyhi ve Seliem) :
«Dîn kardesine yemis satar da, o yemisi âfet vururs a, ondan bir sey alman sana helâl olmaz; kardesinin malini haksiz yere ne ile alacaksin!» buyurdu.

(...) Bize Hasan El-Hulvânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âsim, îbni Cüreyc'den bu is» adla bu hadîsin mislini rivayet etti.

15- (1555) Bise Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve Alî b. Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ismail b. Ca'fer, Humeyd'den, o da Enes'-den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallaîlahü A leyhi ve Seliem) kemâle gelmedikçe hurmanin yemisini satmaktan nehî buyurmus.
(Râvi Humeyd demis ki:) Bunun üzerine biz Enes'e: Yemisin kemâli nedir? diye sordu. Enes:
— Kizarmasi ve sararmasidir. Ne dersin; Allah yemisi vermeyive-rirse, din kardesinin malini kendine ne ile helâl kilarsin? dedi.

(...) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Mâlik, H «mey d-i TavU'den, o da Enes b. Mâlik'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Seliem) meyveyi kemâl buluncaya kadar satmaktan nehî buyurmus. (Oradakiler Enes'e) :
— Kemâl bulmak nedir? diye sordular. Enes :
— Kizarmasidir; dedi ve sunu ilâve etti: Allah meyveyi vermezse dîn kardesinin malini kendine ne ile helâl kilacaksin?

16- (...) Bana Muhammet! b. Abbâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülazîz b. Muhammed, Humeyd'den, o da Enes'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah o hurmaliga yemis vermezse bir hanginiz dîn kardesinin malini kendine ne ile helâl kilar?» buyurmuslar.

17- (1554) Bize Bisr b. Hakem ile Ibrâhîm b. Dînâr ve Abdülceb-bâr b. Alâ' rivayet ettiler, lâfiz Bisr'indir. (Dediler ki) : Bize Siifyân b. Uyeyne, Humeyd-i A'rac'dan, o da Süleyman b. Atîk'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) âfât (telefatin)'i hesaptan düsmeyi emir buyurmus.
Ebû Ishâk —ki Müslim'in arkadasidir—: Bize Abdurrahman b. Bisr, Siifyân'dan bu isnadla rivayette bulundu; dedi.
Bu hadîsin Hz. Enes rivayetini Buhari «Büyü'» bahsinde tahrîc etmistir. Hz. Enes'in kitabimizdaki üçüncü rivayeti Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e muttasil ve merfu' gösterilmisse de Dârekutnî bunu «Hâvilerden birinin vehmi» diye vasiflandirmis; hadîsin ResûlüIlah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in degil, Hz. Enes'in sözü oldugunu beyân etmistir.
Cevâih: Câihanin cem'idir. Câiha : Yemis ve diger mallari helak eden âfettir. Büyük musibet ve fitne mânâlarina da gelir.
Satilan meyve henüz müsteri toplamadan dolu gibi semavî bir âfet sebebiyle telef olursa.'zarari satici mi çeker; yoksa müsteri mi? meselesinde ulemâ ihtilâf etmislerdir.
Hanbelîler 'den îbni Kudâme «El-Mugnî» nâm eserinde sunlari söylüyor:
«Bu mesele üzerinde birkaç vecihle söz edilmistir :
1- Câihanin telef ettigi meyveler filcümle saticinin garantisi altindadir. Ekseri Medîneliler'in kavli budur ki, Yahya b. Saîd-i Ensârî, Imam Mâlik ve Ebû Ubeyd ile hadîs ulemâsindan bir cemaat da bunlar meyanmdadir.
2- Câiha: Rüzgâr, dolu, çekirge ve susuzluk gibi insanin dahlü tesiri bulunmayan her âfettir.
3- Zâhir-i mezhebe göre âfetin azi ile çogu arasinda bir fark yoktur. Ancak, tahdîd ve inzibati mümkin olmayacak derecede az ve telef elmasi âdet hükmüne giren miktara itibar edilmez. Imam Ahrned: Ben on veya yirmi hurma tanesinde itibâr edilecek demem; üçte birin ne oldugunu da bilmem; lâkin zarar üçte birden, dörtte veya beste birden fazla olursa hesaptan indirim yapilir; demistir. Baska bir rivayette Imam Ahmed: Zarar ziyan malin üçte birinden az olursa onu müsteri çeker; demistir. Imam Mâlik ile eski mezhebine göre Safiî 'nin kavilleri de budur. Çünkü meyve ve ekinin bir kismini ister istemez kuslar yiyecek, rüzgâr dagitacak, bir kismi da yere dökülecektir. Binâenaleyh bu zararla semavî âfetin getirdigi zarar arasindaki had-din ta'yini lâzim gelir, Seriatin vasiyyet ve hastanin bagisi gibi yerlerde üçte biri nazar-i itibâra aldigini görüyoruz. Bu sabit olunca deriz ki: Âdetten fazla bir sey telef olursa, telef olan miktar umumî kiymetten düsülür. Meyve veya ekinin hepsi

telef olursa akid bozulur; müsteri parasini geri alir. Bir kismi telef olursa, malin üçte biri miktarini yahut daha fazla tuttugu takdirde, zarari miktari umûmî kiymetten düsülür. Zarar malin üçte birinden az ise kiymetten bir sey düsülmez. Alanla satan âfette veya âfetin telef ettigi miktar hususunda ihtilâf ederlerse söz satanindir, çünkü malda asil olan, selâmettir.»

Selef ulemânin cumhuru ile Sevrî Imam Âzam, Ebû Yûsuf, Muhammed, yeni mezhebinde Imam Safiî, Ebû Ca'fer Taberî ve Zahirîler: «Müsteri teslim almissa âfet sebebiyle zayi' olan malin miktari az olsun çok olsun zarar kendine aittir; teslim almadan telef olursa zara saticinindir.» demislerdir. Burada malin tesliminden murâd, tahliye yâni müsteriyi mali ile bas basa birakmaktir.

Âfetin sebep oldugu zararin umumî nyattan düsülecegine kail olanlar Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu husustaki emri ve hadîsteki:

«Ondan bir sey alman sana helâl olmaz.» cümlesiyle istidlal etmislerdir. Bir de : «Agaçlarin sulanmasi ve bakimi sahibinin vazifesi oldugu için agaçtaki meyveler ma'nen onun elindedir ve teslimden önce telef olmus gibidir.» derler.

Zararin umumî fiyattan düsülmeyecegim söyleyenler, bundan sonraki babin ilk hadîsiyle istidlal etmislerdir.

Bu rivayetlerde zikri geçen: «Dîn kardesinin malini kendine ne ile helâl kilarsin?» cümlesinden murâd : Meyve telef oldugu zaman müsterinin parasina mukabil ortada mal kalmadigini; binâenaleyh saticinin bu parayi haksiz yere almis olacagini beyândir. Bu cümle hükmün galibe (ekseriyete) göre verilecegine delildir.

4- Borcun Bir Kismini Hesabdan Düsmenin Müstehab Olusu Babi

18- (1556) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Bükeyrden, o da Iyâz b. Abdillâh'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti. Ebû Saîd söyle demis :

Resûlüllah iSallaHahü Aleyhi ve Selle m) zamaninda bir adamin satin aldigi yemis sebebiyle basina belâ geldi; borcu çogaldi. Derken ResûIüllah

«Ona sadaka verin!» buyurdu; ve halk ona sadaka verdi. Ama bu onun borcuna yetmedi. Bunun üzerine Rcsûlüîlah (SaîIallahü Aleyhi ve Sellem) o zâtin alacaklilarina :

«Buldugunuzu alin; size bundan baska bir sey yoktur!» buyurdular.

(...) Bana Yûnus b. AbdIlâlâ' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Amr b. Haris, Bükeyr b. Esecc'-den bu isnâdla bu hadisin mislini haber verdi.

Satici müsteriye teslim ettikten sonra semavî bir âfetle telef olan meyvenin parasini müsteri geri alamaz diyenlerin delili bu hadîstir. Zira bu hadîste Resûiüllah (SalIaliahii Aleyhi ve SeUem)zzr&T gören müsteriye sadaka yerilmesini emir buyurmustur. Eger parasini geri almaya hakki olsaydi buna hacet kalmazdi. Onlar geçen hadîsteki âfet zararina tekabül eden meblâgin geri verilmesi emrini istihbâb mânâsina hamletmislerdir.

Yahut bu emir meyve kemâle gelmeden satildigi zamana mahsustur; derler. Âfet sebebiyle zayi' olan meyvenin zararini saticiya yükleyenler bu hadîsteki borçlanma meselesine kargi su cevabi vermislerdir: Ihtimal meyve kemâle geldikten sonra müsterinin ihmâl ederek toplamamasi yüzünden telef olmustur. Bu takdirde zarari müsteri çeker. Bundan dolayidir ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hadisin sonunda:

«Size bundan baska bir sey yoktur.» buyurmustur. Âfet zararlarinin bedeli iade edilmeyecek olsa. alacaklilar kalan paralarini da isterlerdi. Muhalifleri de bunlara cevap vermis ve : «Hadîs-i serif: «Size simdilik bundan baska bir sey yoktur. Bu zât fakir kaldigi müddetçe ondan alacak istemeniz size helâl olmaz; vakti halt düzellnceye kadar beklemelisiniz; mânâsini ifade eder.» demislerdir.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

1- Hadîs-i serif müslümanlarm hayir islerinde birbirlerine yardimci olmalarina, muhtaçlara, borçlulara

muavenete ve sadaka vermeye tesvik etmektedir.
2- Borcunu Ödemeye imkân bulamayan fakirin pesine takilarak ondan mütemadiyen alacak istemek veya kendisin hapsettirmek helâl degildir. Imam Mâlik, Safiî ve birçok Mâ1ikiye ulemâsinin kavilleri budur. Ibni Sureyhin : «Borcunu ödeyinceye kadar hapsolunur; velev ki, Vakîrligi sübût bulsun.» dedigi; Imam Âzam'm alacakliya borçluyu mütemadiyen tâkîb hakki tanidigi rivayet olunur.
3- Iflâs eden bir kimsenin elbise gibi zarurî ihtiyacindan maada bütün mali alacaklilarina teslim edilir.
Bu hadiste zikri geçen borçlunun Hz. Muâz b. Cebel oldugu söylenir.

19- (1557) Bana arkadaslarimizdan birçok kimseler rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ismâîl b. Ebî Üveys rivayet etti. (Dedi ki) : Bana kardesim, Süleyman yâni Ibni Bilâl'den, o da Yahya b. Saîd'den, o da Ebu'r-Ricâl Muhammed b. Abdirrahmâivdan naklen rivayet etti ki, annesi Amra binti Abdirrahmân sunlari söylemis : Ben Âise'yi söyle derken isittim :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selletn) kapida yüksek sesle konusan davaci sesleri isitti. Bir de bakti ki, biri digerinden borcunu indirmesini istiyor; ondan bir sey hakkinda hos muamele rica ediyordu. O da: Vallahi yapamam, diyordu. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yanlarina çikarak:
«Nerede o iyiIik yapmayacagina Allah'a yemin veren?» diye sordu. O zât:
— Benim yâ Resûlâîlah! (Borç indirimi ile hos muameleden) hangisini dilerse onun olsun! dedi.
Bu hadîs Imam Müs1im'in «Sahîh»inde maktu' olarak rivayet ettigi on iki hadisten biridir. Kaadî Iyâz bu hususta sunlari söylemistir: «Râvi (Bana birçok kimseler rivayet etti) yahut (bana sika bir zat rivayet etti) veya (bana arkadaslarimizdan bâzisi rivayet etti) derse o hadis, bu fennin ulemasmca ne maktû'dur; ne de mürsel veya mu'dal; belki meçhul bir kimseden rivayet kabîiindendir.»
Nevevî, Kaadî 'nin sözünü tasdik ettikten sonra : «Lâkin ne olursa olsun bu hadîs baska bir tarîkten sabit olmasa bu metinde bu rivayetle ihticâc olunamazdi. Ama baska tarikten sabit olmustur. Buhârî onu «Sahîh»mde Ismâîl b. Ebî Üveys 'den rivayet etmistir. Ihtimâl Müslim (birçok kimseler) sözü ile Buhâri ve baskalarim kasdetmistir. Müslim bu Ismâîl 'den «Hacc» bahsinde ve «Cihâd»m sonunda vasitasiz olarak rivayette bulunmustur. ..» diyor. Hadîsi Nesâî dahî rivayet etmistir.
Bu gibi rivayetlere bâzilari «munkati'» bâzilari «muallâk» demis; Ebû Dâvûd ise onlari «mürsel» saymistir.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler :

1- Hadîs-i serîf borçluya karsi iyi muameleye, borcunun bir kismini bagislamak suretiyle ihsanda bulunmaya tesvik etmektedir.
2- Hayirli is yapmamaya yemin etmekten nehyediyor. Bâzilari bu hadîse bakarak a'râbî kissasini müskü saymislardir. Kitabimizin bas taraflarinda zikri geçen bu kissanin hülâsasi sudur: Bedevilerden bir zât Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi veSeîlemj'e gelerek Islâm'in sartlarini sormus; cevabini aldiktan sonra : «Vallahi bundan ne fazla yaparim, ne noksan!» diye yemin etmis; Resûlüüah (Sahaiialiü Aleyhi ve Seliein) de ;
«Eger sözünde sâdik ise kurtuldu.» buyurmus; bir hayir olan ziyadeyi yapmamaga yemin ettigi halde ona ses çikarmamisti.
Iskâlin cevâbi: Bedevi kissasinda Peygamber (SallallaJiü Aleyhi ve Sellem) Islâm'a davete ve ona insanlari isindirmaga çalisiyordu; onun için Bedeviye daha müsamahakâr davranmisti. Islâm'a kalbi yatmis bir kimsenin hâli böyle degildir; onu hayirli igleri fazla yapmaya davet edebilir. Nevevî : «Hayir yapmamaya yemîn eden bir kimsenin bu yeminden dönerek keffâret vermesi müstehapür.» diyor.
3- Hadîsimiz sahâbe-i kiramin sürati intikallerine; ve itaat için Peygamber(Sallalluhü Aleyhi ve Sellem)"in bir isaretini gözettiklerine; hayir islemeye son derece mütemayil olduklarina delildir.
4- Borçlunun alacaklidan biraz indirim yapmasini Istemesi caizdir. Mâlikîler 'den bâzilari bunu kerîh görmüslerdir; zira bunda bir minnete katlanma vardir. Kurtubî : «Ihtimâl keraheti mutlak söyleyenlerin

maksatlari bunun hilâf-i evlâ oldugunu anlatmaktir.» demis. Aynî, Imam Azam'm mezhebinin de böyle olmasi gerektigini söylemistir Nevevi indirim istemekte beis olmadigini söyledikten sonra : «Lâkin zaruret yokken israr derecesine, nefsi tahkire veya ezaya vardirmamak sarttir.» diyor.
5- Hak sahiplerinden sefaat istemek ve hayir hususunda sefaatçiligi kabul etmek mesru'dur.

20- (1558) Bize Harmele h. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b- Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi. (Demis ki) : Bana Abdullah b. Kâ'b b. Mâlik rivayet etti. Abdullah ona babasindan naklen haber vermis ki, babasi, Ibni Ebî Hadred'de olan bir alacagini Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) zamaninda mescidde ondan istemis. Bu münasebetle gürültü kaldirmislar: hattâ Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) evinde oldugu halde seslerini duymus da yanlarina çikmis; odasinin kapi perdesini faile açmis. Ve Kâ'b b. Mâlik'e seslenerek :
«Yâ Kâ'b!» demis. Kâ'b:
— Lebbeyk yâ Resûlâllah! mukabelesinde bulunmus. Resûîüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) ona eliyle: Alacaginin yansini birak, diye isaret etmis. Kâ'b :
— Biraktim yâ Resûlâllah! demis. Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve SeUem)\hn\ Ebî Hadred'e :
«Ka!k borcunu öde!» buyurmuslar.

21- (...) Bize bu hadîsi Ishâk b. Ibrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Osman b. Ömer haber verdi. (Dedi ki) : Bize Yûnus, Zührî'-den, o da Abdullah b. Kâ'b b. Mâlik'den naklen haber verdi. Ona da Kâ'b b. Mâlik haber vermis ki, kendisi Ibni Ebî Hadred'de olan bir alacagini istemis... Râvî, Ibni Vehb hadîsi gibi rivayette bulunmustur.

(...) Müslim der ki: Leys b. Sa'd da rivayet etti. [3] (Dedi ki) : Bana Ca'fer b. Rabîa, Abdurrahman b. Hürmüz'den, o 4a Abdullah b. Kâ'b b. Mâlik'den, o da Kâ'b b. Mâlik'den naklen rivayet etti ki, Kâ'b'in, Abdullah b. Ebî Hadred-i Eslemî'de alacagi varmis. Bir ara ona tesadüf ederek yakasina yapismis. Ve konusmuslar; hattâ sesleri yükselmis. Derken yanlarina Resûlüllah (Sallallahü Aleyhive Sellem) ugramis ve:
«Yâ Kâ'b!» demis; ve eliyle : Yansim birak der gibi isaret buyurmus. O da alacaginin yarisini almis; yarisini birakmis.
Bu hadîsi Buhâri «Salât», «Sulh», «Eshas» ve «Mülâzeme» bahislerinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî «Kadâyâ»da; Ibni Mâce «Ahkâm» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Satr: Yari ve cüz' mânâlarina gelir. Burada yari mânâsina kullanilmistir. Nitekim rivayetlerin birinde tasrîh de edilmistir.
Hadîsin bir rivayetinde; «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîetn) yanlarina çikmis» denilmis; diger rivayette bunun yerine : «Yanlarina ugramis» ifâdesi kullanilmistir. Halbuki çikmak baska ugramak baskadir. Bu ciheti nazar-i itibara alan bâzi ulema iki rivayetin arasim bulmus ve : »-Ihtimâl Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) evvelâ onlara tesadüf ederek yanlarina ugramis; sonra Kâ'b (Radiyallahü ar.h) hasmini muhakeme için getirdiginde yüksek sesle konustuklarini duyunca yanlarina çikmistir.» demislerdir. Aynî'ye göre rivayetlerin arasini bulmak için ; «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlarin seslerim isitince evinden çikmis ve yanlarina ugramistir.» demek daha muvafiktir; çünkü hadîsler birbirini tefsir ederler. Bu hâl muhtelif yollardan rivayet olunan bir hadîste çok vâki' olur.
Sicf veya Secf: Perde demektir. Bazilarina göre kapinin iki kanadi verine takilan iki parça perdedir.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

1- Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) 'in Hz. Ibni Ebî Hadred'e : «Kaik borcunu öde!» buyurmasi

vücûb ifâde eder. Hadîs-i serif borç indirimi ile ödemeyi uzun zaman sallantida birakmanin bir arada bulunamayacagina isaret etmektedir. Çünkü alacaginin yarisindan vaz geçen bir kimse, geri kalanini da uzun zaman beklerse zarar görmüs olur.

2- îbni Battal 'in beyanina göre mescidde hukuk dâvasi ve alacak talebi caizdir.

3- Fazla olmamak sarüyle mescidde yüksek sesle konusmak mubahtir Çünkü ResûîüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Kâ'b ile arkadasina bu hususta bir sey dememistir. Gerçi Ibni Mâce'nin Hz. Varile 'den, Ebû Nuaym'in Hz. Mûaz ile Cübeyr b. Mut'i m (Radiyalhhü arûi) 'dan rivayet ettigi bâzi hadîslerde çocuklarin ve dâvalarin mescidlerden uzaklastirilmasi, mescidlerde yüksek sesle konusulmamasi emir buyurulmussa da bu hadîslerin zayif olduklari, binâenaleyh bu meselenin hiç bir muâriz bulunmaksizin mubah olarak kaldigi ileri sürülmüstür. Fakat Aynî bu cevâbi begenmemis; bu bâbta sunlari söylemistir : «Bu cevap benim hosuma gitmiyor. Çünkü zayif hadîsler, yollan ve mahradan degisik olursa birbirlerini te'yîd ve takviye ederler. Evlâ olan : Yüksek sesle konusmayi rnen'eden hadîsleri fazla gürültü çikarildigi zamana hamletmektir. Ibâha da fazla gürültü olmadigi surete hamlolunur.»

Imam Mâlik; «Bir kimsenin mescidde birinden alacak istemesinde beis yoktur; ama ticâret ve sarraflik muamelelerini hos görmüyorum.» demistir.

4- Isarete i'timâd caizdir. Iyi anlasildigi takdirde isaret dil ile beyân gibidir. Bu esâsa binâen dilsizin isaretle yemini, gehâdeti, liâm ve bütün akidleri muteberdir; elverir ki, isaretinden maksadi ne oldugu iyi anlasilmis olsun.

5- Hâkim irsâd yolu ile sulha isaret edebilir. Burada sulh ittifakli ikrar üzerine yapilmistir. Zira davacilarin münakasasi borç olup olmadiginda degil, ödeme hususunda idi. Inkâr üzerine sulha gelince : Imam Azam'la Mâ1ik'e göre caiz; Sâfiî'ye göre bâtildir. îbni Ebî Leylâ'nm kavli de Sâfii'nin gibidir.

6 - Hakkini almak için borçlunun pesine düsmek caizdir.

7- Hak sahibi nezdinde sefaatte bulunmak, davacilarin mülayemet-le aralarina girerek onlari uzlastirmak menduptur.

8 - Ma'siyet hususunda olmamak sartiyle sefaat ve araciligin kabulü caizdir.

9- Odada perde kullanmak mesrudur.

5- Sattigi Mali Iflas Eden Müsterinin Elinde Bulan Kimsenin Onu Dönebilecegi Babi

22- (1559) Bize Ahmed b. AbdiHâh b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm haber verdi. Ona da Ömer b. Abdilâziz, ona da Ebû Bekr b. Abdirrahman b. Haris b. Hisâm haber vermis, ki Ebû Bekr, Ebû Hüreyre'yi sunu söylerken isitmis: Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Seîlem) söyle buyurdu (yahut söyle buyururken isittim) :

«Bir kimse Iflâs eden bir adamin {veya iflâs eden bir insanin) elinde Iken malina oldugu gibi yetisirse, ol mal Için o kimse baskasindan daha haklidir.»

(...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin haber verdi. H.

Bize Kuteybe b. Saîd ile Muhammed b. Rumh da hep birden Leys b. Sa'd'dan rivayet ettiler. H.

Bize Ebu*r-Eabîf ile Yahya b. Habîb el-Hârisî dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hammâd yâni Ibni Zeyd rivayet etti. H.

Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. H.

Bize Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdül-vehhâb, Yahya b. Saîd ve Hafs b. Giyâs rivayet ettiler.

Bu râvUerin hepsi Yahya b. Saîd'den bu isnâdla Züheyr hadîsi mânâsinda rivayette bulunmuslardir. Içlerinden îbni Rumh kendi rivayetinde :

«Herhangi bir kimsenin iflâsi teshir edilirse...» dedi.

23- (...) Bize Ibni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hisâm b. Süleyman —ki îbni Ikrime b. Hâlid el-Mahzûmî'dir— îbni Cüreyc'-den rivayet etti. (Demis ki) : Bana Ibni Ebî Hüseyn rivayet etti. Ona da Ebû Bekr b. Muhammed b. Amr h. Hazm haber vermis; ona da Ömer b. Abdilâzîz, Ebü Bekr b. Abdirrahmân'm badîsindeii, o da Ebû Hürey-re'nin hadîsinden, o da Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Selleni) 'den naklen, malindan olan bir kimsenin elinde meta' bulundugu zaman (ne yapilacagi) hakkinda rivayette bulunmus; ama eîde bulunan malin o mali satan sahibine mahsus oldugunu ayirmamistir.

24- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer ile Abdurrahmân b. Mehdî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Su'be, Katâde'den, o da Nadr b. Enes'den, o da Besîr b. Nehîk'den, o da Ebû Hüreyre'den, oo da Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve SeUem) 'den naklen rivayette bulundu :
«Bir kimse iflâs eder de biri malini aynen (onun yaninda) bulursa o mal (i aimay) a (baskasindan) daha haklidir.» buyurmuslar.

(...) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismâîl b. îbrâhîm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd rivayet etti. H.
Bana Züheyr b. Harb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hisâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti.
Her iki râvi Katâde'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmis ve:
«O kimse o malda alacaklilardan daha ziyâde hak sahibidir.» demislerdir.

25- (...) Bana Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef ile Haccâc b. Sâir de rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Selemete'I-Huzâî rivayet etti. (Haccâc : Mansûr b. Seleme, [4] dedi.) (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Bilâl, Huseym b. Irâk'dan, o da babasindan, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi ki, KesûlülJah (SaUaltahü Aleyki ve SeIlem) :
«BIr kimse iflâs eder de, biri malini onun elinde aynen bulursa, o mal (i almay) o (baskasindan) daha haklidir.» buyurmuslar.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü1-Istikrâz»da; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî «Büyû!»da; Ibni Mâce «Ahkâm»da muhtelif râviîerden tahrîc etmislerdir.
Hadîs-i serif Sâfiiler'e göre satis; Hanefîîer'ce ise gasb, emanet ve emsali hakkinda; vârid olmustur. Bu bâbta : îbni Huzeyme, îbni Hibbân ve Imam Mâlik dahî hadisler rivayet etmislerdir. Bir mal satin alip da iflâs eden yahut Ödemeden ölen ve aldigi mal oldugu gibi durdugu halde baska mali olmayan bir kimse hakkinda uîema ihtilâf etmislerdir.
Atâ' b. Ebî Rabâh, Urvetü'bnü Zübeyr, Tâvûs, Sa'bî, Evzâî, Ubeydulîah b. Hasen, Imam Mâlik, Safiî, Ahmed b. Hanbel, IshâJt ve Dâvûd-u Zahirî bu hadisin zahiri ile istidlal ederek : «Bir adam iflâs eder de elinde satin aldigi bir maî bulunursa, o mali satan sahis malini almaya diger alacaklilardan daha haklidir.» demislerdir. Ebû Ömer Ibni Abdilberr, Hicaz fuka-hâsi île muhadislerin, bâzi feri' meselelerinde ihtilâf etmekle beraber bu hadisin umumu ile istidlal hususunda ittifak hâlinde olduklarini kaydettikten sonra sunlari söylemistir : «Sattigi mali oldugu gibi müflisin elinde bulan bir kimse malini geri almak ister de diger alacaklilar buna razi olmaz, ona malinin parasini ceplerinden vererek o mali kendileri almak ister; alirken fazlasina da el koyarlarsa caiz olur mu olmaz mi meselesinde Mâ1ik Me Safiî ihtilâf etmislerdir. Imam Mâlik: Alacaklilarin buna hakki vardir; onlar malin parasini verirlerse mal sahibi malini geri alamaz, demis; Safiî ise bu hususta alacaklilara söz hakki olmadigini söylemis ve ; Bu mali müflis ile mirasçilarinin almaya haklan yoksa alacaklilarin hiç de olmaz; burada ancak mali satana muhayyerlik vardir, isterse malini ahr; dilerse almaz da diger alacaklilarla birlikte o

mala ortak olur; çünkü Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) o malda sahibine, alacaklilardan daha fazla hak tanimistir; demistir. Ebû Sevr ile Imam Ahmed'in ve bir cemaatin kavilleri de budur.

Mâlik 'le Safiî, mal sahibi parasinin bir kismini alirsa ne hüküm verileceginde de ihtilâf etmislerdir. Ibni Vehb ile baskalarinin Mâlik 'den rivayetlerine göre mal sahibi dilerse'aldigi meblagi iade ederek malini alabilir. Safiî söyle demistir : Satilan mal bir köle olur da yari parasini aldiktan sonra iflâs vuku' bulursa, kölenin yansi sahibinin oîur; zîra para kölenin aynina mukabildir. Kalan yansim da alacaklilar nâmina satar. Aldigi paradan bir sey iade edemez; çünkü alacagini almistir. Imam Ahrned'in kavli de budur.

Müflisin tevkif edilmeden ve mahkemece iflâsina hüküm verilmeden ölmesi hâlinde dahî ihtilâf etmislerdir. Imam Mâlik, müflisin ölü hükmünde olmadigini, ölüm hâlinde mal sahibi malini aynen buldugu takdirde diger alacaklilarla beraber olacagin;, iflâs halininse böyle olmadigini söylemistir. Imam Ahmed'in kavli de budur.

«Et-Tevdîh» [5] nâm eserde: Hadîsin muktezâsi, mal sahibinin dönebil-mesidir; ister paranin bir kismim almis olsun; çünkü hadîs mutlaktir; deniliyor. Safiî 'nin yeni kavli budur. Eski kavlinde buna muhalefet etmis, sadece paranin kalan kisminda alacaklilarla ortak olacagini söylemistir.»

Sâfiî1er hadîsin : «Bir kimse malini oldugu gibi bulursa...» cümlesiyle istidlal ederek mal sahibinin malini alabilmesi için onu oldugu gibi, hiç degismemis bulmasini sart kosmuslardir. Mal azalmak gibi zâtinda yahut sifatlarindan birinde degisiklige ugramissa, sahibi diger alacaklilarla beraber olur. Buhâri sârihi Aynî, Sâfiîler'-den birinin bu bâbta uzun tafsilât verdigini söylemis ve bu tafsilâti kitabinda nakletmistir.

Ibrahim Nehâî. Hasan.i Basrî, bir rivayette Sa'bî, Vekî1 b. Cerrah, Abdullah b. Subrume , Ebû Hanîfe, Ebû Yûsuf, Muhanimed b. Hasen ve Züfer'e göre mali satan kimse sair alacaklilar gibidir, Ömer b. Abdilâzîz 'den sahih senetle rivayet olunmustur ki:

«Bir kimse sattigi malin parasindan bir miktarini alir da sonra müsteri iflâs ederse, satanla diger alacaklilar müsavî olur.» demistir. Zührî'nin kavli de budur. Böyle bir kavil Hz. Alî'den de rivayet olunmustur. Katâde'nin Ha1Iâs b. Amr vasitasiyle A1i (Radiyallahü anh) dan tahrîc ettigi bu rivayette:

«Mali satan onu oldugu gibi bulursa, alacaklilarla beraber olur.» denilmektedir. Hz. Ali'nin bu sözü : «Bu hususta sahabeden Osman'in kavline muhalefet eden bilmiyoruz.» diyen Ibni Münzir'in kavlini reddeder. Hz. Osmanin kavli sudur: Bir kimse birindeki alacagini aldiktan sonra hâkim borçluyu müflis ilân etse, artik o kimsenin aldigi kendinindir. Çünkü hassaten alacaklilarin o mala karisma, haklan yoktur. Kim hak isbât ederse o aîir. Fakat sattigi mali aynen müflisin elinde bulan onu almaya diger alacaklilardan daha haklidir. Iste îmam Mâlik, Safiî ve Ahmed b. Hanbel bu kaville amel etmislerdir,

Hanefi ler 'den Tahâvî babimiz hadîsi hakkinda sunlari söylemistir: «Bu hadîste bir kimsenin aynen kendi malini bulmasindan bahsediliyor; halbuki satilmis mal artik satanin kendi mali degildir; bu mal satmazdan önce onun idi. Bir adamin kendi mali ancak ondan gasber dilen yahut ödünç veya emaneten verdigi seylerdir. Bu gibi mallarda o kimse diger alacaklilardan daha hakli olur. Hadîs-i serîf iste bu mânâda vârid olmustur. Nitekim Hz. Semuratü'bnü Cündeb 'den rivayet olunan bir hadîs de buna delâlet etmektedir. Hadîs sudur : Re-sûlüllah " (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ;

«Bir kimsenin esyasi çalinir yahut kaybolur da, onu bîr adamin elîn-de oldugu gibi bulursa, o kimse aynen o esyayi almaya en ziyade hak sahibidir. Müsteri parasini saticidan geri alir.» buyurdular.)

Bu hadîsi Taberân'î dahî tahrîc etmistir. Hadîs-i serif, Ebû Hüreyre hadîsinden murâd : Emânet, ödünç ve magsub gibi mallar oldugunu beyan ediyor; böyle bir mali sahibi, oldugu gibi bir kimsenin elinde bulursa almaga hakki vardir. Diger alacaklilarin onda hakki yoktur; zîra sahibinin miîkinde bakîdir; gâsibm ve keza hirsizin elinde bulunmasi zulüm ve tecâvüz yolu ile oldugu için milkiyet ifâde etmez. Ama mali satarak müsteriye'teslim etmek böyle degildir. Satis, mali sahibinin milkinden çikarir velev ki parasini almamis olsun.»

Gerçi Hz. Semûra hadîsinin râvilerinden Haccâc b. Ertat hakkinda söz edenler olmussa da yersizdir. Ondan Imam Âzam, Sevrî, Su'be ve Ihni Mübarek gibi büyükler hadîs rivayet etmis; Iclî , Ebû Zür'a, Ibni Hibbân ve Hatîb gibi birçok hadis ulemasi onun sika. sadûk, fakîh ve hafiz oldugunu söylemislerdir.

Aynî 'nin beyânina göre kendilerinde teassub eseri görülen bâzi zevat Hane filer hakkinda âdaba aykiri sözler söylemislerdir. Meselâ : Kurtubî; «Hanef iler 'den bâzilari bu hadisi hiç bir esasa dayanmayan bir takim te'vîllerce tefsire kalkismislardir.» demis; Nevevî: «Hanefî1er onu zaif ve merdûd bir takim te'vîllerle tefsir ettiler.» mütâleasmda bulunmus: Ibni Battal: Hanefî1er saticinin alacaklilarla müsavi oldugunu söylerler. Tefsir hadîsini kiyâsla reddederek: Satilan mal müsterinindir; parasi da onun zimmetindedir, derler.» seklinde söze baslayarak Hanefî1er'e cevaplar vermis; hattâ «Tevdîh» sahibi: «Ebû Hanîfe bu hadisi, içinde satis zikredilmemistir bahanesiyle gasb ve emânete hamletmis; onu zaif, merdûd te'vîlJerle tefsir etmis; Alî ile Ibni Mes'ûd'dan rivayet olunan sübût bulmamis bir seye takilmis kalmistir..,» diyecek kadar ileri gitmistir.
Aynî Hanefîler tarafindan bu zevatin her birine ilmî ve rcmknf cevaplar vermistir. Bunlar «Umdetifl-Kaarî»nin «Istikraz» bahsinde görülebilir.

6- Fakire Mühlet Vermenin Fazilets Babi

26- (1560) Bize Ahmed b. Abdillâh b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mansûr, Ribl b. Hirâs'-dan rivayet etti. Onlara da Huzeyfe rivayet etmis. Demis ki: Resûlüllah {Salîailahü A leyhi ve Seîlem) söyle buyurdular:
«Melekler sizden öncekilerden bir adamin ruhunu karsiladilar da : "Hayir nâmina bir sey Isledin mi?" diye sordular. O zât:
— Yok (islemednn) cevâbini verdi.
— Dusun! dediler. Adam:
— Ben insanlara veresiye mal verir; hizmetkârlarima: Fakire mühlet vermelerini, zengine de müsamahakâr davranmalarini emrederdim; dedi.
«Allah (Azze ve Celi): "O kulumu affedin!"» buyuran.

27- (...) Bize Alî b. Hucr ile tshfik b. Ibrahim rivayet ettiler. Lâfiz Ibni Hucr'undur. (Dediler ki) : Bize Cerir, Mugîre"den, o da Nuaym b. Ebî Hrâd'den, o da Bibi b. Hirâs'dan naklen rivayet etti. Ribt söyle demij:
Huzeyfe ile Ebû Mes'ûd bir araya geldiler de Huzeyfe sunlari söyledi : Bir adam Rabbine kavustu. Rabib ona: Ne yaptin? diye sordu. Adam:
— Hayir nâmina hiç bir sey yapmadim; ancak ben servet sahibi bir adamdim. Bu sebeple insanlardan alacak isterdim. Ama miimkin olani alir; olmayana da müsamaha gösterirdim; cevabini verdi. (Teâlâ Hazretleri meleklerine) :
«Kutumu affedin!» buyurdu.
Ebû Mes'ûd: «Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'i böyle buyururken isittim, demis.

28- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca*fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Abdülmelik b. Umeyr'den, o da Rib'î b. Hirâs'dan, o da Huzeyfe'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'den naklen rivayet etti ki:
— Bir adam ölmüs de cennete girmis. Kendisine: (Dünyada) ne yapiyordun? diye sormuslar. Ya hatirlamis yahut hatirlatilmis da :
— Ben insanlarla alis-veris yapardim. Fakire mühlet verir; para pul hususunda müsamaha gösterirdim; cevâbini vermis. Bu sebeple de affolunmus. .
Bunun üzerine (orada bulunan) Ebû Mes'ûd: «Bunu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'den ben -de isittim.» demis.

29- Bize Ebû Saîd-i Esecc rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hâlid-i Ahmar, Sa'd b. Târik'dan, o da Rib'î b. Hirâs'dan, o da Huzeyfe'den naklen rivayet etti. Huzeyfe £öyle demis:

Allah (in huzurun) a kullarindan Allah'in kendisine mal verdigi bir kul getirilmis de ona: Dünyada ne yaptin diye sormus. Kullar Allah'dan hiç bir söz gizleyemezler ya! O kul:
— Yâ Rabbi! Bana malini verdin. Bu sebepten insanlarla alis veris yapiyordum. Âdetim (alis veriste) müsamaha göstermek idi. Binâenaleyh zengine kolaylik gösterir; fakre de mühlet verirdim; demis. Bunun üzerine Allah (Azze ve Celi):
«Ben buna senden daha layi ki m; kulumu affedin!» buyurmus.

Bunun üzerine Ukbetü'bnü [6] Âmir-i Cühenî ile Ebû Mes'ûd-i En-sârî: «Biz bunu Resû\ü\lah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in agzindan isittik.» demisler.

30- (1561) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekr b. Ebt Seybe, Ebû Küreyb ve Ishâk b. tbrâhîm rivayet ettiler. Lâfiz Yahya'nindir. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandi. Ötekiler: Bize Ebû Muâviye, A'mes'-den, o da Sakîk'den, o da Ebû Mes'ûd'dan naklen rivayet etti, dediler. Ebû Mes'ûd sunu söylemis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) buyurdular ki:
«Sizden Önceki ümmetlerden bir zât (kabirde) hesaba çekildi; ama hayir namina hiç bir seyi bulunmadi. Yalniz insanlarla düsüp kalkardi; zengindi. Hizmetkârlarina fakiri (borcundan) affetmelerini emreylerdi. Allah (Azze ve Celi): BIz buna ondan daha lâyikiz; onu affedin! buyurdu.

31- (1562) Bize Mansûr b. Ebî Müzâhim ile Muhammed b. Cafer b. Ziyâd rivayet ettiler. Mansûr: Bize Ibrahim b. Sa'd, Zühri'den rivayet etti, dedi. Ibni Ca'fer ise: Bize Ibrahim —ki tbni Sa'd'dir— Ibni Si-hâb'dan, o. da Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi, ki Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve SelIem) söyle buyurmuslar; dedi:
«Vaktiyle bîr adam insanlara borç para verir; hizmetkârina : Bir fakîre varirsan onu affedIver; umulur kî Allah da bizi affeder; derdi. Nihayet bu zât Allah'a kavustu; Allah da onu affetti.» :

(...) Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi. Ona da Ubeydullah b. Abdillâh b. Utbe rivayet etmis. Ubeydullah da Ebû Hüreyre'yi: Ben Kesûlüllah(SaIlallakü Aleyhi ve Sellem) 'i bu hadisin mislini irâd buyururken isittim; derken dinlemis.

32- (1563) Bize Ebul-Heysem Hâlid b. Hidâs b. Aclân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Zeyd, Eyyûb'dan, o da Yahya b. Ebî Ke-sîr'den, o da Abdullah b. Ebî Katâde'den naklen rivayet etti, ki Ebû Ka-tâde bir borçlusunu aramis da borçlu ondan gizlenmis. Sonra onu bulmus. Borçlu : Ben fakirim, demis. Ebû Katâde: Allah'a yemin eder misin? diye sormus. Borçlu:
— Billahi, diye yemin etmis. Ebû Katâde:
— Zîrâ ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem)V :
«Her IcimI Allah'in kiyamet gününün dehsetinden kurtarmasi memnun ederse fakire nefes aldirsin; yahut alacagini ona bagislasin!»buyururken isittim; demis. isi; des.

(...) Bu hadîsi bana Ebu't-Tâhir de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Cerîr b. Hâzim, Eyyûb'dan naklen bu hadîsin benzerini haber verdi.
Hz. Huzeyfe rivayetini Buhârî «Kitâbü'1-Büyû'», «Benî îsrâîl* ve «Istikraz» bahislerinde; Ibni Mâce «Ahkâm»da; Ebû Hüreyre (RadIyaUahü anh) rivayetini Buhâri «Büyü'» ve «Benî tsrâîl», bahislerinde; Nesâî «Büyû'»da muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Fityân: Fetânin cem'idir. Fetâ: Hür veya köle hizmetçi demektir. Rivâyetlerdeki tecevvüz ve tecâvüz tâbirleri: Alacak isterken müsamaha göstermek; affetmek mânâlarmadir.

Bu hadîsler borçlu fakire mühlet vermenin ve borcunun ya tamamini vâhut bir kismini bagislamanin; borç isterken zengin, fakir kim olursa olsun herkese müsamaha göstermenin faziletine delildirler.
Ulemâ zenginligin hududunu tâyinde ihtilâf etmislerdir. Bâzilari: Nafakasi üzerine vacib olan kimselerin geçimini te'mîn eden zengin sayilir, demislerdir. Sevrî, îbni Mübarek, Imam Ah-med ve îshak'a göre elli dirhem gümüse veya o kiymette altina sahip olan zengin sayilir. Imam Safiî: «Bir kimse bâzan kazandigi bir dirhemle zengin, bâzan da bedenen zayif ve aile efradi kalabalik olmasi sebebiyle bin dirhem kazansa fakir olur.» demistir. Bir takimlari zenginligi zekâttaki nisâb miktarina mâlik olmakla, bâzilari da zekât almaga ehil olmamakla tahdîd etmislerdir. Elbisesinden, meskeninden, hizmetçisinden, borcundan ve aile nafakasindan Iazla mali bulunan kimsedir; diyenler de olmustur.
Hanefîler'e göre zenginlik üç mertebedir:
1) Zekât îcâbeden zenginlik;
2) Sâdaka-i fitir ve kurban îcâbeden, zekât almayi haram kilan zenginlik; ve
3) Dilenmeyi haram kilan zenginlik. Bâzilari bunu elli dirhem, kiymetinde mali olmakla tahdîd etmislerse de ekseriyete göre günlük yiyecegini ve avret yerini örtecek elbisesini te'mîn eden kimseye dilenmek haramdir. Kazanmaya kudreti olan fakirin hükmü de budur.
Aynî diyor ki: «Bütün bunlar dilnmesi ve sadaka almasi caiz olup olmayan kimse hakkindadir. Burada yâni fakire mühlet verilmesi hususunda îtimad edilen cihet zenginligin, fakirligin Örfü âdete râci' olmasidir. Emsaline nisbetle vakti hâli yerinde plan, zengin; böyle olmayan fakirdir.»

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Borçluya zengin olsun, fakir olsun müsamahakâr davranmanin, fakirin borcunu ya tamamen yahut kismen bagislamanin fazileti pek büyüktür. Yapilan iyiligi az görmemelidir. Çünkü az da olsa ebedî saadete ve rahmet-i IlâhIyyeye sebep teskil edebilir. Bu hüküm bizden öncekilerin de seriatidir.
2- Kölenin çalisip kazanmasi mubahtir.
3- Insan öldügü vakit bir nevi' hesaba çekilir.

7- Zenginin Borcunu Sallantida Birakmasinin Haram Kilinmasi; Havalenin Sahih Olusu ve Zengine Havale Edildigi Zaman Onu Kabulün Îstihbabi

33- (1564) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mfllik'e, Ebu'i-Zinâd'dan dinledigim, onun da A'rac'dan, onun da Ebû Hüreyre'-den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: Resûlüllah (SallallahüAleyhi
ve Sellem) :
«Zenginin borcunu sallantida birakmasi zulümdür. Biriniz bir zengine havale olunursa, havaleyi kabul etsin!» buyurmuslar.

(...) Bize Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ b. Yûnus haber verdi. H.
Bize Muhammed b. Kâfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrez-zâk rivayet etti. Her iki râvi birden : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber(SallallahÜ Aleyhi ve Sellem) den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.
Bu hadîsi Buhârî «Havale» bahsinin iki yerinde; Tirmi-zî, Nesâî ve Ibni Mâce «Büyû'»da muhtelif râvilerden tah-rîc etmislerdir.
Bu bâbda Ibni Mâce, Hz. Abdullah b. Ömerden; Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ibni Mâce, Serîd b. Süveyd (Raâiyallahu a«/i)'dan; Bezzâr , Hz. Câbir'den hadîsler rivayet etmislerdir.
Matl: Aslinda demiri uzatmak için yaymaktir. Burada ha bugün verecegim ha yarin diyerek borcu sonraya birakmak; müddetini uzatmaktir.

Kurtubî: «Matl: ödemesi gereken borcunu, imkâni varken ödememektir.» demistir. Ezherî'ye göre matl müdâfaadir. Ganîye izafe edilmesi masdarm faile izâfesidir. Bâzan masdar me'fûle de izafe olunursa da burada mânâ: ödemeye iktidari olan zenginin borcunu ödemeyip sallantida birakmasidir. Âcizin hükmü böyle degildir. Mâmâfîh burada masdarin mef'ûlüne muzâf oldugunu söyleyenler de vardir. Bu takdirde mânâ söyle olur: Alacakli zengin bile olsa borcu ödemek îcâbeder; onun zenginligi, hakkinin geciktirilmesine sebep teskil edemez. Zengine olan borcun hâli böyle olunca fakire olan borç meselesi evleviyette kalir. Görülüyor ki, masdari mef'ûlüne muzâf kabul edenlerin kavli tekellüf ve teassüften hâlî degildir.
Hadîs-i serifte zenginin borcunu ödemeyip sallantida birakmasinin zulüm oldugu bildiriliyor. Kurtubî *nin ta'rîfine göre lügatte zu~ lüm: Bir seyi îcâbettigi yere koymamaktir; serîatte ise haram ve mez-mûm olan seydir. Mâ1ikî1er'den Sühnûn : «Zengin bir adam borcunu ödemeyip sallantida birakirsa sehâdeti kabul olunmaz; çünkü kendisine zâlim adi verilmistir.» demistir. Bazilari Imam Safiî 'ye göre bu isi tekrarlamis olmak sartiyle sehâdeti reddedildigini söylemislerdir.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

1- Borcu sallantida birakip Ödememek memnû'dur. Kasden Ödememek büyük günah sayilir mi sayilmaz mi meselesinde ulema ihtilâf etmislerdir. Cumhura göre kasden ödemeyen fâsik olur. Fâsik hükmü verilmek için bu isi tekrar tekrar yatmis olmasi da sart degildir. Nevevî, Sâfi! mezhebinin muktezâsma göre tekrarin sart oldugunu söylemisse de Sübk'î buna i'tirâz etmis ve: «Bizim mezhebin muk-tezâsi tekrarin sart olmamasidir.» dedikten sonra; «Bir hak istenildikten ve ödemeye mâni' de bulunmadiktan sonra, onu vermemek gasib gibi olur; gasib ise büyük günahtir. Hadîste buna zulüm denilmesi de büyük günah oldugunu gösterir; büyük günah için tekrar sart degildir.» seklînde istidlalde bulunmustur.
2 - Borcunu ödemekten âciz kalan kimse, Ödemeyi özürsüz olarak uzatanlar hükmünde degildir.
3- Fakîr, ödemeye imkân buluncaya kadar borcundan dolayi hab-sedilmez; ödemeye zorlanmaz. Bâzilari hak sahibinin onu hapsettirebile-cegine; bir takimlari da pesini tâkib edebilecegine kail olmuslardir.
4- Imam Safiî 'ye göre havaleyi kabul etmek müstehaptir. (Havale: Borcu birinin zimmetinden baskasinin zimmetine geçirmektir.) Dâvûdu Zahirî buradaki emri vücub mânâsina almistir. Ona göre havaleyi kabul farzdir, imam Ahmed 'den biri vücub, digeri nedib olmak üzere iki kavil rivayet olunmustur. Cumhura göre havaleyi kabul etmek müstehabtir; çünkü fakire kolaylik için mesru' olmustur. Hattâ mubah oldugunu söyleyenler de vardir.
Bu meseleyi îbni Vehb, tmam Mâlik'e sormus; Hz. tmam: «Bu bir tergîb emridir; ilzam degildir; ama havale borç mukabili olmak sartiyle ftesûlüllah (Salîaîîahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize itaat gerekir...» cevabini vermistir.
îbni Rüsd: «Ulemâdan bâzilari havalenin yalniz altinla gümüste caiz oldugunu söylemis; yiyecekte buna cevaz vermemislerdir; tmam Mâlik her iki yiyecek ödünçten olmak sartiyle buna cevaz vermistir...» diyor.
îmam Âzam havaleyi zahire ve emsali mukabilinde para ile tecviz etmistir. Bu hususta fikih kitaplarinda tafsilât vardir.

8- Kirda Çimen Otlatmak Için Muhtac Olunan Suyun Fazlasini Satmanin, Onu Vermekten Imtina Etmenin ve Erkek Hayvanin Çiftlesmesi Mukabilinde Ücret Almanin Haram Kilinmasi Babi

34- (1565) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize VekT haber verdi. H.
Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti.
Bu râviler hep birden Ibni Cüreyc'den, o da Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayette bulunmuslardir. Câbir:
«ResûIüllah (SallaÜahü Aleyhi ve Seltemj suyun fazlasini satmaktan nehî buyurdu.» demis.

35- (...) Bize Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bavh b. Ubâde haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi ki, kendisi Câbir b. Abdillâh'i sunlari söylerken isitmis:
«ResûIüllah [Sattatlahii Aleyhi ve Sellem) devenin çiftlesmesini satmaktan, suyu- ve ziraat yapmak için yeri satmaktan nehî buyurdu. (Evet) ResûIüllah [Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iste bunlari nebi buyurdu.»

36- (1566) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Mâ-Jik'e okudum. H.
Bize Kuteybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti.
Bu râvilerin ikisi de Ebu'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hüre yre'den naklen rivayet etmislerdir ki, Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem):
«Akibet ottan menedilmeye varacagi için suyun fazlasi (baskasina) men'edilmez.» buyurmus.

37- (...) Bana Ebu't-Tâhir ile Harmele rivayet ettiler. Lâfiz Har-mele'nindir. (Dediler ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi. (Demis ki) ; Bana Saîd b. Müseyyeb ile Ebû Seleme b. Abdirrahmân rivayet ettiler ki, Ebû Hürey-re sunu söylemis: Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem):
«Akibet otu menetmIs olacaginiz için, suyun fazlasini baskasindan esirgemeyin!» buyurdular.

38- (...) Bize Ahmed b. Osman En-Nevfelî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âsim Dahhâk b. Mahled rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Cü-reyc rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ziyâd b. Sa'd haber verdi. Ona da Hilâl b. Üsâme, ona da Ebû Seleme b. Abdirrahmân haber vermis ki, kendisi Ebû Hüreyre'yi sunu söylerken isitmis: Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem):
«DolayisIyle ot satilmis olacagi için, suyun fazlasi satilamaz.» buyurdular.
Bu hadîsin Hz. Ebû Hüreyre rivayetini Buhâri «Ki-tâbü'I-Müsâkaat» ile «Terkü'l-Hiyel»de, Nesâî «Ihyâü'l-MevâUda tahrîc ettikleri gibi, diger Kütüb-ü Sitte sahipleri de rivayet etmislerdir. Ibni Mâce'nin tahrîc ettigi bir rivayette :
«Uç sey vardir ki, bunlari baskasina vermemek olmaz : Su, ot ve ates!» buyurulmustur. Ibni Merdeveyh'in tefsirinde Hz. Vasile b. Eska 'dan su hadîs rivayet olunmustur:
Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah'in kullarindan suyun fazlasini, otu ve atesi esirgemeyin, zîra Allah bunlari kuvvetlilere menfaat, zayiflara kuvvet olmak üzere yaratmistir.»
Kele': Yas olsun kuru olsun ot manasinadir. Kuru ota Araplar ha-SIs ve hesîm; yas ota da usb ve rutb derler.
Bu rivayetlerde: Fazla suyu satmak, hayvani çiftlestirmek için kiraya vermek ve ziraat için yeri kiralamak yasak edilmektedir.
Fazla suyun satilamamasina sebep, dolayisiyle merayi satmis olmaktir. Bu mesele söyle îzâh olunur: Bir kimse kendine milk olmak üzere kirda mera kenarinda bir su kuyusu kazar. Kuyudan ihtiyacina yetip artacak kadar su çikar. Etrafindaki merada ise baska su yoktur. Hayvan sahipleri sürülerini bu merada otlatabilmek için bu kuyudan istifade etmeye mecburdurlar. Aksi takdirde meradan istifâde edemezler; çünkü hayvanlari susuzluktan ölür. Bu hâl karsisinda suyu vermemek, hayvanlarin otlamasina mâni' olmak mânâsina gelecegi için fazlasini parasizca hayvan sahiplerine vermek emrolunmustur. Ibni Bezîze fazla suyu ihtiyaç sahiplerinden esirgemenin büyük günahlardan sayilacagini söylemistir.
Hadîsin son rivayetinde :
«Dolayisiyle ot satilmis olacagi için, suyun fazlasi satilamaz.» buyurulmustur. Zîra kuyu sahibi suyun 'fazlasini parasiz vermezse o merada hayvan otlatmaga imkân kalmayacaktir. Su halde hayvan otlatabilmek için suyu satmak, milki olmayan merayi satmak gibidir.

Hadîsteki nehyin tahrîm mi yoksa tenzih mi ifâde ettiginde ihtilâf olunmustur. Tiybî : «Suyun milk olup olmamasini da bu esâsa bina etmislerdir; evlâ olan: Nehyi kerahete hamletmektir.» diyor. Safiî1er'in «Et-Tevdîh» adli fikhinda bu mesele hakkinda su îzâhât verilmistir : «Buradaki nehî Imam Mâlik ile Evzâi"ye göre tah-rîme hamledilmistir. Hattâbî ile îbni Tîn bu kavli Sâfii'den de nakletmislerdir. Bâzilari su vermeyi müstehap görerek nedb mânâsina hamletmislerse de bizce esah olan kavle göre ekin için degil hayvanlar için suyu vermek vaciptir.» Bu meselede Hanefî1er'in mezhebi de budur.
Kuyu sahibinin suyu ihtiyâcina sarf etmek hususunda hakli oldugu ittifâkî bir meseledir. Çünkü Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) suyun fazlasini esirgemekten menetmistir. Fazlasi olmayan su bu nehîde dahil degildir. Kaplara doldurulan suyun fazlasini vermek vâcib degildir; meger ki suyu isteyen muztar kalmis, ola!
Nevevi diyor ki: «Kuyu sahibinin ihtiyacindan artan suyunu ekin sulamak için baskasina vermesi vâcib degil; hayvan sulamak için vermesi vaciptir. Vücubun da sartlari vardir. Bunlarin birincisi: Hayvan sahibinin mubah su bulamamasi; ikincisi: Suyun hayvan ihtiyaci için verilmesi; üçüncüsü.: Kuyu sahibinin ihtiyaci olmamasidir.»
Yolculara ve hayvanlarina su verilir. O yerde oturmak isteyenler hakkinda iki vecih vardir. Birinci veçhe göre onlara su vermek vâcib degildir; zira orada kalmalarina zaruret yoktur. Esah olan ikinci veçhe göre ise vaciptir. Bu takdirde su için onlardan para alinip alinmayacagi hususunda da iki kavil vardir. Esah olan kavle göre para alinmaz; çünkü Resûlüllah (Saltaliahü Aleyhi ve Sellem) suyun fazlasini satmayi yasak etmistir.
«Devenin çiftlesmesini satmak...»dan murad : Boga ve aygir gibi hayvanlari çiftlestirmek için kiralamaktir. Imam Âzam, Safiî, Ebû Sevr ve diger bir takim ulema bunun bâtü ve haram oldugunu söylemislerdir. Hayvani kira ile alan kimse onu kendi hayvani ile çiftlestirse bile hiç bir ücret vermesi lâzim gelmez; çünkü satilan sey meçhul ve teslimi, imkânsizdir.
Ashâb ve tabiînden bir cemaat, Imam Mâlik ve diger bâzi ulemâ malûm bir .müddet yahut malûm sayida çiftlestirme için hayvan kiralanabilecegine kail olmuslardir. Onlara göre bu bir ihtiyaç ve menfaattir; bu bâbtaki nehl tenzihe hamledilir.
«Zirâat için yeri satmak» arazîyi kâra vermektir. Ulemânin bu hususta ki kavillerini «Yeri kiraya verme» bahsinde görmüstük.

9- Köpegin Parasi, Kahinin Ücreti ve Fahisenin Mehrinin Haram Kilinmasi; ve Kediyi Satmaktan Nehi Babi

39- (1567) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Ibni Sihâb'dan dinledigim, onun da Ebû Bekr b. Abdirrahmân'dan, onun da Ebû Mes'ûdu Ensârî'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: Resüllallah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) t köpegin parasini, fahisenin mehrini ve kâhinin ücretini yasak etmisler.

(...) Bize Kuteybe b. Saîd ile Muhammed b. Rumh, Leys b. Sa'd'dan rivayet ettiler. H.
Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet etti. Her iki râvi Zührî'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmislerdir. Ibni Rumh'un rivayet ettigi Leys hadîsinde «Leys'in Ebû Mes'ûd'dan isittigi» zikredilmistir.

40- (1568) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd El-Kattân, Muhammed b. Yûsui'dan rivayet etti, (Demis ki) : Sâib b. Yezîd'i, Bati' b. Hadîc'den naklen rivayet ederken isittim. (Demis ki) : Ben Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSeHem/i:
«Kazancin en kötüsü fahisenin metit-i, köpegin parasi ve haccâimn kazancidir.» buyururken isittim.

41- (...) Bize Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Velîd b. Müslim, Evzâî'den, o da Yahya b. Ebî Kesîr'den naklen haber verdi. (Demis ki) : Bana Ibrahim b. Kaariz, SâIb b. Yezîd'den rivayet etti, (Demis ki): Bana Râfi' b. Hadîc, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet etti.

«Köpegin parasi habistir; fahisenin mehri habistir; haccâmin kazanci da habistir.» buyurmuslar.

(...) Bize Ishâk b. Ibrâhîm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrez-zâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Yahya b. Ebî Kesîr'den bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet eyledi.

(...) Bize Ishâk b. Ibrâhîm rivâyeî etti. (Dedi ki) : Bize Nadr b. Sü-meyl haber verdi. (Dedi ki) : Bize Hisâm, Yahya b. Ebî Kesîr'den rivayet etti. (Demis ki) : Bana Ibrahim b. Abdillâh, Sâib b. Yezîd'den rivayet etti. (Demis ki) : Bize Râfi' b. Hadîc, Resûlüllah (SallallahU Aleyhi ve te'ler,, 'den bu hadîsin mislini rivayet etti.

42- (1569) Bana Seleme b. Sehîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ha-sen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kil, Ebu'z-Zübeyr'den rivayet etti. (Demis ki) : Cabir'e (satilan) köpekle kedinin paralarini sordum:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bundan menetti.» dedi.
Bu hadîsin Ebû Mes'ûd-u Ensâri rivayetini Buhârî «Büyü'», «Icâre», «Talâk» ve «Tibb» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Kitâbü'l-Büyû'»da; Tirmizî «Büyü'» ile «Nikâh» bahislerinde; Nesâî «Nikâh» ve «Sayd»da; Ibni Mâce «Ticârât»da muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir. Tirmizî bu bâbda : Ömer, Ali, Ibni Mes'ûd, Câbir, Ebû Hüreyre, Ibni Abbâs, Ibni Ömer ve Abdullah b. Ca'fer (Radiyallahû anhûm) hazerâtindan da hadîsler rivayet olundugunu söyle-. mis; kendisi babimiz rivayetlerinden Sâib b. Yezîd'in Râfi' b. Hadîc'den naklettigi hadîsi de tahrîc etmistir. Mezkûr hadîsi Ebû Dâvud, Nesâî ve Ibni Mâce dahî rivayet etmislerdir:
Buhâri sarihi Aynî, Tirmizî 'nin isaret ettigi zevatin hadîslerini ve bu hadîsleri kimlerin tahrîc ettigini göstermis; bu bâbda : Ebû Cuheyfe, Abdullah b. Amrf Enes b. Mâlik, Sâib b. Yezîd ve Meymûne binti Sa'd i'Radiyctllahû anhûm) 'dan da hadîsler rivayet olundugunu söylemistir. Hülâsasi sudur:
Hz. Ömer hadîsini Taberânî «EI-Kebîr»inde; A1i (Radiyaüahü anh) hadîsini Ibni Adiy «EI-Kâmil» adli eserinde tahrîc etmislerdir. Ibni Mes'ûd hadîsini kimin tahrîc ettigi beyan edilmemistir.
Câbir (Radiyaliahü anh) hadîsini Müslim,- Ebû Dâvûd ve Tirmizî tahrîc etmislerdir. Babimizin son rivayeti bu hadîstir.
Ebû Hüreyre hadîsini Ebû Dâvûd, Nesâî, Ibni Mâce ve Hâkim; Ibni Abbâs (Rarfiyallahü anh) hadîsini Ebû Dâvûd ile Nesâî; Ibni Ömer hadî'sini Ibni Ebî Hatim tahrîc etmislerdir. Fakat Ibni Ömer rivayeti hakkinda : «Bu hadîs münkerdîr.» denilmistir.
Abdullah b. Ca'fer hadîsini Ibni Ebî Adiy «El-Kâmil» nâm eserinde rivayet etmistir; bu hadîs de zaîftir.
Ebû Cuheyfe hadîsini Buhâri, Abdullah b. Amr hadîsini Hâkim «El-Müstedrek» adli eserinde; Enes (Radiyallahu anh) hadîsini Ibni Adiy; Sâib b. Yezîd hadîsini Nesâî, Meymûne hadîsini de Taberâhî tahrîc etmislerdir. Bu rivayetlerin bâzilarinda az çok ziyadeler vardir. Fakat köpek satmanin, fahise mehrinin, kâhin ücretinin ve haccâmin kazancinin yasak edilmesi hususunda hemen hepsi müttefiktir.
Fahisenin mehrinden murâd: £inâ mukabilinde yahut haram olan nikâh karsiliginda ona verilen paradir. Buna mehir denilmesi seklen benzedigi içindir. Hattâbî'nin beyânina göre kâhin : Gelecekte olacak seyleri ve sirlan bildigini iddia eden kimsedir. Çalinan seyleri ve bunlari kimin çalip nereye götürdügünü bilmekle mesgul olanlara «Arrâf» denir.
Eskiden Araplar arasinda birçok kâhinler vardi. Bunlarin bâzilari gaibten kendilerine haber getiren cinnî arkadaslari oldugunu söyler; bir takimlari gaib Islerini anlamak için kendilerine hâs bir anlayisa sahip ol-duklarini iddia ederlerdi. Müneccimlere kâhin, tabîblere arrâf ve kâhin diyenler de vardir. Bunlar nehîde dâhil degillerdir.
Hulvân : Bahsis, rüsvet mânâlarina gelir. Burada maksat, kâhine verilen ücrettir. Bu kelime : Kizinin mehrinden babasinin kendine pay ayirmasi mânâsinda da kullanilir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler.

1- Hasan-i Basri, Muhammed b. Sîrîn, Abdurrahmân b. Ebî Leylâ, Hakem, Hammâd b. Ebî Süleyman, Rabîa, Evzâî, Imam Safiî, Imam Ahmed, Ishâk, Ebû Sevr, Ibni Münzir ve Zahirîler bu hadîslerle istidlal ederek köpegin satilmasini mutlak surette caiz görmemislerdir. Imam Mâ1ik'in iki kavlinden biri de budur. Hanbelîler 'den Ibni Kudâme: «Köpek satisinin herhalde bâtil oldugunda mezhebimiz ihtilâf etmez.» demistir.

Hz. Ebû Hüreyre köpek parasini mekruh görmüs; Câ -bir (Radiyallahü anh) ise yalniz av köpeginin satilmasina ruhsat vermistir ki, Atâ' ile Ibrahim Nehaî'riin kavilleri de budur.

Bu meselede Mâli'kiyye ulemâsi ihtilâl' etmislerdir. Bâzilarina göre köpegin satilmasi caiz degildir. Bir takimlari edinilmesi ser'an caiz olan köpegin satilmasini mekruh fakat sahih bulmus; îcânni tecviz etmemislerdir. Sâfiîler 'den de buna kail olanlar vardir.

Imam Mâlik' "El-Muvattada : »Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem) parasini yasak ettigi için ben köpegin — ava alistirilmis olsun olmasin— parasini mekruh addederim.» demis; «El-Muvatta'» serhinde ise edinilmesi mubah olan köpegin parasi hakkinda Imam Mâ1ik'in bir defa cevaz verdigi, bir defa da vermedigi kaydedilmistir.

Zahirîler 'den Ibni Hazm'e göre köpegi satmak asla caiz degildir. Bu hususta av köpegiyle çoban veya ev köpeginin farki yoktur. Yalniz mecburiyet ve iztirar karsisinda köpegi satin almak müsteriye helâl, saticiya haram olur. Bu mesele zulmü defi etmek için rüsvet vermek gibidir.

Sâfiîler 'e göre bir kimse birinin av yahut çoban köpegini öldürse ödemesi îcâb etmez.

imam Safiî: «Karsiligi olmayan seyin, öldürüldügü zaman kiymeti de yoktur.» demistir.

Imam Ahmed'in kavli de budur. Delilleri babimiz hadîsleridir.

Atâ'b. Ebî Rabâh, Ibrâhîm Nehaî, Imam Âzam, Ebû Yûsuf, Muhammed, Mâlikîler 'den îbni Kinâne ile Suhnûn ve bir rivayette Imam Mâlik, faydalanilan köpeklerin satilmasi caiz, paralari mubah oldugunu söylemislerdir. Imam Âzam 'dan bir rivayete göre saldirgan köpegi satmak caiz degildir; parasi da mubah olmaz.

«El-Bedyi'» adli eserde deniliyor ki: «Domuz müstesna olmak üzere köpek, pars, ardan, kaplan, kurt ve kedi gibi azili hayvanlarin satilmasina gelince: Ulemâmiza göre bu caizdir. «Asi»m [7] rivayetinde hayvanin ava alistirilmis olup olmamasi farksizdir; nasil olsa satilabilir, Imam Ebû Yûsuf 'dan bir rivayete nazaran saldirgan köpegin satilmasi caiz degildir. Nitekim bu kavil Imam Atarn'dan da rivayet olunmustur. Sonca bu zevatin kaidelerine göre hayvani öldürene kiymetini ödemek vacib olur. Delilleri: Hz. Osman'in bir köpegi öldüren kim-seye yirmi deve verdirmek suretiyle onu ödetmesi ve Abdullah b. Amr b. Âs (Radiyallahü anh) 'nin av köpegi öldürene kirk dirhem, çoban köpegi öldürene bir koç vermek lâzim geldigine hüküm vermesidir.

Hanefî1er'in delillerini muhalifleri zaif bulmus; Hz. Osman 'dan rivayet edilen eserin munkati' oldugunu; Abdullah b. Amr'in eseri ise biri munkati', digeri senedinde meçhul râvisi bulunan iki zaîf yoldan rivayet olundugunu, binâenaleyh Buhâri'nin de isaret ettigi vecihle ihticâca elverisli olmadigim söylemislerdir. Hattâ Beyhakî: «Hz. Osman 'dan bunun hilafi sabit olmustur; zîra hutbe okuyarak köpeklerin öldürülmesini emretmistir.» dedikten sonra Abdullah b. Amr'in da köpek mukabilinde1 para almaktan nehyet-tigi rivayet olundugunu binâenaleyh köpegin ödenecegine hükmettigi sabit olsa bile usûlü rikih ulemasinca sahîh olan kavle göre hükmüne degil, rivayetine itibar olunacagini söylemistir.

Beyhakî'ye Hanefîler tarafindan Aynî cevap vermistir. Aynî evvelâ Beyhakî'nin «Hz. Osman 'dan bunun hilafi sabit olmustur.» sözü üzerinde durmus; bu rivayetin senedini inceledikten sonra onun isbât için delîl olmaga kâfi gelmedigini söylemistir. Çünkü senette Imam Safiî: «Bana mevsuk bir zât Yûrus'dan rivayet rivayet etti.» demektedir. Hz. Safiî bu sözü ile ekseriya Ibni Ebî Yahya'yi yahut Zenci'yi kasdeder ki, bunlarin ikisi de zaîftir. Su halde Safiî 'den baskalari bu rivayeti mecruh kabul edebilirler.

Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) 'in köpekler hakkindaki son beyanâti öldürülmelerini yasak etmek olmus; bundan yalniz kara köpegi istisna etmistir. Su halde Hz. Osman köpeklerin öldürülmesine nasil emir verebilir? Eger bu emir verme isi dogru ise mutlaka onun zamaninda ortaya çikan bir mefsedetten dolayidir. «Et-Temhîd» sahibi Ibni Abdilberr sunlari söylemistir : «Medîne'de güvercinle oynamak ve köpek bogusturmak

modasi çikti da Ömer ve Osman (Radiyallahü anJt) köpeklerin Öldürülmesini, güvercinlerin de kesilmesini emrettiler. Hasen dedi ki: Ben Osman'i .hutbesinde kaç defa : Köpekleri öldürün; güvercinleri kesin! derken isittim.»

Bundan da anlasiliyor ki, bir maslahattan dolayi bir zamanda köpeklerin öldürülmesine emir vermek, baska zamanda onlari öldürenlerin ödememesini gerektirmez.

Beyhakt 'nin munkati' dedigi Hz. Osman hadîsi baska bir yoldan da munkati' olarak rivayet edilmistir. Beyhakî 'nin mezhep imami Sâfiî'ye göre mürsel bir hadîs baska bir yoldan mürsel olarak rivayet edilirse hüccet olur.

Beyhakî, Buhârî 'nin Hz. Abdullah b. Amr rivayeti hakkinda «ihticâca elverisli degildir.» dedigini söylüyorsa da buna îbni Ebî Adiy: «Ben bu hadîste Buhâri 'nin dediginden bir eser bulamadim ki söyleyeyim!» cevâbini vermistir.

Beyhakî 'nin : «Hükmüne degil, rivayetine itibar olunur.» sözü de kabule sayan degildir; çünkü sahâbînin Resûlüllah (Sallattahü Aleyhi veSetleml'den rivayet ettigi bir hadîse muhalefet ettigi neticesini dogurur. Biz bir sahâbî hakkinda böyle bir zanda bulunamayiz. Binâenaleyh Itibâr sahâbînin hükmünedir. Rivayeti hilâfina hüküm vermesi, o hadîsin mensûh oldugunu ögrendikten sonra olmustur.

Köpek satmayi yasak eden hadîsler hakkinda Tahâvî de ayni seyleri söylemistir.

Kedinin hükmüne gelince : Ulemâ bunda da ihtilâf etmislerdir. Cumhura göre kediyi satmak caizdir. Hasan-i Basrî, Muhammed b. Sîrîn, Hakem, Hammâd, Imara Mâlik, Süfyân-i Sevrî, Hânefîler, Imam Safiî, îmani Ahmed ve îshâk'm kavilleri budur. îbni M-ünzir: «Bize îbni Abbas 'tan kedinin satilmasina ruhsat verdigi rivayet olundu. Bir taiite bunu mekruh görmüslerdir. Bu da Ebû Hüreyre ile Tavus ve Mücâhid 'den rivayet olundu. Câbir b. Zeyd'in kavli de budur.» demistir.

Kedinin satilmasi memnu' olduguna dair Tirmizî, Nesâî ve Tahâvî, Hz. Câbir'den hadîs rivayet etmislerse de satilmasini caiz görenler bu hadîse muhtelif cevaplar vermislerdir..Söyle ki:

a- Bu hadîs zaîf ve merdûddur.

b- Câbir (Radiyallahü anh) hadîsi vahsîlesen ve bu sebeple teslimi mümkIn olmayan kedi hakkindadir. Bâzi ulemânin buna kail olduklarini Beyhakî «Sünen»de nakletmistir.

c- Kediyi satmak Islâm'in ilk devirlerinde, onun necis bir hayvan olduguna hüküm verildigi zaman yasak edilmistir. Bilâhare artiginin temiz olduguna hüküm verilince satip parasini almak da helâl olmustur. Bu kavli dahî Beyhakî bâzi ulemâdan nakletmistir.

d- Câbir 'hadîsindeki nehî tahrîm degil kerâhet-i tenzîhiyye ifâde eder. Ibni Hazm bunun aksini iddia etmistir.

e- Nevevî : «Mutemed olan cevap sudur ki, hadîs-i serif faydasi olmayan kediye hamlolunmustur; yahut nehî tenzih içindir; ta ki Insanlar bu hayvani birbirlerine hediye ve emanet etmeye alissinlar.» diyor.

2- Fahiseye verilen zina parasi ve keza haram olan nikâh için verilen mehir haramdir. Bu hususta bütün ulemânin ittifaki vardir.

3- Kâhine verilen ücret haramdir. Kâhinlerin söyledikleri bâtil ve yalan seyler oldugu için bu bâbda nehî yârid olmamis olsa yine mali bâtil sebeple yemek kabilinden haram olurdu.

4- Haccâm'in kazancini haram sayanlar bu hadîslerle istidlal ederler. Mesele ihtilaflidir. Selef ve halef ulemasinin ekserisi haram olmadigina kaildirler. Imam Ahmed'in meshur olan kavli de budur; diger bir rivayette : «Hür olana haram, köleye helâldir.» demistir ki, muhaddislerin kavli de budur.

Cumhurun delîli Ibni Abbâs (RadtyallaM anh) hadîsidir. Mezkûr hadîste:

«Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) kan aldirdi ve haccama ücretini verdi.» denilmektedir. «Haccam'a ücret vermek haram olsa ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de vermezdi.» diyorlar. Onlar babimiz hadîslerini tenzihe yahut bayagi sanatlara tenezzül etmemeye, bilâkis güzel ahlâka, büyük islere tesvik mânâsina hamletmislerdir.

10- Köpeklerin Öldürülmesini Emir; Bu Emrin Neshedildigini, Av, Ekin, Hayvan ve Emsali Seyler Için Beslenenler Müstesna Olmak Üzere Köpek Edinmenin Haram Kilindigini Beyan Babi

43- (1570) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinledigim, onun da Ibni Ömer'den rivayet ettigi su hadîsi okudum :
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) köpeklerin öldürülmesini emir buyurdu.

44- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Usâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet eyledi. Ibni Ömer sunu söylemis:
«Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Seîlem) köpeklerin öldürülmesini emir buyurdu ve köpekler Öldürülsün dîye Medine'nin nahiyelerine haber gönderdi.»

45- (...) Bana Humeyd b. Mes'ade rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bisr yâni Ibni Mufaddal rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail yâni Ibni Ümeyye, Nâfi'den, o da Abdullah'dan naklen rivayette bulundu. Abdullah söyle demis:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeHem) köpeklerin öldürülmesini emir buyurur; biz de Medine ve etrafina sökün ederek öldürmedik köpek birakmazdik. Hattâ çöl halkindan bir kadincagizin ardindan giden köpegini bile öldürürdük.-

46- (1571) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ham-mâd b. Zeyd Amr b. Dinar'dan, o da tbni Ömer'den naklen haber verdi kij Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem)av köpegi yahut koyun veya hayvan köpegi müstesna olmak üzere köpeklerin öldürülmesini emir buyururdu.
Bunun üzerine'tbni Ömer'e: Ebû Hüreyre (yahut ekin köpegi) diyor; demisler. Ibni Ömer : «Süphesiz Ebû Hüreyre'nin ekini var!» cevâbini vermis.

47- (1572) Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh rivayet etti. H.
Bana Ishâk b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubade haber verdi. (Dedi ki) : Bize tbni Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi ki, Câbir b. Abdillâh'i sunu söylerken isitmis:
«Resûlüllah (Sollallchü Aleyhi ve Sellem) bize köpekleri öldürmeyi emir buyurdu. Hatta kadin köpegi ile çölden gelirdi de biz o köpegi bile Öldürürdük. Sonra Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) köpekleri öldürmeyi yasak etti ve:
— Hâlis siyahini, iki noktalisini öldürmeye bakin; çünkü o seytandir; buyurdu.»

48- (1573) Bize Ubaydutlah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Ebu't-Teyyâh'dan rivayet etti. O da Mutarrif bt Abdillah'i Ibni Mugaffel'den naklen rivayet ederken dinlemis. Ibni Mugaffel demis ki:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) köpekleri öldürmeyi emreyledi. Sonra:
«Köpekler onlarin ne isine giriyor!» buyurdu. Sonra av köpegi ile çoban köpegi hakkinda ruhsat verdi.

49- (...) Bana bu hadîsi Yahya b. Habîb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid yâni Ibni Haris rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Hâtini dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Velîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. H.
Bize Ishâk b. Ibrahim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Nadr haber verdi. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vehb b. Cerîr rivayet etti.
Bu râvIlerin hepsi Su'be'den bu isnâdla rivayette bulunmuslardir.
îbni Hatim, Yahya'dan rivayet ettigi hadîsinde: «Koyun köpegi ile av ve ekin köpekleri hakkinda ruhsat verdi.» dedi.
Bu hadîsin Abdullah b. Ömer (Radiyallahii anh) rivayetini Buhâri «Bed'ü'1-Halk»;, Nesâî ile Ibni Mâce «Sayd» bahislerinde tahrîc etmislerdir.

ImamMâlik ile mezhebi ulemasi ve diger birçok zevat bu hadîslerde istisna edilen köpeklerden maadasinin öldürülebilecegine kail olmuslardir. Onlara göre öldürmekten istisna edilenlerden geriye kalan köpekler hakkindaki öldürme emri mensûh degil, muhkemdir. Kaadi Iyâz : «Bence köpek edinmek evvelâ umumî surette yasak edilmis; ve bütün köpeklerin öldürülmesi emrolunmus; sonra kara köpeklerden maadasinin öldürülmesi yasaklanmis, fakat av köpegi ile hayvan ve ekin bekçiligi yapan köpeklerden biska herhangi bir köpegin edinilmesi menedil-mistir.» diyor. Nevevî, Kaadî 'nin bu sözünü hadîslerin zahirine uygun bulmaktadir. Gerçi Ibni Mugaffel hadîsinde Peygamber (SallaHah'û Aleyhi ve Sellem):

«Köpekler onlarin ne isine giriyor!» buyurmustur. Bunun mânâsi «Öldürmesinler hayvanlari!» demektir; ve âmindir, yâni kara köpegi de sâmildir; fakat kara köpegin öldürülmesi icâbettigi, önceki rivayetten anlasildigi için Ibni Mugaffel hadîsi o rivayetle tahsis edilmis demektir.

Saldirgan köpegin öldürüleceginde bütün ulemâ müttefiktir. Zarari olmayan köpeklerin öldürülüp öldürülemeyecegi ihtilaflidir. Safi1erden îmamülharemeyn sunlari söylemistir :

«Peygamber (Saliatiahü Aleyhi ve SelIem) evvelâ bütün köpeklerin Öldürülmesini emir buyurmus; sonra bu hükmü neshederek kara köpekten maadasini Öldürmeyi yasak eylemis; bilâhare serîat —kara olsun olmasin— bütün zararsiz köpeklerin öldürülmemesi hususunda karar kilmistir.» îmamülharemeyn Ibni Mugaffe {(RodiyaUahü anh) dan rivayet olunan su hadîsle istidlal etmistir :

«Resûlüllah (Saliatiahü A leyhi ve Sellem}:

«Eger köpekler de ümmetlerden bir ümmet olmasa idi, ben onlarin öldürülmesini emrederdim!» Bu hadîsi «Sünen» sahipleri rivayet etmislerdir.

Hz. Ebû Hüreyre hakkinda gerek Ibni Ömer (Radiyalîahii anh) 'nin : «Süphesiz onun ekini var!» demesi, gerekse mütea-kib rivayetlerin birinde Sâ1im'in : «Ebû Hüreyre: Yahut ekinlik köpegi derdi; kendisi çiftçi idi.» sözü onun rivayetini gevsetmek yahut rivayeti hakkinda süpheye düsürmek için degildir. Bu sözlerden murâd Hz. Ebû Hüreyre 'nin çiftçi olmasi dolayisiyle bu hususa dikkatli davranarak herkesten iyi belledigini anlatmaktir. Zîra bir seyin içinde bulunan kimsenin onu herkesten iyi bilmesi âdettir.

Ebû Hüreyre (RadiyaUahü anh) 'in rivayet ettigi ziyadeyi Ibni Mugayfe1 , Süfyân b. Ebî Züheyr ve îbni Hakem de zikretmislerdir. Binâenaleyh bu hususta Hz. Ebû Hüreyre yalniz degildir. Kaldi ki, yalniz basina da rivayet etse rivayeti yine makbuldür.

Benîm: Hâlis, koyu kara demektir. Aynî bunu «faydadan uzak, zarara yakin seytan» diye ta'rîf etmistir.

Köpegin iki noktalisindan murâd: Gözlerinin üstünde iki nokta gibi beyazi olanidir.

Imam Ahmed b. Hanbel ile Safiî1er'den bâzilari bu hadîsle istidlal ederek hâlis siyah renkli köpegin avcilikta kullanila-miyacagina kail olmus : «Çünkü siyah köpek seytandir; helâl olan av seytanin degil, köpegin avladigidir.» demislerdir.

Cumhuru ulemâya göre sair köpekler gibi kara köpegin de avda kullanilmasi helâldir. Hadîste ona seytan denilmesi köpek cinsinden olmadigini anlatmak için degildir. Bundan dolayidir ki, beyaz köpegin agzini soktugu kab nasil yikanirsa kara köpeginkini de yikamak îcâb eder. imam Âzam, Mâlik ve Safiî 'nin mezhepleri de budur.

Ebû Ömer îbni Abdilberr söyle diyor: «Bizim ihtiyar ettigimiz vecih sudur ki, zarar vermedikçe hiç bir köpek Öldürülmez. Çünkü Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) canli mahluku silâha hedef yapmaktan nehî buyurmustur. Köpegi sulama hadîsi vardir; bir hadîste «Her hararetli cigeri sulama mukabilinde ecir vardir.» Duyurulmustur. Bir de bütün sehirlerde, bunca ulema ve alenî ma'siyete, mün-kerâta asla göz yummayan zevat oldugu halde köpek öldürme isi terk edilegelmistir. Ben müslümanlarin fukahâsindan hiç birinin köpek edinmeyi adaleti cerhe sebep saydigini, hiç bir hâkimin köpek sahibinin se-hâdetini reddettigini bilmiyorum. Yalniz Safiî mezhebine göre ihtiyaç yokken köpek edinmek haramdir.»

îbni Abdilberr, köpeklerin öldürülmesi emrinden etlerinin de yenilemiyecegine istidlal etmis ve : «Güvercinin kesilmesi, köpeklerin ise öldürülmesi babinda Ömer'le Osman 'dan gelen rivayeti görmüyor musun?» diyerek eti yenilen hayvan hakkinda (kesmek) yenilmeyen hakkinda ise (öldürmek) tâbirleri kullanildigina isaret etmistir.

Evet, bu hadîsler hakîkaten eti yenilen hayvanla yenilmeyenin ayni hükümde olmadigina delâlet etmektedir; zîra kesilip yenilen hayvanin öldürülmesi için emir vermek caiz degildir.
Kara köpegi seytan kabul edenlere bu hadîslerde delîl yoktur. Çünkü Teâlâ Hazretleri kötülügü iyiligine galebe çalan insanlara da seytan ismini vermis; bununla beraber Öldürülmelerini emir buyurmamistir.
Köpege'seytan denilmesi hususunda .Nevevi bir sey söylememistir. Aynî behîmi seytan diye tefsir ettikten sonra söyle mütâlea-da bulunuyor : «Bu gibi seyler tefekkür ve teemülle anlasilamaz; bunlara kiyas yolu ile de erisilemez; seriat sahibinden ne gelmisse onda karar kilinir. Filhakika Ibni Abdilberr, Hz. îbni Abbâs'dan :
(Köpekler cinlerdendir; onlar cinlerin zayif olanlaridir.) hadîsini rivayet etmis; bir rivayette:
(Köpeklerin karalari ile alacalari cinlerdendir.)denilmistir. îbnü'l-A'râbî: Köpekler cinlerin sefîl ve zayif olanlaridir; diyor...»
Anlasiliyor ki, Aynî hadîsin mütesâbihattan olduguna isaret etmek istiyor. Bizce en salim yol da budur. Mâmâfîh yukarida da arzettigimiz vecihle köpege, serri hayrindan fazla olmasina bakarak cin denilmis olmasi ihtimalinden de bahsetmistir.
Ibni Abdi1berr'in bahsettigi «Köpegi sulama» hadîsini Buhâri «Bed'ü'1-halk» bahsinde Hz. £üü Hüreyre 'den rivayet etmistir. Hadîs sudur:
«ResulüHah (Üatlallahu Aleyhi ve Setkm): Fahise bir kadin bir kuyu basinda susuzluktan dilini çikarmis soluyan ve ölümle pençelesen bir köpegin yanina ugradi. Hemen ayakkabisini çikararak bas Örtüsü île bagladi ve hayvana su çikardi; bu sebeple de günahlari affolundu; buyurdular.»
ibnü'i. Arabi aiyor la: «jvopegi sulama nadisinin köpekleri öldürme yasagindan evevi de, sonra da varid olmasi ihtimâli vardir. .Evvel variü oldu ise du husustaki yasagi nesheüemez; çünkü KesulüUan (bailatianu Aleyhi ve Sellem) butun çöldeki köpekleri aegii, yalniz Medine'nin köpeklerini öldürmeyi emir buyurmustu. JNeshediien de budur, Çöiltrdeki köpekler hakkinda ne öldürme emri vardir, ne de nesin. Hadîsin zâniri dam bunu göstermektedir. Bir de köpegi öldürmek vâcib olsa sulamasi icab etmezdi. Susuzluk hararetiyie ölüm bir araya getirilemez Nitekim bu, âsî olan kâfire bile yapilmaz; isyani olmayan köpege nasil tatbik edilebilir!..» bahih hadîste vârid olduguna göre Peygamber {Sattaliühü Aleyhi ve Setlem);yahudileiin katlini emir buyurdugu zaman su-suzluKtan sikâyet etmisler de:
(Onlarin üzerine kilicin harareti ile susuzlugun hararetini bir araya getirmeyin!) buyurmus; yuhudiler su verildikten sonra öldürülmüslerdir.»

50- (1574) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'den dinledigim, onun da Ibni Ömer'den naklen rivayet ettigi su hadisi okudum. Ibni Ömer sunu söylemis: Resûlüllah (Saliatlahü Aleyhi ve Sellem);
«Çoban köpegi ile av köpegi müstesna, her kim köpek edinirse amelinden her gün iki kîrât eksilir.» buyurdular.

51- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seyfce ile Züheyr b. Harb ve tbni Nümeyr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Süfyân, Zührî'den, o da Sâ-lim'den, o da babasindan, o da Peygamber(Sallallahü Aleyhi ve Seîîem) 'den naklen rivayette bulundu.
«Av veya çoban köpegi müstesna, bir kimse köpek edinirse ecrinden her gün iki kîrât eksilir.» buyurmuslar.

52- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve Ibni Hucr rivayet ettiler. Yahya b. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandi, ötekiler: Bize Ismâîl yâni Ibni Ca'fer, Abdullah b. Dinar'dan naklen rivayet etti ki, Abdullah, Ibni Ömer'i sunu söylerken isitmis dediler: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):.
«Av yahut çoban köpegi müstesna, bir kimse köpek edinirse amelinden her gün Iki kîrât eksilir.» buyurdular.

53- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Yahya b. Eyyûb, Kuteybe ve Ibni Hucr rivayet ettiler. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandi. Ötekiler : Bize Ismail, Muhammed'den yâni Ibni Ebî Harmele'den, o da Salim b. Abdillâh'dan, o da babasindan, naklen rivayet etti kî, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Çoban yahut av köpegi müstesna, bir kimse köpek edinirse amelinden her gün bir kîrât eksilir.» buyurmus; dediler.
Abdullah demis ki: «Ebû Hüreyc : Yahut ekinlik köpegi, dedi.»

54- (...) Bize Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' haber verdi. (Dedi ki) : Bize Hanzale b. Ebî Sülyân, Sâlim'den, o da babasindan, o da JlesûMiliah (Sattallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayette bulundu:
«Av yahut çoban köpegi müstesna, bir kimse köpek edinirse amelinden her gün iki kîrât eksilir.» buyurmuslar.
Salim demis ki: «Ebû Hüreyre: Yahut ekinlik köpegi, derdi. Kendisi arazî sahibi- idî.»

55- (...) Bize Dâvûd b. Ruseyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mer-vân b. Muâviye rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömer b. Hamza b. Abdillâh b. Ömer haber verdi. (Dedi ki) : Bize Salim b. Abdillâh, babasindan naklen rivayet etti. (Demis ki): Re$û\ül\ah (Saltallahü Aleyhi ve Seilem):
«Çoban yahut avci köpegi müstesna, herhangi bir hâne halki köpek edinirlerse amellerinden her gün iki kîrât eksitir.» buyurdular.

56- (...) Bize Muhammed b. Müsennâ ile Ibni Bessâr rivayet ettiler. Lâfiz Ibni Müsennâ'mndir. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'-fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Katâde'den, o da Ebu'l-Hakem'-den naklen rivayet etti. (Demis ki) : Ben Ibnî Ömer'i Peygamber (Sailaliahii Aleyhi ve Sel!en;i'f\en naklen rivayette bulunurken Isittim:
«Ekinlik yahut koyun veya av köpegi müstesna, bir kimse köpek edinirse ecrinden her gün bir kîrât eksilir.» buyurmuslar.

57- (1575) Bana Ebu't-Tâhir Üe Harmele rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'-dan, o da Saîd b. Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'den, o da Resûlüllah
(Sallailahii Aleyhi ve Selîem) 'den naklen haber verdi:
«Bir kimse av, koyun veya araz? köpegi olmayan bir köpek edinirse gerçekten o kimsenin ecrinden her gün iki kîrât eksilir.» buyurmuslar. Ebu't-Tâhir'in hadîsinde «Arazî köpegi» yoktur.

58- (...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Abdur-rezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Ebû Sele-me'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebû Hüreyre söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) :
«Koyun, av veya ekinlik köpegi müstesna, bir kimse köpek edinirse ecrinden her gün bir kîrât eksilir.» buyurdular.
Zührî sunu söylemis: «Ibni Ömer'e Ebû Hüreyre'nin sözünü andilar da: Allah Ebû Hüreyre'ye rahmet eylesin, ziraat sahibi idi; dedi.»

59- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hisâm-i Destevâî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. EM Kesîr, Ebû Seleme'den, o da Ebû Hürey-re'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre söyle demis: Resûlüllah (SaÜatlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bir kimse (kapisinda) köpek tutarsa amelinden her gün bir klrât eksilir; yalniz ekinlik veya koyun köpegi müstesna!» buyurdular.

(...) Bize Ishâk b. Ibrâhîm rivayet etti. (Dedi ki): Bize Suayb b. Ishâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Evzâî rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yahya b. Ebî Kesir rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Seleme b. Abdir-r a hm ân rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Hüreyre, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den bu hadîsin mislini rivayet etti.

(...) Bize Ahmed b. Münzir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdüssa-med rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b.^Ebî Kesir bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etti.

60- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdül-vâhid yâni Ibni Ziyâd, Ismâîl b. Sümey'den rivayet etti. (Demis ki) : Bize Ebû Rezîn rivayet etti. (Dedi ki) : Ebû Hüreyre'yi sunu söylerken isittim.: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bir kimse av ve koyun köpegi olmayan bir köpek edinirse, amelinden her gün bir kîrât eksilir.» buyurdular.

61- (1576) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Malik'e, Yezîd b. Husayfa'dan dinledigim, ona da Sâib b. Yezid'in haber verdigi, onun da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in ashabindan Senûe [8] kabilesine mensûb bir zât olan -Süfyân b. Ebî Züheyr'den dinledigi su 'hadîsi okudum. Süfyân söyle demis: Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Bir kimse kendisine ekin veya hayvan beklemege faydasi olmayan bir köpek edinirse, amelinden her gün bîr kîrât eksilir.» buyururken isit-tim.
Sâib: «Bunu Resûlüllah {Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'den sen mi isittin?» diye sormus. Süfyân:
«Su mescidin Rabbina yemîn olsun ki, evet!» demis.

(...) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve Ibni Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ismail, Yezîd b. Husayfa'dan rivayet etti. (Demis ki) : Bana Sâib b. Yezîd haber verdi ki, yanlarina Süfyân b. Ebî Züheyr es-Seneî gelmis de: «Resûlüllah (Sallallahü A ley hi ve Sellem) y ukariki hadîs gibi îrâdda bulundu.* demis.
Hz. Ebû Hüreyre ve Süfyân b. Ebî Züheyr rivayetlerini Buhâri «Müzârea» ve «Bed'ü'1-Halk» bahislerinde; Süfyân rivayetini Nesâî ile Ibni Mâce «Kitâbü's-Sayd» da tahrîc etmislerdir.
Mâsiye : Deve, sigir ve koyun gibi hayvanlarin hepsine verilen bir isimdir; ekseriyetle koyun hakkinda kullanilir.
Dar': Aslinda çift tirnakli ve tabanli hayvanlara verilen isimdir. Burada mâsiyeden kinayedir.
Dârî: Ava alistirilmis; Ögretilmis manasinadir. Bu kelime hadîsin muhtelif rivayetlerinde: «dâriyen, dârî, dârin, dâriyetin» sekillerinde kullanilmistir. Dâriyen seklinin îrâbi hakkinda söz yoktur. Dârî ile dârin sekilleri (mâsiye) üzerine ati'f suretiyle mecrûr olup mevsûfun sifatina izafeti kabîlindendirler. Bu takdirde «dârî» deki yânin hazf edilmemesi meshurun hilâfinadir. Bazilari buradaki «dârî» kelimesinin «sâid» yâni avciya sifat oldugunu söylemislerdir; yâni avciya istiare yolu ile «dârî» denilmistir.
«Dâriyetin» rivayetine gelince : Burada hazif oldugu söylenmistir.
Terkîb: yâni «Ancak talimli köpekler sahibinin köpegi» takdirindedir.
Kîrât: Lügatte bes arpa agirligi, yarim dâmk ve bir seyin, yirmi dörtte biri gibi mânâlara gelir. Burada Allah'in bildigi bir mikdâr manasinadir. Hadîsten murâd : Köpek edinen kimsenin amellerinden bir cüz'ü-nün sevabi eksilrnesidir.
Hadîsin bâzi, rivayetlerinde köpek edinen kimsenin ecrinden bir kîrât, digerlerinde iki kîrât eksilecegi bildiriliyor. Ulema bu iki muhtelif rivayetin arasini muhtelif sekillerde te'lîf etmislerdir. Bâzilari kîrât farkinin insanlara eziyet hususunda birbirinden farkli iki nevi' köpege nis-betle yapilmis olmasi ihtimâli üzerinde durmuslardir. Bunlara göre iki kîrât» fazla eziyet veren köpegin sahibine aittir. Bir takimlari: «Iki kîrât kasaba ve köylere, bir kîrât kir ve çöllere mahsustur.» demis; daha baskalari iki nevi' kiratin ayri ayri iki zamana ait oldugunu ileri sürmüslerdir. Bu takdirde evvelâ bir kîrâttan bahsedilmis; bilâhare iki kîrât azalacagi bildirilmek suretiyle hüküm daha agirlastirilmistir.
Sevaplarin niçin eksiltüecegi de ihtilaflidir. Bâzilarina göre buna sebep, köpek bulunan haneye meleklerin girmemesidir. Bu hususta: KÖpe-gin yoldan geçenlere saldirmasi, yasak olan bir seyi irtikâb ettikleri için

sahiplerine bir ceza olmasi, köpegin çok necaset yemesi, fena kokmasi, bazi köpeklerin seytan olmasi, sahibinin haberi yokken kaplara agzini sokmasi gibi birçok ihtimâller üzerinde durulmustur.
Eksiltilecek ecrin geçmise mi yoksa gelecege mi âit olacaginda ve keza kiratin mahallinde ihtilâf olunmustur. Bâzilari: «Iki kîrâttan biri gündüz, digeri gece amellerine aittir.» demis; digerleri, bir kîrât farzdan, bir kîrât da nafile ibâdetten eksiltilecegim söylemislerdir.
Köpek edinmenin caiz olup olmamasi hususunda Sâfiî1er'den Nevevî sunlari söylüyor : "Bizim mezhebimize göre ihtiyaç yokken köpek edinmek haramdir. Ama av. ziraat ve hayvan muhafazasi gibi seyler için edinilmesi caizdir. Evleri, sokaklari ve bunlara benzer yerleri muhafaza için edinilip edinilemeyecegi hususunda iki vecih vardir. Birinci veçhe göre caiz degildir. Çünkü hadîslerin zahirleri ziraat, av ve çoban köpeginden maadasini sarahaten yasak etmektedir. Esah olan veçhe göre bu üç nevi' köpege kiyâsen digerlerini edinmek de caizdir; bu hususta hadîslerden anlasilan illetle amel olunur ki, o da ihtiyaçtir.
Acaba köpek yavrusu edinerek av, ziraat ve hayvan muhafazasi hu-susatinda terbiye etmek caiz midir? Bu bâbda dahî iki vecih vardir. Esah olan veçhe göre câizdir.>
Hanefîler 'den Kemâl b. Hümâm «Fethü'l-Kadîr» adli eserinde : «Köpegi av yahut hayvan, ev ve ziraat muhafazasi için edinmek bilicmâ' caizdir; lâkin hirsiz yahut düsman korkusu olmadikça onu haneye sokmamalidir...» diyor.
Mâ1ikî1er'den bâzilari, edinilmesi caiz olan köpegin temizligine bu hadîslerle istidlal etmislerdir. Çünkü insanlarin arasinda bulundugu hâlde ondan korunmak son derece güç bir istir. Onlara göre köpegi edinmege izin vermek, ondan maksud olan hususâti tamamlayan seyler için de izin sayilir. Fakat bu zevâtm görüsleri, köpegin agzini soktugu kabin yedi defa yikanmasini emreden hadîse muarizdir. Hadîs-i serîf hayirli islere tesvik, sevabi eksiltecek islerden sakinmayi tenbîh etmektedir.

11- Hicamet Ücretinin Helal Olusu Babi

62- (1577) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe b. Saîd ve Alî b. Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ismail yâni Ibni Ca'fer, Humeyd'den rivayet etti. (Demis ki) : Enes b. Mâlik'e hac camin kazanci soruldu da sunlari söyledi:
Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Seîlem) kan aldirdi. Ondan Ebû Taybe kan aldi. Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Selle m) ona iki Ölçek zahire verilmesini emir buyurdu. Sahipleri ile de konustu; onlar da haracinin bir kismini indirdiler. Ve Resû\ül\aih(SallaHahii Aleyhi ve Sellem):
«(Kan hareketinden dolayi) Kendisiyle en iyi tedavi gördügünüz sey hacâmettir; yahut : Hacâmet sizin en Iyi rlâçlarinizdandir.» buyurdular.

63- (...) Bize Ibni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mervân yâni Fezârî, Hiuneyd'den naklen rivayet etti. (Demis ki) : Enes'e Hac-câmin kazanci soruldu... ve yukariki hadîsin mislini nakletmis. Yalniz o: «Kendisiyle en iyi tedavi gördügünüz sey hacâmet ve hind buhurudur. Hem çocuklariniza (bogazlarini) sikmak suretiyle iskence etmeyin!» seklinde söylemistir.

64- (...) Bize Ahmed b. Ha sen b. Hirâs rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sebâbe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Humeyd'den rivayet etti. Humeyd söyle demis:
Enes'i sunu söylerken isittim :
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) faizim haccâm bir (âzâdli) kölemizi çagirdi da kan aldirdi; ve kendisine bir ölçek yahut bir veya iki müdd [9] (zahire) verilmesini emir buyurdu. Hem onun hakkinda konustu. Bu sebeple kölenin vergisi hafifletildi.

65- (1202) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân b. Müslim rivayet etti. H.

Bize tshâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mahzûmî haber verdi. Her iki râvi Vüheyb'den rivayet etmislerdir. (Vüheyb demis ki:) Bize Tâvûs, babasindan, o da Ibni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)kan aldirmis; haccâma da ücretini vermis ve burnuna ilâç çekmistir.

66- (...) Bize Ishâk b. Ibrahim ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Lâfiz Abd'indir. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Âsim'dan, o da Sa'bî'den, o da Ibni Abbâs'dan naklen haber verdi. Ibni Abbâs söyle demis:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den Benî Beyaza kabilesinin (âzâdli) bir kölesi kan aldi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun ücretini verdi. Efendisi ile de konustu. Bunun üzerine efendisi onun vergisini hafifletti. Eger (haccâm ücreti) haram olsaydi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona ücret vermezdi.»
Bu hadîsleri Buhâri «Büyü'», «Icâre» ve «Tibb» bahislerinde tahrîc etmistir. Bu bâbda Tahâvî ile Ebû Ya'lâ, Hz. Câbir'den, Tahâvî, Hz. Ali 'den hadîsler rivayet etmislerdir.
Hicâmet: Kan aldirmak demektir. Hicâmet ücreti hakkinda ulemânin ihtilaf1 ettiklerini «Kâhinin ücreti...» babinda görmüstük. Bu hadîsler kan aldirmanin mubah ve en iyi tedâvî çarelerinden biri oldugunu bildirmektedir. Gerçi Tahâvî 'nin Müzenî'den rivayet ettigi bir hadîste:
«Muhaysa, Peygamber (SallallahüAleyhi'veSellem)'e kan alicinin kazancinin helâl olup olmadigini sordu da, ondan yemesini yasak etti. Sonra tekrar sordu; yine yasak etti. Sonra tekrar sordu; yine yasak etti. Sa'd müracaatinda devam edince nihayet: Onu su tasidigin deveye alaf parasi yap yahut kölelerine yedir.» buyurdular, deniliyor
Bu hadîs yek nazarda hicâmet ücreti helâl degilmis zannim veriyorsa da Tahâvî 'nin beyanina göre hakikatte onun helâl olduguna de-lîldir. Çünkü bir kimsenin kendine helâl olmayan bir seyi kölesine ve hayvanina yedirmesi de helâl degildir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) köleler hakkinda:
«Onlara kendi yediginizden yedirin!» buyurmustur. Hz. Muhay-yisa 'ya hicâmet parasini hayvan ve kölelerine sarfetmesini mubah kilinca bu husustaki yasagi neshettigi anlasilmis; bu suretle hicâmetten kazanilan paranin hem kendine hem de baskalarina helâl oldugu sübut bulmustur. Tahâvî: «Imam Âzam'la Imam Ebû Yûsuf ve Muhammed'in kavilleri de budur.» diyor.
Resûlüllah(Saltallahü Aleyhi veSetlem) 'den. kan alan zât Benî Beyaza kabilesinden Muhaysa b. Mes'ûd'un âzâdli kölesi Ebû Taybe'dir. Ismi ekser-i ulemâya göre Nâfidir. Dînâr ve Meysere oldugunu söyleyenler de vardir. 143 sene yasadigi rivayet edilir. Hadîste cemi' sîgasiyle : «Sahipleriyle de konustu...» denilmesi ya birkaç kisinin müsterek mali olmasindan yahut mecâzendir. Nitekim: «Bu adami filân ogullan vurdurdular.» denir; halbuki vuran içlerinden bir kisidir. Peygamber (SallalIohü A leyhi ve Sellem) 'den Benî Beyâza âzâdhsi Ebû Hind Sinan veya Sâ1im'in de kan aldigi rivayet olunur.
Harâc: Köle sahibinin kölesini her gün ödemeye mecbur tuttugu vergidir. Buna muhârece de derler. Köleyi baskalarina ücretle çalismak ve her gün yahut her hafta kazancinin muayyen bir miktarini sahibine vermek, geri kalani kendinin olmak sartiyle serbest birakmaktir. Darîbe ve ecr dahî harâc mânâlarina gelir.
«Hem çocuklariniza (bogazlarini) sikmak suretiyle iskence etmeyin!»
cümlesinden murâd : Bogazlari agiran çocuklari, girtlaklarini sikmakla degil, Hind buhuru denilen nebatla tedâvî edin, demektir. Bu tedâ-vînin sekli: Hastayi sirt üstü yatirarak burnuna ilâci akitmaktir. Hastalik aksirikla çikar.
Aynî 'nin beyanina göre burada hitâb, Hicaz1i1ar'la sair sicak memleket in sanlarina dir. Çünkü o yerlerde yasayanlarin kanlan sivi oldugundan vücuttan çikan harareti emmek için bedenin disina mey-ledermis. Aynî söyle diyor : «Bundan da hitabin ihtiyarlara degil, gençlere oldugu mânâsi çikar. Zîra ihtiyarlarin bedenlerinde hararet azdir. Taberî, Ibni Sîrîn'in: Bir adam kirk yasina vardi mi artik kan aldirmaz; dedigim sahîh senetle rivayet etmistir. Bâzilari bu sözü ihtiyaci olmayanlara hamletmis, bir takimlari da doktorlarin bunun aksini iddia ettiklerini söylemislerdir.

Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:

1- Kan aldirmak ve bunun için ücret vermek caizdir. Bu bâbtaki nehî bazilarina, göre mensûhtur. Bir takimlari nehyin kerâhet-i tenzîhiy-ye ifâde ettigini söylemislerdir.
2- Kölenin günlük veya aylik olmak üzere muayyen bir vergi karsiligmda serbest çalismasina müsaade etmek ve bu vergiyi icâbinda hafifletmek caizdir.
3- San'at sahibi bir köleye sahibinin izni olmaksizin icrây-i san'at ettirilebilir.

12- Sarap Satmanin Haram Kilinmasi Babi

67- (1578) Bize Ubeydullah b. Ömer El-Kavârîrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâlâ b. Abdilâlâ Ebû Hemmâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd el-Cüreyrî,' Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti. (Demis ki) ; Ben Kesû\ü\\ah fSaîlallahü Aleyhi ve Sellem) "i Me-dîne'de hutbe okurken dinledim:
«Ey cemâati Allah saraba ta'rîzde bulunuyor; galiba onun hakkinda bir emir indirecek. Binâenaleyh kimde ondan bir sey varsa hemen satsin da faydalansin!» buyurdu. Az zaman sonra Peygamber (Salîaüahü Aleyhi ve Sellem) r «Gerçekten Allah Teâlâ sarabi haram kilmistir, tmd! kimin elinde ondan bir sey bulundugu halde bu âyet kendisine ulasirsa, artik ne içsin, ne de satsin!» buyurdular. Bunun üzerine yanlarinda sarap bulunan bazi kimseler (bu emri) Medine yolunda telekkî ettiler ve onu derhal döktüler.

68- (1579) Bize Süveyd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs b. Meysera, Zeyd b. Eslem'den, o da Misirli bir zât olan Abdurrahmân b. Va'le'den naklen rivayet etti ki, kendisi Abdullah b. Abbas'a gelmis. H.
Bize Ebu't-Tâhir de rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Mâlik b. Enes ve baskasi Zeyd b. Eslem'den, o da Misirli Abdurrahmân b. Va'lete's-Sebeî'den naklen haber verdi. Kendisi Abdullah b. Abbas'a üzümden sikilan (sarab) in hükmünü sormus da Ibni Abbâs sunu söylemis :
Bir adam HesülüUah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem)'e; bîr tulum sarap he-diyye etti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bilir misin ki, Allah bunu haram kilmistir?» buyurdu. Adam:
— Hayir,, cevâbini verdi ve hemen birine birseyler fisildadi. Resûlüllah (SaUallahü A leyhi ve Sellem):
«Ona ne fisildadin?» diye sordu. Adam:
— Sarabi satmasini emrettim; dedi.
«Onun içilmesini haram kilan (Allah), satilmasini da haram kilmistir.» buyurdular. Bunun üzerine adam tulumu açarak içindeki (akip) gitti.

(...) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Süleyman b. Bilâl, Yahya b. Saîd'd en, o da Ab Tahman b. Va'Ie'den, o da Abdullah b. Abbâs'dan, o da ResûlüHah üallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hadîsin mislini rivayet etti.

69- (1580) Bize Züheyr b. Harb ile Ishâk b. Ibrahim rivayet ettiler, Züheyr (Bize rivayet etti) tâbirini kullandi. Ishâk: Bize Cerîr, Man-sûr'dan, o da Ebu'd-Duhâ'dan, o da Mesrûk'dan, o da Âise'den naklen haber verdi, dedi. Âise sunu söylemis:
«Bakara sûresinin sonundaki âyetler inince ResûlüHah (Saîlallahü Aleyhi ve Seliem) çikip onlari halka okudu. Sonra sarap ticâretini yasak etti.»

70- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb ve îshâk b. Ibrahim rivayet ettiler. Lâfiz Ebû Küreyb'indir. Ishâk (Bize haber verdi) tâbirini kullandi. Ötekiler: Bize Muâviye, A'mes'den, o da Müslim'den, o da Mesrûk'dan, o da Âise'den naklen rivayet etti, dediler. Âise söyle demis:
Bakara sûresinin sonunda ribâ hakkindaki âyetler indirilince Re-sûlüllah (Saîlallahü A leyhi ve Setlem) mescide

çikarak sarap ticâretini haram kildi.»
Bu hadîsin Hz. Âise rivayetini Buhâri «Salât», «Büyü*» ve «Tefsir» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Büyû'»da; Nesâî «Büyü'» ve «Tefsir» bahislerinde; Ibni Mâce «Es'ribe»de muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
«KImin elinde ondan bir sey bulundugu halde bu âyet kendisine ulasirsa...» ifâdesindeki âyetten murâd : Mâide süresindeki:
«Ey îmân edenler! Sarap, kumar, putlar ve fal oklari ancak ve ancak seytan isi pis seylerdir...» [10] âyet-i kerîmesidir. Içki bu âyetle haram kilinmistir. Hz. Âise (Radiyaüahû anha)mn isaret ettigi Bakare âyeti faiz hakkindadir. Bu âyet-i kerîme'de :
«FaIz yiyenler kabirlerinden ancak seytanin çarptigi bir kimsenin kalktigi gibi kalkacaklardir. Buna sebep onlarin : Alis-veris ancak faiz gibidir, demeleridir. Halbuki Allah alts-verisi helâl, faizi haram kilmistir.» [11] buyurulmaktadir.
Içki âyeti faiz âyetinden hayli zaman önce inmistir. Faiz âyeti ya en son inen âyettir; yahut son âyetlerden biridir. Su halde içkinin ticâreti ya sarab haram edildikten bir müddet sonra yasak edilmistir; yahut içilmesi ve ticâreti ayni zamanda haram kilinmis; bilâhare I'âiz âyeti inince içki ticâretinin yasak edildigi te'kîd ve mübâlega ile duyurulmus olmak için tekrar haber verilmistir. O mecliste içki ticâretinin yasak edildigini bilmeyen kimseler bulunmasi sebebiyle tekrarlanmis olmasi da muhtemeldir. Nevevî : «Zahire bakilirsa bu mesele sarabin haram edilmesinden az bir müddet sonra henüz içki yasagi söhret bulmadan olmustur.» diyor.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Seriat .gelmezden önce esya hakkinda bir teklif yoktur. Bu mesele usûlü fikih ulemasi arasinda ihtilaflidir. Bâzilarina göre esyanin haram olmasi esastir; seriat neyi mubah kilarsa o mubah olur. Bir takimlari bunun tamamiyle ziddina yâni esyanin esâs itibariyle mubah olduguna; bir kisim ulemâ da bu hususta bir sey diyemeyip tevakkufa kail olmuslardir. Nevevî : «Esah kavle göre seriat gelmezden önce bir teklif ve hüküm yoktur; çünkü Teâlâ Hazretleri : Biz resul göndermedikçe azâb etmeyiz; buyurmustur.» diyor.
2- Hadîs-i serîf müslümanlara dîn ve dünyalari hususunda nasî-hata isaret etmektedir. Zîra Peygamber (Sallaîtahü Aleyhi ve Setlem) sarabin satisi helâl oldugu müddette ondan faydalanmaya bakmalari hususunda nasihatte bulunmustur.
3- Sarâbi içmek ve satmak bütün ulemanin ittifakiyle haramdir.
4- Imam Safiî, Ahmed b. Hanbel, Sevrî ve esah kavline göre Imam Mâlik saraptan sirke yapmanin haram iigunu söylemislerdir. Çünkü sarabin haram edildigini yolda Ögrenen ashâb yanlarindaki sarâbi derhâl dökmüslerdi. Eger sirke yapmak caiz olsaydi Peygamcer (üallallafiu Aleyhi ve Selleni) onu da beyân eder; zayi' etmemelerini tenbîhde bulunurdu.
Evzâî, Leys, Imam Âzam ve bir rivayette îmam Mâlik saraptan sirke yapmaya cevaz vermislerdir. Kendiliginden sirke olan sarap bilittifak temiz ve kullanilmasi mubahtir. Bu hususta yalniz Mâ1ikî1er'den Sühnun muhalefet etmis ve bunun da haram oldugunu söylemistir.
5- Haram oldugunu bilmeyerek bîr ma'siyet isleyen kimseye dünyevî ve uhrevî ceza yoktur,
6- Bir kimsenin bâzi sirlarini sormak caizdir. Sorulan sahis, gizlenmesi îcâb eden cihetleri gizler; digerlerini söyler.
7- Cumhura göre sarap kaplari kirilmaz; tulumlari yarilmaz; yalniz içlerindeki sarap dökülür. Imam Mâlik 'den bu hususta iki kavil rivayet olunmustur. Bunlarin biri cumhurun kavli gibidir; ikinci kavline göre sarap kaplari kirilir; tulumlari da delinir. Fakat Nevevî bu ikinci kavlin zaif ve asilsiz oldugunu söylemistir.

13- Sarap, Lase, Domuz ve Putlari Satmanin Haram Kilinmasi Babi

71- (1581) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Yezîd b. Ebî Habîb'den, o da Atâ' b. Ebî Rabâh'dan, o da Câbir b. Ab-dillâh'dan naklen rivayet etti ki, Câbir fetih yilinda Resûlüllah (Sallallahu 4 leyhi ve Sellem) 'i Mekke'de :
«Gerçekten Allah ve Resulü, sarap, Iase, domuz ve putlarin satilmasini haram kilmistir.» buyururken isitmis. Bunun üzerine: Yâ Resulâltah, ölü hayvan yaglarina ne buyurursun? Bunlarla gemiler boyanir; deriler yaglanir; halk onlardan kandil yapar! demisler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayir, o haramdir.» cevâbini vermis ve o esnada :
«Allah yahudîlerin belâsini versin! Allah (Azze ve Celi) onlara ölü hayvan yaglarini haram edince yagi erittiler; sonra saftilar da parasini yediler.» buyurmuslar.

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Sey be ile Ibni Nümeyr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme, Abdülhamîd b. Ca'fer'den, o da Yezîd b. Ebî Habîb'den, o da Ata'dan, o da Câbir'den naklen rivayet etti. Câbir: Ben fetih yilinda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi've Sellem) 'den isittim, demis. H.
Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dahhâk yâni Ebû Âsim, Abdülhamîd'den rivayet etti. (Demis ki) : Bana Yezîd b. Ebî Habîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ata', Câbir b. Abdillâh'i sunlari söylerken isittigini yazdi: «Ben fetih yilinda Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem fi Leys hadîsinin mislini îrâd buyururken dinledim.»
Bu hadîsi Buhârî «Kitâbü'1-Büyû'», «Kitâbü'l-Megâzî» ve «Kitâbü't-Tefsîr»de; Ebû Dâvûd; Tirmiz î ve Nesaî «Bü-yû'»da; Ibni M'âce «Ticârât-da muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir. Hadîsin metninden de anlasildigi vecihle hadîs-i serif hicretin sekizinci yili ramazaninda Mekke 'nin fethi esnasinda serefsadir olmustur.
Ulemâdan bazilarina göre hadîste beyân buyurulan seyler ihtimâl daha evvel haram kilinmis; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o zamana kadar duymamis olanlarin isitmesi için burada onlari tekrarlamistir.
Sahîhaynm esas nüshalarinde ve Nesaî île Ibni Mâce'nin «Sünen»lerinde fi'li müfred olarak kullanilmistir. Ebû Davûd'un «Sünen»inde -fi'li kullanilmis, fakat denilmemistir. Bâzi kitaplarda ise fiil tesniye sîgasiyle kullanilarak denilmistir. Kiyas olan da budur. Nitekim Ibni Merdeveyh de tefsirinde bu sekilde rivayet etmis; birçok sahîh rivayetlerde fiil tesniye sîgasiyle kullanilmistir.
Birinci rivayetin vechi sudur: Allah Teâlâ'nin emri Resulü zîsân'i-nin da emri demektir; çünkü o ancak Allah'in emrettigi seyi emreder; binâenaleyh emir birmis gibidir; bu sebeple fiil müfred kullanilmistir.
«O haramdir.» cümlesindeki zamir, bazilarina göre satisa râcidir. Bu takdirde mânâ : «Ölü hayvan yaglarinin satisi haramdir.» demek olur. Imam Safiî 'nin kavli budur. Bir takim ulema buradaki zamiri in-tifâa irca' etmislerdir. Onlara göre cümlenin mânâsi: *Ölü hayvan yaglarindan faydalanmak haramdir.» demektir. Bu zevat ölü hayvandan laydalanmayi esas itibariyle caiz görmezler; meger ki caiz olduguna de-lîl buluna. Nitekim tabaklanan derinin temiz olacagi hakkinda delil hadîs vardir.
Bu hadîste Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e üç sey sorulmustur:
1) Ölü hayvan yaglari ile gemilerin yaglanmasi,
2) Derilerin yaglanmasi ve
3) Bunlarin kandillerde yakilmasi.
Ashâb-i kiramin «Bu yaglar satilabilir mi?» diye sormalari bunun caiz oldugunu zannettikleri içindir; çünkü böyle bir satista birçok faydalar vardir. Nasil ki ehlî eseklerin etleri yenmese bile satilmasi birçok menfaatlerden dolayi mubah kilinmistir. Fakat Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Se//em,ikendilerine cevap vererek meselenin zannettikleri gibi olmadigini haber vermis; Ölü hayvan yaglarinin satisinin da, parasinin da haram oldugunu bildirmistir; çünkü bu yaglar kanla sarap gibi satisi ve satis bedeli haram olan necis seylerdendir.
Mezkûr yaglari kandillerde, gemi ve deri yaglamalarinda kullanmak satip da paralarini yemek kabilinden degildir; zira yag olarak sürülen bir sey, pislik bulasan esya gibi su ile yikanip temizlenebilir. Atâ'b. Ebî Rebâh ile ulemâdan bîr cemaatin kavilleri budur. Sahâbe-i kiramdan Ali, Ibni Abbâs ve Ibni Ömer (Radiyailahû cmhûm) hazerâtinm kavillerine göre içine fare düsen yagi kandilde yakmak caizdir. Nevevi diyor ki: «Yememek

ve bedende kullanmamak sartiyle bu yaglardan kandil, pis zeytin yagindan sabun yapmak, pis baldan arilara yedirmek, murdar Ölen hayvani köpeklere yedirmek gibi meseleler ihtilaflidir. Bizim mezhebe göre bunlarin hepsi caizdir.

Kaadî Iyâz bu Kavli Mâlik, Safiî, Sevrî, Efaû Hanîfe ve arkadaslarindan da nakletmis tir.»

Ölü hayvan ile putlari satmanin caiz olmadigina icmâ-i ümmet vardir; çünkü bunlardan istifade edilmez; binâenaleyh mukabillerinde para vermek mali israf olur; bunu seriat yasak etmistir. Bu ta'lüe bakarak Sâfiîler'le Hanefîler 'den bâzilari putlar kirilir da istifâde edilir hale getirilirse parçalarini satmak caizdir demislerdir.

Ibni Münzir: «Madem ki, ulemâ ölü hayvani satmanin haram olduguna ittifak etmislerdir, o halde dâr-i harbden bir kâfirin lesi de ayni hükümdedir.» diyor. Filhakika ulemâ bu hadîsle istidlal ederek insan ölüsünün mutlak surette satilamayacagina kail olmuslardir. Müs-iümanin cenazesi seref ve faziletinden dolayi satilamaz; hatta saçindan, derisinden ve hiç bir uzvundan faydalanmak caiz degildir.

Kâfire gelince: Hendek harbinde Nevfel b. Abdi1lâh b, Mugîre müslümanlar tarafindan öldürülüp elde edilince müsrikler onu satin almak istemis, fakat Resulü Ekrem (Sallaliahü Aleyhi ve Setlem) :

«Bizim onun cesedine ve cesedinin kiymetine ihtiyacimiz yoktur.» buyurarak bu satisi reddetmis; cesedi karsiliksiz müsriklere terk etmistir. Hatta siyer ulemasindan Ibni Hisâm'in beyanina göre müsrikler Nevfel'in cesedine mukabil Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem)'e on bin dirhem vermek istemislerdi.

Bazilari bu hadîsle insan Ölüsünün pis olduguna istidlal etmislerdir. Ancak müslümamn ne dirisinin, ne de ölüsünün pis olamayacagini bildiren sahîh bir hadîs babimiz hadîsinin umumunu tahsis etmistir. Mezkûr hadîsi Hâkim «El-Müstedrek»inde Ibni Abbâs {Radiyallahû anhj'dan rivayet etmistir. Bu hadîs hakkinda Hâkim: «Buhâri ve Müs1im'in sartlari üzere sahihtir; yalniz onlar bunu tahrîc etmemislerdir.» demektedir.

Kurtubî , insan ve hayvan pislikleri gibi faydali necasetlerin satilip satilamayacagi hususunda ihtilâf edildigini, Safiî *ye göre caiz olmadigini söylemis : «Bunu Imam Mâlik ile Kûfeliler ve Taberî caiz görmüslerdir.» demistir. Bir takim ulemâ bu meseleyi müsteriye caiz, saticiya memnu' görmüs, müsteri buna mecbur oldugu için saticidan daha ma'zur sayildigim söylemislerdir. Bu kavil bâzi Sâfiî1er'den rivayet olunmustur.

Babimiz hadîsi Ölü hayvanin et, kil, tirnak, dis ve deri gibi cüzlerinin de necis oldugunu söyleyenlerin delilidir. Imam Safiî ile Imam Ahmed'in kavilleri budur.

Imam Âzam ile Imam Mâlik 'e göre kil, tirnak, boynuz ve kemik gibi içine hayât girmeyen âzâ ölümle pis olmaz, Peygamber (SallaHafüI Aleyhi ve Sellem) in fildisinden bir taragi vardi. Fil, eti yenilmeyen bir hayvandir; binâenaleyh bu da gösterir ki, dis ve kemik gibi seyler temizdir.

Dârekutnî'nin Hz. Ibni Abbâs 'tan rivayet ettigi bir hadîste :

«Peygamber (Salla'Jahü Aleyhi ve Sellem) ölü hayvanin yalniz etini haram kildi; deri, kil ve yünde ise beis yoktur.» denildigi gibi, yine Dârekutnî'nin Hz. Ümmü Seleme (Radiyallahü anha) 'dan rivayet ettigi bir hadîste de Ümmü Seleme (Radiyallahü anha): «Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve. Sellem 'i:

«Tabaklanmak sartiyle ölü hayvan;n derisinde; su ile yikanmak sarti ile yün, kil ve boynuzlarinda bir beis yoktur» buyururken isittim.» demektedir.

«Esnam* sanemin cem'idir. Cevheri 'nin beyanina göre sanem ile vesen ayni mânâya gelirler; put demektirler. Diger lügat ulemasi bu iki kelime arasinda mânâ itibariyle fark görmüs : «Vesen : Cüssesi olan puttur; sanem ise sadece resmedilendir.» demislerdir. Bu hususta daha baska sözler de söylenmistir. Bazan vesen : Haç mânâsina dahî kullanilir.

«Meyte» ser'î usûle riâyetle kesilmeyip eceliyle ölen hayvandir. Eceliyle ölen hayvan bilicmâ' yenmez. Bundan yalniz balik ile çekirge istisna edilmistir.

72- (1582) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile Züheyr b. Harb ve Is-hak b. Ibrahim rivayet ettiler. Lâfiz Ebû Bekr'indir. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne Amr'dan, o da Tâvûs'dan, o da Ibni Abfcâs'dan naklen rivayet etti. (Demis ki) : Ömer Semura'nin sarap sattigini duydu da sunu söyledi: Allah Semura'nin belâsini versin! Bilmedi mi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Allah yahudîlere lanet etsin, kendilerine Iç yaglar; hatam kilindi da onlari eriterek sattilar.» buyurmustur.

(...) Bize Ümeyye b. Bistam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) : Biae Ravn yâni Ibni Kasim, Amr b. Di-nâr'dan bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet eyledi.

73- (1583) Bize Ishak b. Ibrahim El-Hanzalî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubâde haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ibni Sihâb, Saîd b. el-Müseyyeb'den naklen haber verdi. Saîd de ona Ebû Hüreyre'den, o da Resûlüllah (Sallaüahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayette bulunmus ki:
«Allah yahudîlerin belâsini versin! Allah kendilerine Iç yaglarini haram kildi; onlarsa bu yaglari satip paralarini yediler.» buyurmuslar.

74- (...) Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan, o da Saîd b. Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen haber verdi. Ebû Hürey-re söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Allah yahudîlerin belâsini versin! Kendilerine iç yagi haram kilindi da onu satip parasini yediler.» buyurdu.
Ibni Abbâs (Radtyallahü anh) hadîsini Buhari «Büyü1» ve «Benî Israil» bahislerinde; Nesaî «Zebâyih» ve «Tefsîr»de; Ibni Mâce «Esribe»de muhtelif râvilerden tahrîc ettikleri gibi, Ebû Hüreyre hadîsini de Buhâri «Kitabü'I-Büyû»da ayni isnadla tahrîc etmistir.
Ibni Abbâs (Radiyallahü anh) hadîsinde bahsi geçen Semûra , ashâb-i kiramdan Semûra b. Cündüb 'tür. Sarabin haram kilindigi her tarafta suyû' buldugu halde Hz. Semûra gibi bir sahâbî-i celîlin onu nasil satabildigi meselesi üzerinde durulmus; neticede saraptan sirke yapmak suretiyle onun ismini degistirdigi kanaatine varilmistir; nitekim ölü hayvanin iç yagi haram kilininca yahudîler bu yagi eriterek satmislar; ve bir nevi' te'vîlde bulunmuslardi. Kurtubî ve diger bazi ulemâ Hz. Semûra'nin sarap satmasinin üç vecihle îzâh ve tefsir edildigini söylerler,
1- Bir kavle göre Semûra (Radiyallahü anh) bu sarabi ehl-i kitaptan cizye denilen vergi bedeli olarak almis; bunu caiz zannederek yine ehl-i kitaba satmistir.
2- Ikinci kavle göre üzüm sirasini, sarap yapacaklari belli kimselere satmistir. Netice itibariyle sarap olacagi için siraya sarap denilmistir. Nitekim bu itibarla üzüme de sarap denilebilir Hattâbî : «Sarabin haram kilindigi süyu' bulduktan sonra Semûra'nin aynen sarap sattigi zannedilemez; o ancak sirayi satmistir.» diyor.
3- Saraptan sirke yaparak sirkeyi satmistir.
Ismâî1i (277-371) : «El-Medhal» namindaki kitabinda bu hususta su mütâleayi yürütmektedir : Caiz ki, Semûra (Radiyallahü anh) sarabm haram kilindigini biliyor, fakat onun satisinin da haram oldugunu bilmiyordu. Eger hal böyle olmasa idi Hz. Ömer onun bu yaptigini ikrar ve kabul etmez; bilâkis bilerek yaptigi için onu valilikten azlederdi
ölü hayvanin iç yaginin haram kilinmasindan murâd yenmesidir. Yenmesi haram kilininca yahudiler ondan eritip satmak suretiyle istifadeye baslamislar. «Ecmele» ve keza «cemele» fiilleri eritti mânâsina kullanilirlar.
Hüküm itibariyle bu rivayetler de yukariki Câbir (Radiyallahü anh) rivayeti gibidirler. Hz. Ömer (Radiyallahü anh) rivayeti muayyen bir âsîye lanet edilebilecegine delâlet ediyor. Mâmâfîh Ömer (Radiyallahü anh)in bu sözü siddet ve taglîz için söylemis olmasi da bir ihtimaldir. Çünkü Araplar lanet sözünü hakikî mânâda degil, mecazen bir seyden menetmek mânâsinda kullanirlar.
Harama vesile olan hileyi iptal etmek, birbirine benzeyen seylerde kiyasa müracaatta bulunmak dahî babimiz hadîslerinden çikarilan hükümlerdendir.

14- Riba Babi

Ribâ siddetle yasak edilen fâsid alis-verislerdendir. Lügatte mânâsi : Ziyâde demektir. Teâlâ Hazretleri:

«Onun üzerine suyu indirdigimiz vakit hareket eder de kabarir.»'[12]
buyurmustur ki, hareket edip kabarmak yerin üzerine ziyadedir.
Istüâhda ribâ: Bir cinsten olan iki bedelden birine yapilan karsiliksiz ziyadedir. Buna lisanimizda faiz denilir. Ribâ «Ribe'n-nesîe» ve «Ribe'l-fadl» olmak üzere iki kisimdir. Sâfii1er'ce «Ribe'1-yed» denilen üçüncü bir kismi daha vardir.
1- Ribe'n-nesîe : Ziyadesi bir müddetten ibaret olan ribâdir. Kisin bir ölçek bugday vererek yaza onun karsiliginda bir buçuk ölçek bugday almak gibi. Buradaki yarim ölçegin karsiliginda bir mal yoktur; bu yalniz bekledigi müddetin karsiligidir. Onun içindir ki bu ribâya te'hîr mânâsina «Ribe'n-nesîe» denilmistir.
Hükmü : BIlittifak haramdir ve büyük günahlardandir.
2- Ribe'1-fadl: Karsiliginda hiç bir sey bulunmayan ziyadedir. Bunda müddet filân yoktur. Bir ölçek bugday vererek bir buçuk ölçek bugday almak gibi. Oniki miskal agirliginda islenmemis altini vererek on miskal islenmis bir altin almak dahî böyledir.
Hükmü: Bu da dört mezhebe göre haramdir. Sahabeden bazilarinin bunu tecviz ettigi hattâ Ibni Abbâs (Radiyaîlahü onftj'nin da bunlar arasinda bulundugu rivayet edilmisse de sonralari bu fikirden vaz geçmistir.
3- Ribe'1-yed: Bir cinsten iki seyi teslim ve tesellümsüz satmaktir. Faizcilik insanligin iktisadî bünyesini kemiren bir kurttur. Bundan
dolayidir ki, dînimizde süpheli seylerden sakinmak mendup oldugu halde faiz süphesinden sakinmak vaciptir.
Faizi, faizciyi ve ona yardimda bulunani zemmeden birçok hadîsler vardir; nitekim bazilari burada görülecektir.

75- (1584) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâfi'-den dinledigim, onun da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum. Resûlüllah (Sallallah'û Aleyhi ye Sellem):
«MIsli misline olmadikça altini altinla satmayin! Birini digerinden zî-yade yapmayin! Misli misline olmadikça gümüsü de gümüsle satmayin! Birini digerinden ziyade yapmayin! Bunlardan halen mevcut olmayani mevcut olanla satmayin!» buyurmuslar.

76- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
BIze Muhammed b. Rumh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Nâ-fi'den naklen haber verdi ki, Ibni Ömer'e Benî Leys (kabilesin) den bir zât Ebû Saîd-i Hudrî'nin bunu Kuteybe'nin rivayetinden naklederdigini söylemis. Bunun üzerine Abdullah (Ibni Ömer) beraberinde Nâfi' oldugu hâlde (Ebû Saîd'e) gitmis. Ibni Rumh hadîsinde (söyle denilmektedir) : Nâfi' dedi ki: Bunun. üzerine Abdullah, yaninda ben ve Leysî oldugumuz halde Ebû Saîdi Hudrî'ye giderek yanina girdi; ve :
— Bana su zâtin haber verdigine göre sen Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi veSellem)"m, misli misline olmadikça gümüsü gümüsle ve misli misline olmadikça altini altinla satmaktan nehî buyurdugunu haber veri yormussun! dedi.
Ebû Saîd, iki parmagi ile gözlerine ve kulaklarina isaret ederek :
— Su iki gözüm görmüs ve kulaklarim Resûlüüah (Salkillahii Aleyh; ve bcilcm) 'i:
«Altini altinla satmayin; gümüsü de gümüsle satmayin! Ancak misli misline olursa o baska! Birini digerinden ziyâde yapmayin! Bunlardan mevcut olmayani mevcut olanla satmayin! Ancak pesin olarak satin!» buyururken isitmistir; dedi.

(...) Bize Seybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : JBize Cerîr yâni Ibni Hâzim rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. El-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize AbdiÜvehhâb rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Yahya b. Saîd'den dinledim. H.
Bize yine Muhammed b. el-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Ebî Adiy, Ibni Avn'dan naklen rivayet eyledi. Bu râvilerin hepsi Nâfi'den, Leys'in Nâfi'den, onun da Ebû Saîd~i Hudrî'den, onun da Peygamber

(Saltattahü A leyhi ve SellemYden naklen rivayet ettigi hadîs gibi rivayette bulundular.

77- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yâkûb yâni Ibni Abdirrahmân El Kaarî, Süheyl'den, o da babasindan, o da Ebû Saîd-i Hudrî'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Saünllahü Aleyhi ve Sellem):
«Altini altinla, gümüsü gümüsle satmayin! Ancak tartisi tartisina, misli misline, birbirlerine tamamen müsâvî olurlarsa o baska!» buyurmuslar.
Bu hadîsi Buhârî, Tirmizî ve Nesaî dahî «Büyü1» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
ziyâde etmeyin demektir. Bu fiil zid manâli kelimelerden olup, yerine göre «noksan» mânâsina da kullanilir.
«Mevcut olmayani mevcut olanla satmayin!» cümlesinden murâd: satis meclisinde her iki tarafin kabzi yâni teslim ve tesellümüdür.
Nevevî diyor ki: «Altini altinla yahut gümüsle veresiye satmanin ve keza bugdayi bugdayla veya arpa ile veresiye satmanin haram kilindigi hususunda ulemânin ittifaki vardir. Ribâ illetinde müsterek olan her sey arasinda hüküm böyledir...»
Bu hadîsi serîf ribânin haram olduguna delildir. Islâm ulemâsi ribâ-nin haram olduguna ittifak etmislerdir; yalniz bâzi teferruatta ihtilâflari
vardir. Teâlâ Hazretleri:
«Halbuki Allah alis-verisi helâl, ribâyi haram kilmistir.» buyurmustur. Ribâ hakkindaki hadîsler meshurdur. Bu hadîslerde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) alti seyde yâni altin, gümüs, bugday, arpa, hurma ve tuzda ribânin haram oldugunu nassan beyân buyurmustur. Kiyasi delîl olarak kabul etmeyen Zâhirî1er'e göre bu alti seyden baskasinda ribâ yoktur. Sâir ulemâ ise ribânin yalniz bu alti seye münhasir olmayip, illette müsterek bulunan ve bu suretle ayni mânâyi tasiyan seylere de sâmil oldugunu söylemislerdir.
Hadîste beyan buyurulan alti seyde ribânin haram kilinmasina sebep olan illetin ne oldugunda ulemâ ihtilâf etmislerdir. îmam Âzam'a göre altinla gümüste illet vezn (tarti), diger dört seyde keyl yâni ölçüdür. Binâenaleyh hüküm bakir ve demir gibi tartilan her seye ve kireç, dari gibi ölçekle satilan seylere sâmildir.
îmam Sâ'riî : «Altinla gümüste illet bunlarin semen cinsi olmalaridir.» der. Su halde bunlardan ribâ sair mevzûnâta geçemez; çünkü illette müsareket yoktur. Geriye kalan dört seyde ise illet bunlarin mat'.ûm yâni yiyecek olmalaridir. Binâenaleyh illet bunlardan diger bütün mat'ûmâta geçer.
îmam Mâlik altinla gümüs meselesinde Imam Safiî ile beraberdir. Diger dört seyde ona illet yemek için iddihâr edilmeleridir. Su halde kuru üzüm de ribâ hususunda hurma gibidir. Fasulye ve mercimek gibi hububat bugday ve arpa mânâsinda olduklari için ribâ hükmü onlara da geçer.
tmam Ahmed, Saîd b. El-Müseyyeb ve eski kavlinde tmam Safiî altinla gümüsten maada dört seyde illetin mat'um mevzun yahut mat'um mekîl olduguna kaildirler. Su halde onlara göre ayva ve karpuz gibi seylerde ribâ yoktur; zîra bunlar ölçek ve tarti Ile satilmazlar.
Ribâya dahil olan seylerden illette müsterek olmayanlari birbirleriyle veresiye ve fazlalikla satmak bütün ulemaya göre caizdir. Meselâ, altinla bugday satilabilir. Fakat ribâya giren seylerin biri veresiye olmak sartiyle yahut biri digerinden fazla olmak üzere satis caiz degildir.
Imam Ahmed ile Ishak'ave diger bâzi ulemâya göre altinla pazarlik edilen bir mali gümüsle yahut, gümüsle pazarlik edileni altinla satin almak caizdir. Ashab-i kiramdan bazilari ve diger bir takim ulema bunu kerîh görmüslerdir.

78- (1585) Bize Ebu't-Tâhir ile Hârûn b. Saîd El-EyIî ve Ahmed b. îsâ rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ibni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Mahram e, babasindan naklen haber verdi. (Demis ki) : Ben Süleyman b. Yesâr'i kendisinin Mâlik b. Ebî Âmir'*, Osman b, AffânMan naklen Resûlüllah (SaUaUahii Aleyhi ve Seîtem):
«Bir dînâri iki dîn ara, bir dirhemi dahî iki dirheme satmayin!» buyurdugunu dinledigini rivayet ederken isittim.
Dinar altin para, dirhem de gümüs paradir, Hadîs-i serif hüküm i'ti-bâriyle yukariki rivayetler gibidir.

15- Sarf Babi ve Altinin Nakden Gümüsle Satisi Babi

79- (1586) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Rurah dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize JLeys, Ibni Sihâb'dan, o da Mâlik b. Ev s b. el-Hadesân'dan naklen haber verdi ki, sunu söylemis: Ben «Altinla dirhem bozduracak var mi? dîye (ses-lene) rek geldim. Bunun üzerine Ömer b. el-Hattâb'in yaninda bulunan Talha b. Ubeydillâh: Göster bize altinini! Sonra hizmetçimiz geldigi vakit bize gel de sana gümüsünü verelim! dedi. Bunun üzerine Ömer b. El-Hattâb: Vallahi olamaz! Ya bunun gümüsünü (pesin) verirsin yahut altinini iade edersin! Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Altinla gümüs satin almak ribâdir; meger ki, ikisi de pesîn ola! Bugdayla bugday satin atmak ribâdir; meger ki ikisi de pesîn ola! Arpa ile arpa satin almak ribâdir; meger ki pesîn ola! Hurma ile hurma satin almak ribâdir; meger ki ikIsI de pesîn ola!» buyurdular, dedi.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Züheyr b. Harb ve Ishâk, Ibni Uyeyne'den, o da Zührî'den naklen bu isnadIa rivayette bulundular.
Bu hadfsi Buhâri, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesai i«Büyû'» bahsinde; Ibni Mâce «Ticârât»da muhtelif râvi-lerden tahrîc etmislerdir
«Hâe» kelimesi med ve kasirla yâni hai çekerek ve çekmiyerek iki Sekilde okunmustur. Çekerek okunmasi daha meshurdur. Bu kelimenin asli «Hâke» olup, al sunu, manasinadir. Mali alan da ayni kelimeyi söyler. Su halde kelimenin sonundaki hemze kâfdan bedel olarak degistirilmistir. Bu takdirde kelime «Hâe» ve «Hâi» sekillerinde okunabilir.
-Kasirla yâni sonuna hemze getirmeksizin kelimeyi çekmeden okuyanlara göre vezni «Hâfe» gibidir. Müfredinde «Hâ», tesniyesinde «Hâ-â», ceminde «Hâû» denilir. Bazilari bu kiraate göre kelimenin tesniye cemi ve müennes yapilamayip, bu sekillerin her birinde «Hâ» diye okunacagini iddia etmislerdir. Bu takdirde kelime «sus» mânâsina gelen «Sah» gibi bir ses ismi olur. Kaadî Iyâz'in beyanina göre bu kelimede üçüncü bir kiraat daha vardir ki «Hâeke» denilir; mânâsi iki tarafin kabzi yâni mallan ellerine almasidir.
Hadîs-i serîf ribâ mallari satilirken her iki malda ayni ribâ illeti bulunursa, tekabuz yâni her iki tarafin teslim almasi sart olduguna delildir. Meselâ: Altin verip altin almak isteyen kimse karsisindakine «Sunu al», o da «Ver» diyerek ikisi de almak istedikleri mali tesellüm edeceklerdir. cümlesi zarf olmak üzeri mahallen mansubtur. Müstesna minh mukadder olup :
seklinde takdir edilir. Bu sekildeki diger cümlelerin i'rabi hep böyledir.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

Hz. Ömer (Radiyalkthü anh) rivayetinde zikredilen dört seyde ri-bânm haram olduguna ulemâ ittifak etmislerdir. Baska rivayetlerde gümüsle tuz dahi zikredilmis; bu suretle ribâ mallari altiyi bulmustur. Bu. alti nevi malda ribânin haram olduguna icmâ' vardir. Sair mallarda ih-tilâV edilmistir. Zahirîler le Mesrûk, Tavus, Sa'bî, Katâde ve Osman.i Bedti'ye göre hadîslerde zikri geçen seylerden baskasinda tevakkuf olunur; yâni ribânin haram olup olmadigina hüküm verilemez. Sâir ulemâ ise hüküm, mânâ itibariyle bir olan sair mallara da geçer. îmam-i Âzam'a göre altinla gümüste illet vezindir. Tartilarak satilan diger mallara da ayni hüküm verilir. Imam Safiî: «Altinla gümüste illet, semen cinsi yâni onlarin kiymet olu-sudur» demistir.
Hadîslerde zikredilen diger dört nevi mal hususunda on kavil vardir:
1- Zahirîler'e göre alti nevi maldan baskasinda ribâ yoktur.
2- Ebû Bekr-i Esam'a göre ribâ mallarinda illet bu mallarin menfaatidir. Binâenaleyh faydasi olan her malda ribâ haramdir.
3- lbni Sîrîn ile SâfiîIer'den Ebû Bekr-i Evdi illetin cinsiyyet olduguna kaildirler; su halde cinsi cinsine satilan

her seyde hattâ toprak mukabilinde topragi, kumas mukabilinde kumasi ve koyun mukabilinde koyunu satarken bile fazlalik haramdir.

4- Ulemâdan Hasen b. Ebi'l.Hasen illetin cinste menfaat saglamak oldugunu söylemistir. Ona göre bir altin kiymetindeki bir -kumasi bir altin kiymetindeki iki kumas mukabilinde satmak caiz; bilâkis bir altin kiymetindeki kumasi iki altin kiymetindeki kumasla degismek haramdir.

5- Said b. Cübeyr'e göre illet cinsteki menfaatin farkli olusudur. Su halde biri fazla olmak sarti ile bugday mukabilinde arpayi satmak haram olur. Çünkü menfaatleri birbirinden farklidir. Bakla mukabilinde nohut ve dan mukabilinde misir gibi seyleri satmak da ayni hükümdedir.

6- Ribâda illet, malin zekât farz olan mallardan olmasidir. Binâenaleyh hayvanlarla ekinlerin zekât farz olanlarinda ziyade haram; zekât farz olmayanlarinda haram degildir. Rabîa b. Ebî Abdirrahman'in mezhebi budur.

7- Imam Mâlik 'in mezhebine göre illet, malin yiyecek olarak saklanan seylerden olmasidir. Binâenaleyh yiyecek olarak -biriktirilen her seyde ribâ haram; meyvalarla et gibi uzun zaman dayanmayan yiyeceklerde haram degildir.

8- Ebû Hanîfe 'ye göre illet, cinsle birlikte ölçü yahut cinsle birlikte tartidir. Su halde kireç ve alçi gibi yenmeyen seylerden bile olsa tarti ile satilan mallarda ribâ haram; ölçü ve tarti ile satilmayan seylerde yenseler bile haram degildir.

9- Sa'id b. El.Müseyyeb illetin tarti veya Ölçü ile satilan yiyeceklerden oldugunu söylemistir. Ona göre yenilmeyen, içilmeyen yahut yenilip de ayva ve karpuz gibi tartisiz satilan seylerde ribâ yoktur. îmam Safiî 'nin eski kavli de budur.

10- Ribâda illet malin sadece yiyecek olmasidir. Ölçü veya tarti ile satilmasina bakilmaz. Yiyecek olmayan seylerden yalniz altinla gümüste ribâ vardir, imam Safiî 'nin yeni mezhebine göre kavli budur. «El-Muhezzeb» serhinde: «Imam Ahmed ile Ibnü'l-Münzi'in kavilleri de budur.» denilmektedir.

îmam Mâ1ik'in «El-Muvatta'» nâm eserinde beyan olunduguna göre Hz. Imam 'in mezhebinde illet, ekseriyetle yemek için biriktirmektir. Ibni Nâri'in mezhebi de budur. Tafsilât fikih kitapla-nndadir.

80- (1587) Bize Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Zeyd Eyyub'dan, o da Ebû Kilâbe'den naklen rivayette bulundu. Söyle demis:

Sam'da Müslim b. Yesâr'in bulundugu bir halkada oturuyordum. Derken Ebu'l-Es'as geldi. Cemaat: Ebu'l-Es'as (geliyor) Ebu'l-Es'as dediler... Ebui-Es'as oturdu. Ben kendisine: Ey kardesimiz (bize) Ubâde b. Sâmit'in hadîsini naklet, dedim. Hay hay dedi (ve sunlari söyledi:) Bir gazaya çiktik; ordunun basinda Muâviye vardi. Birçok ganimetler aldik. Aldigimiz ganimetler arasinda bir gümüs kap da vardi. Muâviye bu kabi halkin bagislari arasinda satmasini bir adama emretti. Halk bu alis-verise kosustular. Derken Ubâde b. Sâmit bunu duyarak ayaga kalkti ve sunlari söyledi:

«Ben TtesûlvMah (SallaiIahü Aleyhi ve Sellem)*i altina mukabil altin, gümüse mukabil gümüs, bugdaya mukabil bugday, arpaya mukabil arpa, hurmaya mukabil hurma, tuza mukabil tuz satmayi yasak ederken isittim; ancak misli misline pesin olarak satilirsa o baska... Her kim ziyade verir veya alirsa muhakkak ribâ yapmistir...

Bunun üzerine halk aldiklarini geri verdiler. Bu is Muâviye'nin kulagina vardi. Hemen hitabede bulunmak üzere ayaga kalkarak sunlari söyledi:

Dikkat... Bazi kimselere ne oluyor ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)Aen bir takim hadisler rivayet ediyorlar!.. Biz de onu görüyor, sohbetinde bulunuyorduk, ama bunlari ondan isitmedik. Derken Ubâde kalkti ve kissayi tekrarladi. Sonra : Muâviye hoslanmasa da (yahut Muâviye çatlasa da) biz Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyden isittiklerimizi mutlaka söyleyecegiz. Ordusunun içinde onunla bir karanlik gece (bile) beraber bulunmamak umurumda degil!..

Hammâd : Bunu yahut benzerini söyledi, demistir.

(...) Bize Ishâk b. Ibrahim ile Ibni Ebî Ömer beraberce Abdülveh-hâb es-Sekafî'den, o da Eyyub'dan bu isnadla bu hadîsin benzerini rivayet ettiler.

81- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Amr En-Nâkid ve Ishak b. Ibrâhîm rivayet ettiler. Lâfiz Ibni Ebî Seybe'nindir. Ishak «Bize haber verdi» tâbirini kullandi. Ötekiler: «Bize Vekî' tahdîs etti» dediler. (Demis ki) : Bize Süfyân, Hâli d el-Hazzâ'dan, o da Ebû Kilâbe'den, o da Ebu'I-Es'as'dan, o da Ubâde b. Sâmit'den naklen rivayet etti, Ubâde söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Altin mukabilinde altin, gümüs mukabilinde gümüs, bugday mukabilinde bugday, arpa mukabilinde arpa, hurma mukabilinde hurma ve tuz mukabilinde tuz misli misline, birbirine müsavi olarak pesin satilirlar. Ama bu siniflar degisirse pesin olmak sortiyle istediginiz gibi satin!» buyurdular. Buyurdular.

82- (1584) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail b. Müslim el-Abdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'l-Mütevekkil En-Nâcî, Ebû Saîd El-Hudrî'-den rivayet etti. Söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem):
«Altina mukabil altin, gümüse mukabil gümüs, bugdaya mukabil bugday, arpaya mukabil arpa, hurmaya mukabil hurma, tuza mukabil tuz misli misline pesin satilir. Her kim ziyade verir veya alirsa muhakkak ribâ yap-mistir. Alanla veren bu hususta müsavidir.» buyurdular.

(...) Bize Amr en-Nâkid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Hâ-rûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman er-Rab'î haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ebu'l-Mütevekkil En-Nâcî, Ebû Saîd El-Hudrî'den rivayet etti. Söyle demis: Resûlüllah (Sailaliahü Aleyhi ve Se'.lem):
«Altina mukabil altin misli misline satilir...» buyurdular ve râvi yu-kariki hadîsin, mislini rivayet etmistir.

83- (1588) Bize Ebû Küreyb Muhammed b. EI-Alâ iie Vâsil b. Abdilâ'la rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ibni Fudayl, babasindan, o da Ebû ZürVdan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Söyle demis : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem):
«Hurma mukabilinde hurma, bugday mukabilinde bugday, arpa mukabilinde arpa ve tuz mukabilinde tuz misli misline pesin satilir. Her kim ziyade verir veya alirsa, muhakkak rIbâ yapmistir. Ancak cinsleri degisirse o baska!» buyurdular.

(...) Bana bu hadîsi Ebû Saîd el-Esecc de -rivayet etti. v£>edi ki) : Bize el-Muhâribî, Fudayl b. Gazvân'dan bu isnâd ile rivayette bulundu, yalnizla, » kaydini zikretmedi.

84- (...) Bize Ebû Küreyb ile Vâsil b. Abdilâ'Iâ rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ibni FudayI, babasindan, o da Ibni Ebî Nu'm'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Söyle demis: Resûlüllah (SuitaüdJiii Aleyhi ve Sellem) ;
«Altin mukabilinde altin, tartisi tartisina, misli misline; gümüs mukabilinde gümüs dahî tartisi tartisina, misli misline satilir. Her kim ziyade verir veya alirsa bu (yaptigi) ribâdir.» buyurdular.

85- (...) Bize Abdullah b. Mesleme El-Ka'nebî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman yâni Ibni Bilâl, Mûsâ b. Ebî Temîm'den, o da Satd b, Yesâr'dan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (SalUillahü A leyhi ve Sellem):
«Dînâr dînâr mukabilinde satilir; aralarinda fazlalik yoktur. Dirhem de dirhem mukabilinde satilir; aralarinda fazlalik yoktur.» buyurdular.

(...) Bana bu hadîsi Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Ben Mâlik

b. Enes'i: «Bana Mûsâ b. Ebî Temim bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet eyledi.» derken isittim.
Bu rivayetlerde kendilerinde, ribâ yâni faiz cereyan eden mallar nas-san beyan buyurulmustur. Bunlar: Altin, gümüs, bugday, arpa, kuru hurma ve tuzdur. Sair mallarin bunlara kiyas edilip edilemeyecegi hususunda ulemânin kavillerini az yukarida görmüstük. Burada sunu da ilâve edelim ki, illetde müsterek olmayan ribâ mallari fazlalikla ve keza veresiye satilabilir. Meselâ; altinla bugday, gümüsle arpa bütün ulemânin ittifakiyle bu sekilde satilabilir; fakat ribâ mallari cinsi cinsine olursa biri pesin, digeri veresiye ve keza biri noksan, digeri fazla olarak sa-tilamadigi gibi, teslim ve tesellüm yapilmadan satis meclisinden ayrilmak da caiz degildir. Satilan mallarin cinsleri muhtelif olursa, pesin teslim edilmek sartiyle fazlalik caizdir. Meselâ; bir Ölçek bugday iki ölçek ?rpa mukabilinde satilabilir.
Ubâde b. Sâmit (Radiyallahü anh) hadîsi bugdayla arpanin ayri ayri iki cins olduguna delildir, ki Imam Âzam, Imam Safiî, Sevri ve diger birçok ulemânin mezhepleri de budur.
Imam Mâlik, Leys , Evzâî, Medine ve Sam ulemâsinin mütekaddimleri bunlari bir cins saymislardir. Bu kavil Hz. Ömer (Radiyallahü anh) 'dan da menkuldür.
«Her kim ziyade verir veya alirsa, muhakkak ribâ yapmistir.» cümlesinden murâd: Ziyâdeyi veren de alan da haram olan faizciligi yapmis ve Allah'a âsi olmus sayilirlar demektir.
Bu rivayetlerde geçen «yeden bi yedin» yâni pesinen tâbiri bütün ulemâya göre teslim ve tesellümün sart olduguna delildir. Bu hususta yalniz Ismail b. Uleyye muhalefet etmis, cinsi cinsine satilmayan mallarda teslim ve tesellüm yapilmadan satis meclisinden ayrilmanin caiz oldugunu söylemistir. Nevevî bunun hadîslere ve ic-ma'a muhalif oldugunu kaydettikten sonra : «Ihtimal o bu hadîsi duymamistir; duymus olsa muhalefet etmezdi.» diyor. Hadîs-i serîf sahabenin sünneti teblîge ne derece büyük ihtimam gösterdiklerine delildir.

16- Altini Gümüs Mukabilinde Veresiye Satmanin Yasak Edilmesi Babi

86- (1589) Bize Muhammed b. Hatim b. Meymûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Amir'dan, o da Ebu'l-Minhâl'den naklen rivayet etti. (Demis ki) : Benim bir ortagim bir gümüsü mevsime (yahut hacca) kadar veresiye satti. Müteakiben bana gelerek haber verdi. Ben : Bu caiz olmayan bir istir; dedim. O: Ama ben bunu pazarda sattim da bana kimse caiz olmayacagini söylemedi; dedi. Ben hemen Berâ' b. Âzib'e giderek (meseleyi) sordum. Su cevabi verdi :
Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) Medine'ye geldiginde biz bu ahs-verisi yapiyorduk. Bunun üzerine söyle buyurdular:
«Hangi mal pesin olarak satiliyorsa onda bir beis yoktur; fakat veresiye satilan ribâdir.» (Berâ*) :
— Sen bir de Zeyd b. Erkam'a git, zîra o benden daha büyük tacirdir; (Dedi.) Ona giderek sordum. O da bunun gibi söyledi.

87- (,..) Bize Ubeydullah b. Muâz El-Anberî rivayet etti. (Dedi Ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Habîb'den naklen rivayet etti ki Habîb, Ebu'l-Minhâl'i söyle derken isitmis:
— Berâ' b. Âiib'e sarfi sordum. Zeyd b. Erkam'a sor; o benden daha iyi bilir, dedi. Bunun üzerine Zeyd'e sordum. O da : Berâ'a sor; o benden daha iyi bilir, dedi. Sonra ikisi birden :
— Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gümüsü altin mukabilinde veresiye satmayi yasak etli; dediler.
Bu hadîsi Buhâri «Büyü'» ve «Hicret» bahislerinde; Nesaî *Büyû'»da muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Hadîs-i serif ashâb-i kiramin tevazu', insaf ve haksinasliklarina delildir.

88- (1590) Bize Ebu'r-Rafcî' el-Atekî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abbâd b. Avvâm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Ebî Ishâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman b. Ebî Bekra, babasindan rivayet etti. Söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi've Sellem) gümüse mukabil gümüs, altina mukabil altin satmayi yasak etti; meger ki, misli misline ola. Bize altin mukabilinde nasil istersek gümüs; ve gümüs mukabilinde nasil istersek

altin almayi emir buyurdular. EIr adam râviye satrs pesin mi olacak? diye sormus; o da : Ben böylece isittim, cevâbini vermis.

(...) Bana Ishâk b. Mansûr rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Yahya fa. Salih haber verdi. (Dedi ki) : Bize Muâviye, Yahya'dan —ki Ibni Ke-sîr'dir— o da Yahya b. Ebî Ishâk'dan naklen rivayet etti. Ona da Abdur-rahman b. Eb! Bekra haber vermis ki, Ebû Bekra: Besûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) bize yasak etti... diyerek yukariki rivayetin mislini nakletmis.
Bu hadîsi Buhâri' ile Nesaî «Biiyû'» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir. Hadîste geçen «misli misline» tâbirinden murâd: Ikisinin de miktarca birbirine müsavî olmalaridir. Cinsler degisince istedikleri gibi alip satmalarini emir buyurmasi ibâha ifade eder; yâni istediginiz gibi alip satabilirsiniz demektir.
Bu hadîs ribâ mallarinin pesin ve birbirine müsavî olmak sartiyle birbiri mukabilinde satilabilecegine; cinsler degisik olursa, pesin teslim edilmek sartiyle istenildigi sekilde satilabilecegine delildir.

17- Içinde Boncuk ve Altin Bulunan Gerdanligin Satisi Babi

89- (1591) Bana Ebu't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Serh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû Hânî El-Havlânî haber verdi ki, kendisi Alî b. Babâh el-Lahmî'yi sunu söylerken isitmis:
Ben Fadâle b. Ubeyd EI-Ensârî'yi söyle derken isittim : Besûlüüah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'e Hayber'de bulundugu sirada içinde boncuk ve altin bulunan bir gerdanlik getirdiler. Bu gerdanlik satilik ganimet mallarin dan di. Resûlüllah (SaUallahü AieyhiveSelUm) emir buyurdular ve gerdanligin içinden sâdece altini çikarildi. Sonra Peygamber (Sallatlaliü A leyhi ve Selîem) ashabina :
«Altina mukabil altin tartisi tartisina (satilir).» buyurdu.

90- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ebû Sucâ' Saîd b. Yezîd'den, o da Halid b. Ebî Imi ân'dan, o da Hanes Es-San'ânî'den, o da Fadâle b. Ubeyd'deii naklen rivayet etti. Fadâle söyle demis:
Hayber gazasi günü on iki dinara, içinde boncuk ve altin bulunan bir gerdanlik satin aldim; ve bunun boncugunu, altinini ayirarak on iki dinardan daha fazla kiymeti oldugunu anladim. Müteakiben bunu Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seiiem) 'e anlattigimda :
«Gerdanlik ayirmadan satilmaz.» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ibni Mübarek, Saîd b. Yezid'den bu isnâdla bu hadisin benzerini rivayet etti.

91- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ibni Ebî Ca'fer'den, o da Cülâh Ebû Kesîr'den naklen rivayet etti. (Demis ki) : Bana Hanes es-San'ânî, Fadâle b. Ubeyd'den, rivayet etti. Söyle demis:
Hayber gazasi günü Resûlüllah (SallallahüA leyhi ve Seltem) ile beraber bulunuyor; yahudîlerden bir okiyye altini [13] iki-üç dinara satin aliyorduk. Bunun üzerine Resûlüllah (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) :
«Altin mukabilinde altini ancak tartisi tartisina satin!» buyurdular.

92- (...) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb, Kurre b. Abdirrahman El-Ma'âfirî ile Amr b. El-Hâris ve baskalarindan naklen haber verdi; onlara da Âmir b. Yahya El-Ma'âfirî, Hanes'den naklen haber vermis ki, Hanes söyle demis:
Bir gazada Fadâle b. Ubeyd ile beraber bulunuyorduk. Derken bana ve arkadaslarima içinde altin, gümüs ve cevher bulunan bir gerdanlik isabet etti. Ben bunu satm almak isteyerek Fadâle b. Ubeyd'e sordum. Su cevabi verdi: Bunun altinini çikar da bir kefeye koy, kendi altinini da bir kefeye koy. Sonra sakin misli mislinden fazla

bir sey alma! Zira ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Her kim Allah'a ve âhiret gününe îmân ediyorsa sakin misti mislinden fazla bir sey almasin!» buyururken isittim.
Sahîh-i Müslim'in mu'temed nüshalarinda gerdanlik ifadesiyle beyân olunmustur. Birçok nüshalarda ise denilmistir. Hatta Kaadî Iyâz ekseri üstadlannin nüshalarinda bu sekilde zikredildigini, fakat Ebû Alî El.Gasiânî'nin arkadasinda bu ifadenin kitabimizdaki sekilde tashih edilmis gördügünü, dogrusunun da bu oldugunu söyler.
Sâfiîler Fadâle (Radiyallahiianh) hadîsiyle istidlal ederek : Baska bir seyle karisik olan altin, gümüs az olsun çok olsun ayrilmadikça satilamaz; ayrildikta altin tartisi tartisina yâni kendi agirliginca; gümüs dahî ayni sekilde satilir; bugday ve tuz gibi sair ribâ mallarinin hükmü de budur; derler. Bu kavil ashab-i kiramdan Hz. Ömer (Radiyallahü anh) ile oglundan nakledilmistir. Selef ulemâsindan bir cemaat ile îmam Ahmed, îshak ve Mâlikîler 'den Muhammed b. El-Hakem'in mezhepleri budur.
Imam Âzam'a göre baska madenle karisik bulunan altim, miktarca ondan daha fazla altin mukabilinde satmak caizdir. Bu 'fazlalik altinla karisik bulunan diger maden veya tasa mukabil verilir. Satilan karisik altinla safî altin birbirlerine müsâvî olursa akid caiz degildir. Safî altin karisiktan az oldugu takdirde dahî hüküm budur. Sevrî ile Hasen b. Salih bu meselede Imam Âzam 'la beraberdirler.
Mâlikîler'le diger bir takim ulema karisik altin üçte bir veya daha az nisbette olmak sartiyle hâlis altin mukabilinde satilabilir; bu tekdirde satilan madendeki karisik altin o madene tâbi' olur; derler.
Hattâ Mâlikîler 'den Hammâd b. Ebî Süleyman: «Karisik altini safî altin mukabilinde mutlak surette satmak caizdir; safî altinin az veya çok yahut karisik olana müsavi olmasi hükmen müsavidir.» demis ise de bu kavil hadîsin sarahati karsisinda hatâ sayilmistir.

18- Zahirenin Misli Misline Satilmasi Babi

93- (1592) Bize Hârûn b. Ma'rûf rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr haber verdi. H
Bana Ebu't-Tâhir de rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Ibni Vehb Amr b. Hâris'den naklen haber verdi. Ona da Ebu'n-Nadr, ona da Büsr b. Saîd, Ma'mer b. Abdillah'dan naklen rivayet etmis ki, Ma'mer usagini bir ölçek bugdayla (pazara) göndererek: Bunu sat da arpa al, demis, Usak gitmis bir ölçek ve biraz da ziyade zahire almis. Ma'mer'e geldiginde bunu ona haber vermis. Ma'mer kendisine: Bunu neye yaptm? Git "bu zahireyi iade et! Sakin mislinden fazla bir sey alma! Zîra ben Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)1:
«Zahireye mukabil zahire misli misline satilir.»iuyururken isitirdim. O gün bizim zahiremiz arpa idi; demis. Kendisine: Ama bu (arpa) o bugdayin misli degildir, demisler.
«Ben benzemesinden korkarim.» cevâbini vermis. Yudâriu: Benzer ve müsterek olur manasinadir. Buradaki benzeyisten murâd: îkisi bir cins sayilarak faiz hükmüne girmeleridir.
Imam Mâlik bu hadîsle istidlal ederek bugdayla arpayi bir cins saymistir. Ona göre biri fazla olmak üzere bugdayla arpa birbiri mukabilinde satilamaz. Cumhura göre ise bugdayla arpa ayri ayri iki cinstirler. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Cinsler muhtelif olunca nasil isterseniz öyle satin!»- buyurmuslardir. Zaten Ma'mer (Radiyaliahü anh) hadîsinde bugdayla arpanin bir cins sayildigina dair sarahat yoktur. Hz. Ma'mer takvasindan dolayi ihtiyat göstermistir.

94- (1593) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman yâni Ibni Bilâl Abdülmecîd b. Süheyl b. Abdirrah-man'dan naklen rivayet eti. O da Saîd b. El-MÜseyyeb'i, Ebû Hüreyre ile Ebû Saîd'den naklen rivayet ederken dinlemis ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Benî Adiy El-Ensari'nin kardesini Hayber'e Vali göndermis. O zât (oradan) a'Iâ hurma getirmis. Bunun üzerine Kesûlüllah

(Salîallahü Aleyhi ve Setlem) ona :
«Hayber'In butun hurmalari böyle midir?» diye sormuslar.
— Hayir! Vallahi yâ Resûlâllah! Biz bunun bir ölçegini bayagi hurmanin iki ölçegi ile satin aliyoruz; demis.
Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem):
«köyle yapmayin! Ve lâkin misli misline alin! Yahut bunu satin; karsiligi Ile ötekinden alin! Tarti da böyledir!» buyurmuslar.

95- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti, (Dedi ki) : Mâlik'e, Ab-. dülmecîd b. Süheyl b. Abdirrahman b. Avf'dan dinledigim, onun da Saîd b. El-Müseyyeb'den, onun da Ebû Saîd El-Hudrî ile Ebû Hüreyre'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem)h\r zâti Hayber'e vâlî göndermis; o da kendilerine a'Iâ cinsten hurma getirmis. Bunun üzerine Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayber'in butun hurmalari böyle midir?» diye sormuslar. O zât: Hayir, vallahi yâ Resûlâllah! Biz bunun bir ölçegini iki ölçege; iki ölçegi' ni üç ölçege aliyoruz, cevâbini vermis. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Öyle yapma! Bayagi hurmayi para ile sat; sonra bu para ile a'Iâ hurma satin al!» buyurmuslar.
Bu hadîsi Buhâri «Büyü'», «Vekâle», «Megâzî» ve «I'tisâm» bahislerinde, Nesaî «Büyû'*da muhtelif râvilerden tahric etmislerdir.
Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) in Hayber'e gönderdigi za-tin ismi bir kavle göre Sevâd b. Gaziyye olup Ensardandir. Baska bir kavle göre ise Mâlik b. Sa'sa'a 'dir. Bu zât Hazrec kabilesine mensuptur.
Cenîb: îyi cins bir hurmadir. Bazilari: Kati hurmadir; demis; bir takimlari, kötüsü ayiklanmis hurma mânâsina geldigini söylemislerdir.
Teymî : «Bu hurma Araplarca malûm olandan baska garîb bir hurmadir.» diyor. Hülâsa, Araplarin en güzel hurmasi bu imis.
Cem': Her nevi hurmadir; ismi belli degildir. Bazilari: Muhtelif hurmalarin karistirilmasindan meydana gelen bayagi hurmadir; buna ragbet yoktur; zaten bayagi oldugu için karistirilir; demislerdir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in o zâta bayagi hurmayi para ile satmasini, sonra o para ile iyi hurma almasini emir buyurmasi araya iki tane pazarlik girsin de ise ribâ karismasin diyedîr.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

1- Hadîs-i serif bir kimseye para ile zahire satan, satis meclisinden ayrilmadan olsun, ayrildiktan sonra olsun ondan zahire satin alabilir; diyenlerin delilidir. îmam Âzam'la îmam Safiî 'nin ve Ebû Sevr'in mezhepleri budur.
2- Imam Mâlik'e göre bu caiz degildir.
3- Hadîs-i serif, ribâyi asli i'tibariyle caiz, vasfi i'tibariyle haram sayanlarin aleyhine delildir.
4- Yiyecegin iyisini seçmek caizdir. îbni Cevzî diyor ki: *Feygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o zati hurmanin iyisini seçmesi hususunda muhayyer birakmasi ve bu bâbta ashabini ikrar etmesi nefse rifku mülâyemet gerektigine delildir. Bu ise sünneti bilmeyen zühd taslaklarinin yaptiklari —nefse tasiyamayacagi yükü yükleme— isinin tam ziddidir.»
5- Ahs-veris ve sairede vekâlet caizdir.
6- Fâsid alis-verisler reddedilir.
7- Sâfiîler 'den bâzilari îne'nin haram olmadigina bu hadîsle istidlal etmislerdir. îne: Ribâdan maksud olan hedefe hîle ile ulasmaktir. Meselâ: Birine yüz dirhem verip iki yüz dirhem almak isteyen kimse, ona iki yüz dirheme bir elbise satar; sonra ayni elbiseyi ondan yüz dirheme satin alir; bu suretle kazanmak istedigi yüz dirhemi elde. etmis olur. Nevevî bunun îmam Safiî, îmam Âzam ve diger bir takim ulemâya göre haram olmadigini, yalniz Imam Mâlikle Imam Ahmed'in buna haram dediklerini kaydeder.

96- (1594) Bize Ishâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yah-yâ b. Salih El-Vuhâzî haber verdi. (Dedi ki) : Bize Muâviye riyâyet etti. H.
Bana Muhammed b. Sehl Et-Temîmî ile Abdullah b. Abdirrahman Ed-Dârimî de rivayet ettiler. Lâfiz onlarindir. Bu râviler toptan Yahya b. Hassân'dan rivayette bulundular. (Demis ki) : Bize Muâviye —ki Ibni Abdisselâm'dir — rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yahya yâni Ibni Kesir ha^er verdi. (Dedi ki) : Ukbe b. Abdilgâfir'i: Ben Ebû Saîd'i sunu söylerken dinledim derken isittim:
Bilal Bern hurmasi getirdi de Resü1üllah (SnMaVahü Aleyhi ve SeIlem);
«Bu nereden?» diye sordular. Bilâl: Hurmadir, evimizde idi; bayagidir. Peysram*er (SaJtaUahü Aleyhi ve SeVem) 'e yiyecek olsun diye ben onun Iki ölçegini bir ölçege sattim, dedi. O zaman Resûlüllah (SaUalîahü Aleyhi ve Sellem)
«Eyvah!.. Ribanin ta kendisi!.. Bunu yapma!.. Lâkin hurma sat>n alacak oldun mu, onu aynca sat, sonra onun kiymetiyle satin at!» buyurdu.
Ibni Sehl kendi rivayetinde kaydini zikretmedi.

97- (...) Bize Seleme b. Sebîb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize El-Ha-sen b. A'yen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'kil, Ebû Kazeat'el-Bâhilî'-den, o da Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd'den naklen rivayette bulundu. Ebû Saîd söyle demis: ResûlüIIah(SallalîahüAleyhiveSeltem)'e hurma getirdiler: «Bu hurma bizim hurmamizdan degil!» dedi. Bunun üzerine (getiren) adam: Yâ Resûlâllah! Biz kendi hurmamizin iki ölçegini bunun bir.ölçegi mukabilinde sattik; dedi. ResûlüIIah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem)
«Iste rIbâ budur; onu hemen iade edin! Sonra bizim hurmayi satip onun parasindan bize (hurma) satin alin!» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Vekâle» bahsinde; Nesai «Büyû'»da tahrîc etmislerdir.
Bern hurmasi: Bir nevi ufak ve yuvarlak hurmadir; hurma nevi'-lerinin en iyisi sayilir.
Evvah kelimesi hüzün ve sikâyet bildirir; Türkçede bunun karsiligi evyah'dir. Bu kelime «evvahan, evhin, evhi» ve «evin» sekillerinde okunabilir. ResûlüIIah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) 'in onu burada kullanmasi ya bu isten elem duydugu için yahut Bilâl (Radiyallahû anh) ribâ isini iyi anlamamis diyedir.
Hadîs-i seriften murâd: tki Ölçek bayagi hurma vererek bir ölçek iyi hurma almanin ribâ olmasidir. Ayrica ribânin haram olduguna da delildir.

98- (1595) Bana Ishâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Musa, Seyhan'dan, o da Yahya'dan, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Saîd'den naklen rivayet etti. Söyle demis:
Biz ResûlüIIah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) devrinde bayagi hurmayi —ki muhtelif kuru hurmanin karisigidir — bir ölçek mukabilinde iki Ölçek vererek satardik. ResûlüIIah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) bunu duydu ve :
«Iki ölçek hurmaya bir ölçek hurma; iki Ölçek bugdaya bir ölçek bugday ve iki dirheme bir dirhem olmaz!» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Büyü'» bahsinde tahrîc etmistir.
«îki ölçek hurmaya bir ölçek hurma olmaz ilâh...» cümlesinden mu-râd: îki ölçek hurma vererek bir ölçek hurma almak haramdir; demektir. Araplarin «cem*» dedikleri bayagi hurma elli çesit hurmanin bir araya getirilmesinden meydana gelirmis. Bununla beraber yine de hurma cinsi olmaktan çikmadigi için Peygamber (Salîailahü Aleyhi ve Sellem)bun-da fark gözeterek fazlalikti satis yapmayi yasak etmistir; çünkü fazlalik ribâ olur. «Onu hemen iade edin» cümlesi fâsid satisla alman bir malm iadesi vacib olduguna delildir.
Ribâ mallarindan olan dirhemin yâni gümüsün hükmü de böyledir.

99- (1594) Bana Amr En-Nâkid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Is-mail b. Ibrahim, Saîd El-Cüreyrî'den, o da Ebû Nadra'dan naklen rivayet etti. Söyle demi;:
Ibni Abbas'a sarfi sordum. Pesin mi? dedi. Evet, dedim. O halde onda bir beis yoktur; cevâbini verdi.

Müteakiben Ebû Saîd'e haber verdim; dedim ki:
Ben Ibni Abbâs'a sarfi (n hükmünü) sordum da: Pesin mi? dedi. Evet, dedim. O halde onda bir beis yoktur; cevabini verdi. (Ebû Saîd) : O bunu söyledi mi? Biz ona mektup yazacagiz; size bu fetvayi vermesin. Vallahi Kesûlüllah (Salîailahü A leyhi ve Seltem) 'in hizmetkârlarindan biri kuru hurma getirdi de onu kabul etmedi ve:
«Gâlibâ bu bizim topragin hurmasindan degil I» buyurdular. Hizmetçi : Bu sene bizim topragin hurmasina (yahut bizim hurmamiza) bir seyler oldu. Ben de bunu aldim ve biraz ziyade verdim; dedi. (Efendimiz) :
«Katladin; ribâ yaptin; sakin buna yanasma! Hurmandan sana bir sey artarsa onu sat; sonra istedigin hurmayi satin al!» buyurdular.

100- (...) Bize tshâk b. tbrâhîm rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dülâla haber verdi. (Dedi ki) : Bize Dâvûd, Ebû Nadra'dan rivayet etti. Söyle demis: tbnI ömer*1e tbni Abbâs'a sarfi sordum, onda bir beis görmediler. Bir defa Ebû Saîd El-Hudrî'nin yaninda otururken sarfi ona da sordum: Fazlasi ribâdir; dedi. tbni Ömerle Ibni Abbâs'm sözlerinden dolayi ben bunu kabul etmedim. Bunun üzerine Ebû Saîd: Ben sana ancak Peygamber (Salîattahü Aleyhi ve SeUemj'âen isittigimi söylüyorum; kendilerine hurmaligi bahçivani iyi hurmadan bir Ölçek getirdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in hurmasi bu cinstendi. Nebiyullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)ona : «Bunu nereden aldin?» dîye sordu. Bahçivan: Iki Ölçek (hurma) götürdüm; onunla bu bir ölçegi satin aldim; çünkü bunun fiyati pazarda su kadara; onun fiyati bu kadara; dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Yazik sana! Rîbâ yaptin! Böyle bir is yapmak istedigin zaman kendi hurmani bir mal mukabilinde sat; sonra o niol«n!a hangi hurmayi istersen satin al!» buyurdular.
Ebû Saîd dedi ki: Hurmaya mukabil hurma satmak mi ribâ olmaya daha lâyik yoksa gümüse mukabil gümüs mü?
Bundan sonra tbni Ömer'e geldim; artik beni nehyetti. tbni AbbâVa gitmedim. Bana Ehu's-Sahbâ'in anlattigina göre kendisi bu meseleyi Mekke'de tbni Abbas'a sormus; o da bunu kerih görmüs.
Sarf: Lügatte def ve reddetmek mânâlarina gelir. Serîatte ise: Kiymet olarak yaratilan altinla gümüsü cinsi cinsine satmaktir. Yukarida da gördügümüz verinle bu cinsleri meselâ altinla altini bir biri mukabilinde satarken misli, misline ve pesin olmasina dikkat edilir. Yeniligine, eskiligine veya islenmis olup olmadigina bakilmaz, Buradaki sarftan murâd : Altin mukabilinde altini fazlalikla satmaktir. Anlasiliyor ki, bir zamanlar îbni Ömer'le îbni Abbâs (Radiyallahû anhüma) bunda bir beis görmezlermis. Onlara göre pesin olarak teslim ve tesellüm olunan seylerde ribâ' yokmus. Binâenaleyh cinsi cinsine satilan seylerde fazlaliga cevaz verir; ancak ribfinm bir nev'i olan riba'n-nesîeyi haram sayarlarmis. Bu veresiye yapilan satislarda olur. Sonra ikisi de bu kavilden dönmüslerdir. Nitekim bu hadîs-i serifte de buna isaret olunmustur, Nevevî bu hususta söyle diyor: «Müslim 'inzikrettigi bu hadîsler tbni ömer le îbniAbbâs (Radiyallahû anh) 'nm ne-sîeden maada fazlaliktan nehî eden hadîsleri duymadiklarina delâlet eder; duyduklarinda bu kavle dönmüslerdir. (Ribâ ancak nesîededir) mealindeki Üsâme hadîsine gelince: Birçok ulemâ onun buradaki hadîslerle neshedildigini söylemislerdir. Filhakika* müslümanlar bu hadîsin zahiri ile ameli bilittifak terk etmislerdir. Bu da onun mensûh olduguna delâlet eder. Bir takim ulemâ da onu muhtelif suretlerde te'vîl etmislerdir. Bu teVîllerden birinciye göre Üsâme hadîsi ribâ mallarindan olmayan mallara hamledilir. Borcu veresiye olarak borç mukabilinde satmak gibi. Meselâ; bir sifatla mevsûf olan bir elbiseyi yine bir sifatla mevsuk bulunan bir köle mukabilinde veresiye satmak bu kabildendir. Bunlari pesin olarak birbiri mukabilinde satmak caizdir, tkinci te'vîle göre Üsame hadîsi muhtelif cinslere hamlolunur. Bunlarda fazlalik cihetinden ribâ yoktur; pesin satilmak sartiyle fazlalikla verilebilirler. Üçüncü te'vîle göre Üsame (Radiyallahû anh) hadîsi mücmeldir; Ubâde ile Ebû Said hadîsleri onu beyan etmislerdir. Binâenaleyh mücmeli beyân eden bu hadîslerle amel vâcib olur...» Hz. Ebû Said (Radiyallahû anh)\n «Hurmaya mukabil hurma satmak mi ribâ olmaya daha lâyiktir...» diyerek kiyas yolu ile istidlalde bulunmasi, bu bâbtaki nehî hadîslerini duymamis olmasindandir. Duymus olsa mutlaka onlari delîl gösterirdi; çünkü hadîsler nasstirlar.

101- (1596) Bana Muhammed b. Abbâd ile Muhammed b. Hatim ve Ibni Ebî Ömer hep birden Süfyân b. Uyeyne'den rivayet ettiler. Lâfiz Ibni Abbâd'indir. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Amr'dan, o da EbÛ Salih'-den naklen rivayet etti. Ebû Salih sunlari söylemis :
Ben Ebû Saîd El-Hudrî'yI: Dinar mukabilinde dînâr; dirhem mukabilinde dirhem misli misline satilir. Kim fazla verir veya alirsa muhakkak ribâ yapmistir; derken isittim de "kendisine: Ama Ibni Abbas böyle söylemiyor; dedim. Bunun üzerine: Ben Ibni Abbas'la görüstüm; ve: Söyledigin lâfi gördün mü? Bu senin Resûlüllah (SaUallahii Aleyhi ve Sellem, ûen isittigin bir sey midir, yoksa bunu Allah (Azze ve Celle) 'nin kitabinda mi buldun? diye sordum. Bunu ne Resûlüllah (Sallallahii Aieyhi ve Sellem)'A^n isittim; ne de Allah'in kitabinda buldum. Lâkin bana Üsâ-me.b, Zeyd rivayet etti, ki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ribâ nesîededir.» buyurmuslar, cevabini verdi.

102- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile Amr en-Nâkid, Ishak b. Ibrahim ve tbni Ebî Ömer rivayet ettiler. Lâfiz Amr'mdir. Ishâk: Bize haber verdi, tâbirini kullandi. Ötekiler söyle dediler : Bize Süfyân b. Uyeyne, Ubeydullah b. Ebî Yezîd'den naklen rivayet etti ki, Ibni Abbâs'i sunlari söylerken isitmis. Bana Üsâme b. Zeyd haber verdi ki, Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem):
«Ribâ ancak nesîededir.» buyurmuslar.

103- (...) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affan rivayet etti. H.
Bana Muhammed b. Hatim de rivayet etti. •(Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. Her iki râvi demisler ki: Bize Ibni Tâvûs, babasindan, o da Ilmi Abbas'dan, o da Üsâme b. Zeyd'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Pesin olan seyde ribâ yoktur.» buyurmuslar.

104- (...) Bize El-Hakem b. Mûsâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hikl, Evzâî'den rivayet etti. (Demis ki) : Bana Ata' b. Ebî Rab âh rivayet etti ki, Ebû Saîd El-Hudrî Ibni Abbas'a rast gelerek kendisine: Sarf hakkindaki sözünü gördün mü! Bunu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'deii isittigin bir sey olarak mi, yoksa Allah (Azze ve Celiy nin kitabinda buldugun bir sey olarak mi söyledin? diye sormus. Ibni Abbas: Asla söylemem! Bir kere Resûllüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i siz benden daha Iyi bilirsiniz; Kitâbullaha gelince : Onu da bilmiyorum. Yalniz bana Üsâme b. Zeyd rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
Dikkat!.. Ribâ ancak nesîededir.» buyurmuslar; cevabini vermis.
Bu hadîsi Buhâri, Nesâî ve Ibni Mâce «Büyü1» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Iste bundan evvel sözü geçen Üsâme hadîsi budur. Bu hadîse dair ulemânin beyanâtinin ekserisi orada görüldü. Hz. Ibni Abbâs (RadIyallahü anh) 'in:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i siz benden iyi bilirsiniz...» sözünden muradi: Onun sohbetinde bulundugunuz vakit siz yetiskin adamlardiniz; ben henüz küçük çocuktum; demektir. Kitâbullahi bilmemesi de Kur'ân-i Kerîm 'de o meselenin hükmünü bilmiyormus manasinadir; yoksa onun hiç bir hükmünü bilmem demek degildir; çünkü kendisi Kur'ân-i Kerîm 'i en güzel tefsir eden ve Sul-tânu'l-Müfessirîn unvanina bihakkin lâyik olan sahâbî-i celîldir. Ulemâ Üsâme (RadIyallahü anh) hadîsinin sahih olduguna ittifak etmislerdir. Ihtilâf ettikleri cihet bu hadîsle yukarida geçen Ebû Saîd (RadIyallahü anh) hadîsinin aralarini bulmak hususudur ki, onu da Ebû Saîd hadîsinin izahi sirasinda gördük, Hattâbî (319-388) diyor ki: «Hz. Üsâme'nin naklettigi ancak nesîededir.) hadîsi Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Selîem)'in bu bâbtaki beyanâtin son cümlesini isitip belledigine hamledilir. Hadîsin bas tarafina yetisememistir. Herhalde Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem)'e ribâ mallarindan iki cinsin ziyâdeli olarak satisi sorulmus; o da: cinsler ayri olursa ziyâdeli satis pesin olmak sartiyle caizdir; ribâ ancak veresiye satilirsa o zaman bu ise dâhil olur; buyurmuslardir.»

19- Ribayi Yiyenle Yedirene Lanet Babi

105- (1597) Bize Osman b. Ebî Seybe ile Ishâk b. Ibrahim rivayet ettiler. Lâfiz Osman'indir. Ishâk (Bize haber verdi)) tâbirini kullandi. Osman : Bize Cerîr, Mugîre'den naklen rivayet etti; dedi. Mugîre sunu söylemis : Sibâk, Ibrahim'e sordu da Ibrahim, Alkame'den, o da Abdullah'-dan naklen rivayette bulundu. (Demis ki) :
Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) ribâyi yiyene de, yedirene de lanet buyurdu. Hâvi diyor ki: Ben, kâtibine de, sahicilerine de (lanet etmedi) mi? dedim. (Abdullah) : Biz ancak Isittigimizi söyleriz; cevabini verdi.

106- (1598) Bize Muhammed b. Es-Sabbâh ile Züheyr b. Harb ve Osman b. Etbî Seyhe rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Hüseym rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'z-Züheyr, Câbir'den naklen haber verdi. Câhir söyle demis :
Resûlüllah (SalUilUihü Aleyhi ve Sellem!: Ribâyi yiyene, yedirene, kâtibine ve sahidi erine lanet etti ve : «Onlar müsavidirler.» buyurdu.
Bu iki rivayet ribâ yemenin, yedirmenin, ribâ muamelesi yapanlar arasinda kâtiplik ve sahidlik yapmanin haram olduguna açik delildirler.
Hanef îler 'den Imam Âzam'la Imam Muhammed'e göre dâr-i harpde yasayan bir harbî yâni o memleket teb'asin-dan bir gayri müslim ile müslüman arasinda ribâ muamelesi caizdir. Kumar dahî ayni hükümdedir. Imam Ebû Yûsuf bunlari tecviz etmemistir.
Hadîs-i serif bâtila yardimin haram olduguna da delildir.

20- Helal Ile Amel ve Süpheli Seyleri Terk Babi

107- (1599) Bize Muhammed b. AbdIllâh b. Nümeyr El-Hemdânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zeke-riyyâ, Sa'bî'den, o da Nu'man b. Besîr'den naklen rivayette bulundu. Sa'-bî: Nu'man'i sunlari söylerken dinledim, demis: Ben Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)i söyle buyururken isittim (ve Nu'man iki parmagi ile kulaklarina uzanmis) :
«Süphesiz halâl asikâr, haram da asikârdir; ama 'aralarinda bir takim süpheli seylervardir ki, onlari insanlardan birçogu bilmez. Imdi bu süphelerden kim korunursa dîni ve irzi için berâet almistir. Her Mm bu süphelere düserse harama konar. Korunan bir yerin etrafinda hayvan otlatan çobanin hayvanlarini oraya kaçirmasi yakincactk oldugu gibi.
Dikkat!.. Her hükümdarin bîr mahrûresi vardir. Dikkat!.. Allah'in mahrûsesI de haram kildigi seylerdir. Dikkat!.. Bedende bîr et parçasi vardir ki, bu parça ise yarayisli olursa bütün beden yarayisli olur; bozuk olursa bütün beden bozulur. Dikkat!.. O da kalptir.»

(...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet eyledi. H.
Bize Ishâk b. Ibrahim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ b. Yûnus haber verdi. Her iki râvi: Bize. bu isnâdla bu hadîsin mislini Zeke-rîyyây rivayet etti, demislerdir.

(...) Bize Ishâk b. Ibrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Mutarrif'le Ebû Ferva El-Hemdânî'den naklen haber verdi. H.
Bize Kuteybe b. Said dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kûb yâni Ibni Abdirrahmân El-Kaarî, Ibni Aclân'dan, o da Abdurrahman b. Said'-den naklen rivayette bulundu. Bu râvilerin hepsi Sa'bî'den, o da Nu'-mân b. Besîr'den, o da Peygamber (Sallallahü A ieyhi ve Sellem) 'den bu hadîsi rivayet etmislerdir. Su kadar var ki, Zekeriyya'nin hadîsi onlarin rivayetinden daha tamam ve daha uzundur.

108- (...) Bize Abdühnelik b. Süayb b. Leys b. Sa'd rivayet etti. 'Dedi ki) : Bana babam, dedemden rivayet etti. (Demis ki) : Bana Hâlid b. Yezîd rivayet etti. (Demis ki) : Bana Saîd b. Ebî Hilâl, Avn b. Ab-dillah'dan, o da Âmir Es-Sa'bî'den naklen rivayette bulundu, ki Sa'bî' Resûlüllah (Sö//a//û/i« Aleyhi ve Sellem)'in saha bili

Nu'mân b. Besîr b, Sa'd'i Hims'da halka hutbe îrâd ettigi sirada sunlari söylerken isitmis: Ben Resüllah (SâllalIahü Aleyhi ve SeUem):
«Helâl asikâr, haram da asikârdir. .» buyururken isittim... Müteakiben Zekeriyya'nin Sa'bî'den rivayet ettigi hadîs gibi tâ «Içine düsmesi yakincaciktir...» cümlesine kadar rivayette bulunmustur.
Bu hadîsi Buhâri «îmân» ve «Büyü'» bahislerinde; Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî «Büyu'»da; Ibni, Mâce «Fiten» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Bâzi kelimelerin îzâhi: Müstebihât, süpheli seyler demektir. Bu kelime bes sekilde rivayet olunmustur: Müstebihât, mütesebbihât, müsebbehât, müsebbihât ve müsbihât. Bunlardan birinci ile ikincinin mânâlari müskilât demektir. Zira birbirine zid olan iki tarafa da benzer mânâsma-dirlar. Yalniz ikinci rivayette tekellüf vardir. Üçüncü rivayetin mânâsi hükmü yakînen bilinmeyen seylere benzeyen demektir. Dördüncü ve be-§inci rivayetler: Kendini helâle benzeten mânâsina gelirler.
Irzî Ebu'l-Abbâs'in beyânina göre, insanin medih ve zemm yeri demektir. Meselâ : Birisi birinin irzindan bahsetti denirse bunun mânâsi o kimseyi yükselten veya düsüren husûsatini söylemis demektir. Bu sebeple de ya medholunur ya zemm.
El-Himâ: Korunan yer mânâsina gelen bir isimdir.
Ulemâ bu hadîsin Islâm'da pek büyük bir mevkii olduguna ittifak etmislerdir. Bâzilarina göre Islâm'in üç temel hadîsinden biridir. Diger ikisi: «Ameller niyetlere göredir.» mânâsina gelen « hadîsiyle:
«Kisinin isine girmeyen seylere karismamasi iyi müslüman oldugundandir.» mânâsina gelen hadîs-i serifidir.
Ebû Dâvûd'a göre Islâmiyet dört temel hadîs etrafinda devreder. Bunlarin üçü saydiklarimiz; dördüncüsü de :
«Sizden biriniz kendisi için sevdigini dîn kardesi isin de sevmedikçe (tam) îmân etmis sayilamaz.» mealindeki hadîs-i serifidir.
Ulemânin beyanina göre bu hadîsin yüksek mertebede olmasina sebep • Peygamber (SalIalhhü Aleyhi ve Sellem) 'in bunda yiyecek, içecek, giyecek gibi seylere, nikâh ve sâireye tenbîh buyurmus olmasi ve bunlarin helâlden olmasina dikkati çekmesi; helâlin nasil bilinecegine irsâd buyurmasi; süpheli seyleri terk etmeye tesvik etmesidir. Resûlüllah (Sallaliahü A ieyhi ve Selletn) bunlari korunan bir yeri misal alarak izah etmis; sonra dikkati gereken en mühim noktaya temas ile bunun kalb oldugunu bildirmistir.
Ibnü'1-Arabî (468-543); «Bütün hükümleri yalniz bu hadîsten çikarmak mümkündür.» demis; bu sözü îzâh eden Kurtubi de: «Çünkü bu hadîs, helâl, haram ve sair hükümlere; bütün amellerin kalbe bagli olduguna tafsüâtiyle sâmildir; iste bu cihetle bütün ahkâmin ona ircaî mümkün olur.» seklinde mütalâada bulunmustur.
«Helâl asikârdir...» cümlesinden niurâd: deliline bakarak helâlin hükmü beyan' edilmistir demektir. Haram meselesi de öyledir; yalniz bu iki nev'In delilleri arasinda kalmis bir takim süpheli seyler vardir ki, bun lar hakkinda hangi tarafin delili tercih edilecegini kestirmek güçtür; bunu ulemanin pek azi yapabilmistir.
Nevevî «631-676» bu cümleyi söyle îzâh ediyor: «Esya helâl, haram ve süpheli seyler olmak üzere üç kisimdir. Helâlin hükmü mpv-dandadir; gizli bir tarafi yoktur; ekmek ve meyve yemek, konusmak, yürümek ve saire bu kabildendir. Haramin hükmü de açiktir; içki içmek, kan dökmek, zina etmek, yalan söylemek ve saire gibi.
Süpheli seylere gelince: Bunlardan murâd: Helâl veya haram oldugu açik açik belli olmayan seylerdir. Bundan dolayidir ki, bunlarin hükmünü çok kimseler bilmez. Fakat ulemâ yâ nasla, ya kiyâs ve istishâb gibi bir delille bunlari bilirler. Bir sey helâl ile haram arasinda tereddütte kalir da hakkinda nass veya icmâ' bulunmazsa o mesele hakkinda müctehid ictihad eder; ve onu ser'î bir delille helâl ve haramdan birine katar. Bundan sonra o sey helâl veya haram hükmünü alir. Bâzan meselenin delili de ictihaddan hâlî kalmaz; bu takdirde vera' ve takva o seyi yapmamayi gerektirir.
Bir mesele hakkinda müctehid hiç bir karara varamazsa ne hüküm verilir?
Kaadî Iyâz'm usûlü fikih ulemâsindan naklettigine göre bu hususta üç mezhep vardir. Bunlardan birinci mezhebe göre o meseleye helâl; ikinciye göre haram hükmü verilir. Üçüncüye göre tevakkuf oiu~ nur; yâni hiç bir hüküm verilemeyip durulur...»
Buhâri sârihi Aynî bu ihtilâfin meshur ilmî kelâm mese-îesine yâni seriat gelmezden önce esyanin hükmü

meselesine ait oldugunu söylüyor. Bu hususta dört mezhep vardir:

1- Esah olan mezhebe göre seriat gelmezden Önce bir seyin helâl, haram veya mubah olduguna hüküm verilemez; zira ehl-i hakk indinde teklif ancak serîatle sabit olur.

2- Ikinci mezhebe göre helâl veya haram diye hüküm verilir.

3- Üçüncü mezhebe göre verilemez.

4- Dördüncü mezhebin kavli tevakkuftur.

Mâzirî (453-536) : «Mekruh olan süpheli seyler hakkinda helâl veya haram denilemez.» mütaleâsmda bulunmus; baskalari: «Böyle bir seyi terk etmek takva icâbidir.» demislerdir. Hattâbî süpheli seylere misâl olarak bir kimsenin malinda haram süphesi yahut ribâ karismis olmasi ihtimalini göstermis ve: «Böyle bir kimse ile alis-veris muamelesi mekruh olur.» demistir. Bu bâbta Kurtubî (-656) sunlari söylüyor: Süphesiz ki, ortada açik açik helâl ve haram kilinmis seylerle helâl veya haram hükmü verilmesi tereddütlü olanlar vardir. Iste deliller bunlar hakkinda birbirlerine muâraza etmektedir; müstebihât (süpheli seyler) de bunlardir. Bunlarin hükmü ihtilaflidir. Bâzilari: Haramdir; çünkü harama götürür; demis. Bir takimlari: Mekruhtur; vera' ve takva bunlarin terkini Icâbeder.» mütaleâsinda bulunmus; bunlar hakkinda haram veya mekruh hükmü verilemeyecegini söyleyenler de olmustur. Dogrusu ikinci kavildir; çünkü seriat onlari haram olmaktan çikarmistir. Bunlar süphe götüren seylerdir.

Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem): yâni: «Saba süphe veren seyi birak, süphe vermeyeni yap!» buyurmustur ki, vra da budur.»

Ulemâdan bazilari: «Süpheli seyler helâldir ama vera' ve takva icabi teik edilirler.» demislerse de Kurtubî bunlara su cevabi veriyor : «Bu söz dogru degildir; zîra helâl derecelerinin en asagisi bir seyi yapmakla yapmamanin müsavi olmasidir ki, buna mübâh denir; böyle bir seyde ise vera* ve takva tasavvur edilemez; çünkü bir tarafi digerine tercih edilmis; böylelikle o sey mübâh olmaktan çikmistir.

Bu takdirde o seyin ya terk edilmesi tercih olunacaktir ki, mekruh dedigimiz budur; yahut yapilmasi tercîh edilecektir; buna da mendup diyoruz.

Yukarida zikri geçtigi verinle delili açik ihtimalden hâli kalmayan tabaklanmis ölü hayvan derisi gibi seylere gelince : îmam Mâ1ik'in meshur olan kavline göre böyle bir deri temiz degildir; binâenaleyh mayiâttan hiç birinde kullanilamaz; yalniz su için kullanilabilir; çünkü su, flarindan biri degismedikçe pisligi atar. Iste Hz. Imamin vardigi budur; fakat sahsi hakkinda böyle bir deriyi sü için kullanmak ekinirdi.

Ebû Hanîfe ile Süfyân-i Sevrî (Radcyaltahû anhûma) nin : «Gökyüzünden yere düsmem benim için nebîzin [14] azi haramdir diye fetva vermekten ehvendir; ama kendim onu asla içmis degilim; içmem de...» dedikleri hikâye olunur.

Demek oluyor kî, bu zevat fetvada tercih ile amel etmis, fakat kendi sahislan hakkinda takvaya riayetkar kalmislardir.

Muhakkiklardan biri: Hakime gereken hüküm ahkâm hususunda müslümanlara kolaylik göstermek; kendisi hakkinda siki davranmaktir; diyerek bu mânâyi kasdetmistir. Bu vera'in mensei: Seriatin metruk hükmü nazar-i itibara alabilecegini düsünmektir. Bu düsünceden de (bir meselede isabet eden bir kisidir) .sözü meydana çikmistir ki, Imam Mâ1ik'in meshur olan mezhebi budur. Onun mezhebinde (hilafa riâyet -olunur) sözü burada nes'et etmistir.»

Hilafa riâyet meselesine Imam Safiî dahî kaildir. Bunu birçok meselelerde tasrîh etmistir.

Aynî diyor ki: «Buraya kadar anlatilanlardan bu hadîste zikri geçen ve korunulmasi gereken süpheli seyler hakkmda birkaç kavil hâsil oluyor:

1- Bir mesele hakkinda deliller birbirine muariz olur da süpheye düsülürse bu gibi yerlerde bir taraf tercih edilinceye kadar tevakkuf yâni çekimser kalmak vâcib olur; zîra ortada delîl olmaksizin bir tarafin hükmünü tercîhe kalkismak haramdir.

2- Süpheli seylerden murâd: Mekruhlardir. Hattâbî, Mazirî ve diger bir takim ulemânin kavilleri budur.

Ulemanin ihtilâf ettikleri yerler dahî buraya dahildir.

3- Süpheli seyler mubahlardir. Bâzilarina göre kendisinden çeki-nilen helâl demektir. Bu kavli Kurtubî'nin nasil reddettigini az yukarida gördük. Kurtubi burada sunlari da ilâve ediyor: «Bu kavil seriattan malûm olan bir hakikati ortadan kaldirmaya müeddî olur. Peygamber (Sallalahü Aleyhi ve Setlem) ile ondan sonra gelen dört halîfesi ve ekseri ashabi mubah seylere ragbet göstermeyip iyi yemeyi, yumusak elbise giymeyi ve güzel evlerde yasamayi kabul etmemis; bunlarin .zidlarmi yapmislardir; bu hakikat onlarin sîretlerinde nakledilmistir; de-nilirse, cevap sudur:

Onlarin bu hâli ser'î bir mûcib bulunup mezkûr fiillerin terkini iktiza ettigine hamlolunur. Yoksa mubahdan kaçinmamislardir. Çünkü mubahin hakikati iki tarafin (yâni yapip yapmamanin), müsâvî olmasidir.

Onlar mekruhtan kaçinmislardir; ancak bâzan seriat mekruhu mekruh oldugu için-; bâzan da mekruha vardirdigi için istemez. Nitekim oruçlu bîr kimsenin karisini öpmesi bu kabildendir; zîra orucu bozmaya var-dirabilir. Onun için de mekruhtur. Bizim buradaki meselemiz de böyledir. Çünkü ashâb-i kiram ya dünyaya dalmak suretiyle hâlen, yahut âhi-rette hesaba çekilmek suretiyle ileride korktuklari mefsedetlerin baslarina gelecegini anlamislardir...»

îyi yeyip iyi giyinmek hususunda Safiîyye ulemâsi ihtilâf etmislerdir. Ebû Hâmid El-Esferâînî: «Bu taat degil-dir.» demis; Taberî taat oldugunu söylemis; îbni Sabbag: «Bu is insanlarin hâline, ibâdete düskünlüklerine, maksatlarina, fakirlik ve zenginlikle istigallerine göre degisir.» mütaleâsmda bulunmustur. Rafiî bu son kavil için: «Dogrusu da budur.» diyor

Vukuu ihtimalden uzak olan seyleri caiz görerek üzerinde durmak ise kaçinilmasi istenen süpheli seylerden degil vesvese kabîlindendir. Belki mahremi vardir endisesiyle büyük sehirden evlenmemek, ihtimal pislik karismistir diye ovadaki suyu kullanmamak, görmeden pislik bulasmis olabilir düsüncesiyle elbiseyi yikamak ve sair buna benzer seyler hep vesvese olup vera' ve takva ile alâkasi yoktur. Bu gibi seyler seriatin maksatlarini bilmemekten ileri gelir.

«îmdi bu süphelerden kim korunursa dîni ve irzi için berâet almistir...» Yâni dîni için noksanliktan; irzi için de ta'n edilmekten, dedikodudan berâet hâsil oldu demektir. Bu cümledeki dîn sözü Allah'a, irz da Insanlara teallüfc eden seylere isarettir.

«Her kim bu süphelere düserse harama konar...» cümlesinin iki mânâya ihtimali vardir. Birinci ihtimale göre bu cümleden murâd: Süpheli seylfrf çok yapa yapa nihayet harama tesadüf eder; bunu kasden yapmasa bile yapilan isde takrîr varsa günahkâr olur; demektir.

îkînei ihtimal sudur: Bir kimse dikkatsizligi âdet edinir; derken süpheli bir, seyi, arkasindan daha süphelisini irtikâb etmeye baslar. Nihayet biîe bile harama dalar. Nitekim selef bu mânâda: «Günahlar küfrün postasidir.» demislerdir.

îbni Battal (-444); «Bu hadîste hükümleri ihtilafli olan süpheli seylerden korunmayip onlarin hürmetini ayaklar altina alan kimsenin irzi aleyhine dedikodu yolu açtigina delîl vardir.» diyor.

Aynî diyor ki: «Hâsili ulemâ burada süpheli seyleri tefsir babinda dört sey söylemislerdir. Delillerin tearuzu, ulemânin ihtilâfi, mekruh ve mubah olan süpheliler. Filhakika : Mekruh .helâl ile haram arasinda yoldur.» derler. Mekruhu çok isleyen harama düser. Mubah da helâl ile mekruh arasinda bir geçittir. Binâenaleyh onu çok isleyen mekruha yol bulur.

«Korunan bir yerin etrafinda hayvan otlatan çobanin hayvanlarim oraya kaçirmasi yakmcacik oldugu gibi...»

Bu cümle ile süpheli seyleri isleyen bir kimsenin hali bir ekinligin kenarinda hayvan otlatan çobanin haline benzetilmektedir. Burada bir tesbîh-i melfuf vardir; zîra malûm olan mahsus bir seye benzetme yapilmis, mükellef çobana; insanin nefsi hayvanlara; .süpheli seyler ekinligin etrafindaki sürüye; Allah'in haram kildigi seyler ekinlige; süpheli seyleri islemek ekinlik kenarinda sürü otlatmaya benzetilmistir. Vechi se-beh: Korunmamaktan dolayi lâzim gelen cezadir. Bu suretle tesbîh iki tarafi itibariyle melfûf; vechi sebehi itibariyle temsil olmus olur.

«Dikkat!.. Her hükümdarin bîr mahrûsesi vardir. .» cümlesini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltent)mi$&l

olarak söylemistir. îzâhi sudur: Eskiden Arap hükümdarlarinin kendi hayvanlarina mahsus meralari olurdu. Buralara baskalari giremez; girerse cezalamrlardi. Hükümdarin hismindan korkanlar o yerlerin semtine ugramaz; korkmayanlar oralara sokulur; fakat yasak edilen yere farkina varmadan hayvanlari girerek cezalanmaktan emîn olamazlardi. îste bunun gibi Allah Teâlâ'mn da memnu* yerleri vardir ki, bunlar günahlardir. Bunlari irtikâb edenler cezayi hak ederler. Süpheli seyleri yapmak suretiyle günahlara yaklasanlarin o günahlara dalmalari da yakindir.

Bâzilari bu misâlin Sa'bî tarafindan müdrec oldugunu söylemis-ierse de bu iddia dogru degildir. Babimiz rivayetinde Hz. Nu'mfin (Radtyattahû anh)'m : «Resûlüllah (SaltaUahU Aleyhi ve Sel!em)*l dinledim» diyerek Iki parmagi ile kulaklarina uzanmasi, hadîsi bizzat Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Sellem)'den isittigini sarahaten göstermektedir; cumhuru ulemânin kavilleri budur.

Mudga: Et parçasi demektir. Burada kalbe et parçasi denilmesi bedenin diger uzuvlarina nisbetle kalbin küçüklügünü göstermek içindir. Bununla beraber kalb bedenin sultam mesabesinde olup vücudun salâh ve fesadi ona baglidir. O iyi olursa teb'asi mesabesinde bulunan sair âza (fa iyi olur. Tibb ilmine göre nutfeden ilk meydana gelen uzuv o imis. Bütün kuvvetlerin, ruhun, idrakin menseleri odur. Akil da ondan baslar. Iste burada kalbin hassaten zikir buyurulmasi bu mânâlardan dolayidir.

Hadîs-i serîf kalbi islâha çalismak, onu fesaddan korumak gerektigine teTrfden delâlet etmektedir.

Ulemâdan bir cemaat aklin basta degil kalbte olduguna bu hadîsle istidlal etmislerdir. Mesele ihtilaflidir. Sâfiî1erle kelâm ulemâsina göre akil kalbtedir. îmam Âzam, Ebû Hanîfe dimagda olduguna kaildir. Bu meselede felsefe erbabinin kavilleri Sâfiî1er'in; tabîbl e rinki Imam Âzam 'in mezhebine uymaktadir. Tabîbler: «Dimag fesada ugrarsa akil da bozulur.» derler. Nevevî : «Bu hadîste aklin kalbte olduguna delâlet yoktur.» demis ve et yememek için yemîn eden bir kimsenin kalb yemekle yemini bozulmasi meselesini de-lîl getirmistir. Mamafih Sâfiî1er'in bu meselede iki kavli vardir. Birinci kavle göre yemîn bozulur; ikinciye göre bozulmaz; zira kalbe et denilmez; esah olan kavilleri de budur.

21- Deveyi Satip Binmeyi Istisna Babi

109- (715) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nüm ey r rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Zekeriyyâ, Âmir'-den rivayet etti. (Demis ki) : Bana Câbir b. Abdillâh rivayet etti ki: Kendisi hastalanmis bir devesinin üzerinde gidiyormus; derken deveyi basi bos birakmak istemis. Câbir diyor ki:

Müteakiben bana Peygamber (SaIlalîahü Aleyhi ye Sellem) yetisti; ve benim için dua ederek hayvana vurdu. Bunu müteâkib deve öyle yürüdü ki (o ana kadar) böyle yürüdügü olmamisti.

«Bunu bana bir okiyyeye sat!» buyurdular. Olmaz, dedim. Sonra: «Sat onu bana!» buyurdu. Ben de bir okiyyeye sattim; ama üzerindeki yükü evime götürmeyi istisna ettim. Yükü götürdügümde deveyi kendilerine getirdim. Bana parasini saydilar. Sonra döndüm. Hemen arkamdan birini göndererek:

«Acaba deveni alayim diye sana fiyat kirdim mi dersin? Dirhemlerinle birlikte deveni de al! O senindir.» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Aliy b. Hasrem de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îsâ yâni Ibni Yûnus, Zekeriyyâ'dan, o da Âmir'den naklen haber verdi. Âmir; Bana Câbir b. AbdIHâh Ibni Nümeyr hadîsi gibi rivayet etti, demis.

110- (...) Bize Osman b. Ebî Seybe ile tshâk b. Ibrahim rivayet ettiler. Lâfiz Osman'indir, (tshâk: Bize haber verdi; tâbirini kullandi.) Osman : Bize Cerîr, Mugîre'den, o da Sa'bî'den, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayette bulundu, dedi. Câbir söyle demis:

Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellemj'le birlikte gazada bulundum. Altimda nerdeyse yürüyemez hâle gelmis hasta bir sucu devem oldugu halde bana yetistiler; ve bana:

«Devene ne oldu?» diye sordular. Hastadir; dedim. Bunun üzerine Re- (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ilerleyerek

hayvani sürdü ve ona dua etti. Bundan sonra hayvan bütün develerin önünde gitmeye basladi. Re-sûlüllah (SallaUahii A leyhi ve Sellem) bana :
«Deveni nasil görüyorsun?» diye sordu. Afiyette (görüyorum), ona senin bereketin isabet etti; dedim.
«Onu bana satar misin?» buyurdu. Ben utandim. Ondan baska su tasiyan devemiz yoktu. Ama : Evet, dedim; ve Medine'ye varincaya kadar sirti benim olmak sartiyle deveyi kendilerine sattim. Ona : Yâ Resûlâllah, ben damadim; diyerek kendilerinden izin istedim. Bana izin verdiler. Bunun Üzerine Medine'ye müteveccihen oradan ilerledim. Nihayet Medine'ye vardim. Beni dayim (Cedd b. Kays) karsiladi ve deveyi sordu. Onun hakkinda ne yaptigimi kendisine haber verince beni ayipladi.
Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem), kendisinden izin istedigim vakit:
«Ne aldin, bakire mi, dul mu?» diye sormustu. Ben kendilerine dul aldim; cevâbini verdim.
«BirbirinIzle oynasacaginiz bir bakire ile evfense idin ya!» buyurdu.
— Yâ Resûlâllahî Babam vefat etti (yahut sehîd oldu). Küçük küçük kiz kardeslerim var. Onlarin emsaliy]e evlenip de (karimin) onlari terbiye edemiyeceginden, onlara bakamayacagindan korktum da onlara baksin ve terbiye etsin diye dul ile evlendim, dedim. ;
Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye gelince deveyi kendilerine götürdüm. Bana parasini verdiler, deveyi de iade buyurdular.

111- (...) Bize Osman b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, A'mes'den, o da Salim b. Ebi'I-Ca'd'dan, o da Câbir'den naklen rivayette bulundu. Câbir söyle demis:
Resûliittah (Sallallahü Aleyhi ve• Sellem)'\e birlikte Mekke'den Medine'ye yollandik. Derken benim devem hastalandi...
Câbir hadîsi kissasiyle rivayet etmistir. Bu hadîste su da vardir:
Sonra bana:
«Su deveni bana sat!» buyurdular. Ben:
— Hayir; o senindir; dedim.
«Yok! Sen onu bana sat!» dediler. Ben (yine) ;
— Hayir; o senindir yâ Resûlâllah! dedim. «Yok! Sen onu bana sat!» buyurdular. Ben :
— Bir adamin bende bir o kiy ye altin alacagi var. Bu para mukabilinde deve senin olsun! dedim.
«Onu aldim. Ama sen yükünü onunla Medine'ye götür!» buyurdular. Medine'ye geldigimde ResûlüHah (Sallallahii Aleyhi veSellem) Bilâl'e :
«Ona bir okiyye altin ver; biraz da ziyade et!» buyurdu. Bilâl bana bir okiyye altin verdi; bir kîrât da ziyade etti. Bunun üzerine ben : Re-sûlüllah (SallaUahü Aleyhi' ve SeUerrj)"m ziyâdesi benden ayrilmasin dedim. Bu para bir kesemin içinde duruyordu. Nihayet Harra harbinde onu Samlilar aldi.

112- (...) Bize Ebû Kâmil El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvâhid b. Ziyâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cüreyrî, Ebû Nadra'-dan, o da CâbIr b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Söyle demis:
— Bir seferde Peygamber (Sallallahu A leyhi ve Sellem)'e beraber bu-lunujorduk. Derken benim devem geri kaldi...
Câbir hadîsi hikâye etmis. Bu hadîste sunu da söylemistir :
— Bunun üzerine ResûlüHah {Sallallahii Aleyhi ve Sellem) onu dürttü. Sonra baiîa:
«Besmele ile bin!» buyurdular. Sunu da ziyâde etmistir: Durmadan bana ziyâde ediyor ve : «Allah seni magfiret buyursun!» diyordu.

113- (...) Bana Ebu'r-Rabî' El-Atekî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb, Ebu'z-ZÜbeyr'den, o da Câbir'den naklen rivayette bulundu. Câbir söyle demis:
— Vaktaki Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) yanima geldi, devem de hastalanmisti. Onu dürttü. Deve

siçrayiverdi. Bundan sonra artik Resûl-ü Ekrem'in sözünü isiteyim diye dizginini kasiyor, fakat onu durduramiyordum. Nihayet Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) bana yetisti; ve;
«Onu bana sat!» dedi. Ben de deveyi ona bes okiyyeye sattim. Ama: «Medine'ye kadar sirti benim olmak sartiyle!» dedim.
«Medine'ye kadar sirti senin olsun!» buyurdular. Medine'ye geldigimde deveyi ona getirdim. Bana bir okiyye ziyade verdi. Sonra deveyi bana hibe etti.

114- (...) Bize Ukbe b. Mükrem El-Ani mî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kûb b. Ishâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Besir b. Ukbe, Ebu'l-Mütevekkil en-Nâcî'den, o da Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayet etti. Câbir: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemi'ie birlikte seferlerinin birinde (zannederim gâfcî olarak dedi) yola çiktini... diyerek hadîsi nakletti. Bu hadîste sunu da ziyade eyledi. Efendimiz :
«Yâ Câbir! Parayi tastamam aldin mi?» dedi. Ben, evet, cevâbini verdim.
«Para da senin, deve de senin olsun! Para da senin, deve de senin olsun!» buyurdular.

115- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz El-Anberî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Muhârib'den naklen rivayette bulundu ki, kendisi Câbir b. Abdillâh'i sunlari söylerken dinlemis:
KestdulIah (Sal lallahü Aleyhi ve Seliem) benden iki okiyye bir dirheme yahut iki okiyye iki dirheme bir deve satin aldi. Sirar'a geldiginde bir inek kesilmesini emir buyurdular. Inek kesildi ve cemaat ondan yediler. Medine'ye tesriflerinde mescide gelerek iki rek'at namaz kilmami emir buyurdu; ve devenin kiymetini fazlasiyle tartip verdi.

116- (...) Bana Yahya b. Habîb El-Hârisî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. El-Hâris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be rivayet etti. \Dedi ki) : Bize Muhârib, Câbir'den, o da Peygamber (SalIallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen bu kissayi haber verdi. Su kadar var ki:
«Onu benden adini koydugu bir para ile satin aldi.» dedi; iki okiyye bir dirhem veya iki dirhemi zikretmedi. Bir de :
«Bir inek kesilmesini emir buyurdu. Inek kesildi; sonra etini taksim etti.» dedi.

117- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Ebî Zahide, îbni Cüreyc'den, o da Atâ'dan, o da Câbir'den naklen rivayette bulundu kî, Peygamber (Sallatiahü Aleyhi ve Seliem) kendisine:
«Deveni dört dînâra aldim. Medine'ye kadar sirti da senin olsun!» buyurmuslar.
Bu hadîsi Buhârî, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesaî muhtelif lâfizlar ve degisik isnadlarla tahrîc etmislerdir. Buhâri'nin «Sahîh»inde yirmi yerde rivayet edilmisitr. Kitabimizin «Nikâh» bahsinde dahî geçmisti.
Hz. Câbir (Radiyailahu anh) 'nin bu hadîsi meshurdur* Hâdise bir rivayette Tebûk gazasinda, diger bir rivayette bir hangi seferde geçmistir. Bu iki rivayet arasinda birbirine ziddiyet yoktur. Ibni Ishâk'in Vehb b. Keysân 'dan naklen rivayet ettigi hadîste ise Zâtü'r-Rikaa' gazasinda geçtigi zikrediliyor. Vâkidî'nin rivayeti de bu sekildedir. Nitekim Tahâvî (238-321) rivayetinde bunun Mekke yolundan Medîne'ye dönerken vuku' buldugu kaydedilmektedir ki, o da bu rivayetleri te'yîd eder; zîra Tebûk Mekke yolunda degildir. Zâtü'r-Rikaa' ise Mekke yolundadir. Süheylî, Ibni Ishâk'in rivayetini kabul etmistir.
Sirâr: Medîne'ye yakin bir yerdir. Bu kelime «Sarar» seklinde* de okunabilirse de Sirâr rivayeti daha meshurdur. Hattâbi : «Sirâr, Medîne'ye üç mil mesafede Irak yolunca eski bir kuyudur.» demis; Kaadî Iyâz ise kuyu degil, bir yer ismi oldugunu tercih etmistir. Bâzi rivayetlerde Sirâr yerine Dir âr denilmistir; bu hatâdir. Ayni kelime bâzi nüshalarda gayri munsarif olarak rivayet edilmistir; fakat meshur olan rivayetlerde munsariftir.
Hz. Câbir (Radiyailahu anh) 'in : «Medine'ye varincaya kadar hayvanin sirti benim olmak sartiyle deveyi sattim...» sözünden murâd: Yükünü tasitmasidir.
Baîr: Yeni dis çikarmis deve, bâzilarina göre yavru devedir.

Nâdih: Su tasiyan devedir.
Okiyye: Nikâh bahsinde de görüldügü vecihle eskiden kirk dirhem mânâsina gelirdi. Burada rivayetler muhteliftir. Bir rivayette «Bes okiy-yeye sattim; bana bir okiyye ziyâde verdi.» denilmis; diger rivayette : «îki okiyye ile bir yahut iki dirheme»; bir baska rivayette : «Bir okiyye altina»; bir digerinde : «Dört dinara sattim» ifadesi kullanilmistir. Buhari'nin rivayetlerinde ihtilâflar daha da çoktur. Bunlarin bâzilarinda: «Sekiz yüz dirheme», bir rivayette : «Yirmi dinara sattim» deniliyor. ' Kaadî Iyâz'in naklettigine göre Ebû Ca'fer Ed-Dâvûdî : «Bir okiyye altinin miktari bellidir; bîr okiyye gümüs ise kirk dirhemdir.
Bu ihtilâflarin sebebi: Râvilerin hadîsi mânâ itibariyle rivayet etmis, olmalaridir; ki bu caizidr...» diyor.
Burada okiyyeden murâd altindir. Nitekim Salim b. Ca'd'm rivayetinde bu sekilde tefsir edilmistir. Artik mutlak okiyye rivayeti de buna hamlolunur. «Bes okiyye» rivayeti: Bes okiyye gümüs demektir. Zâten o zaman bu miktar gümüs bir okiyye altin ederdi. Demek oluyor ki, akdin bir okiyye altinla yapildigi; fakat gümüs okiyyelerle ödendigi anlatilmistir; hüküm birdir. Bütün söylenenlerin bir okiyye üzerine yapilmis ziyade olmasi da muhtemeldir. Nitekim Câbir (Kadiyaiiahü antij «Bana ziyâde ettikçe etti...» demistir. Dört dinar rivayeti de muvafiktir; çünkü o zaman bir okiyye altinin dört dinar olmasi ihtimali vardir. Iki okiyye rivayetine gelince: Bunlardan biri ile satis yapilmis; digeri ziyâde olarak verilmis olabilir. Nitekim: «Bana bir okiyye ziyâde verd.» deniliyor. «Bir yahut iki dirhem» rivayeti Hz. Câbir'in : «Bana bir kî-rât ziyâde etti» sözüne muvafiktir. «Yirmi dinar» rivayeti ise o zaman kullanilan küçük küçük dinarlara hamledilir. Bir de «dört okiyye» rivayeti varsa da bunda râvi süphe ettigi için.nazar-i itibâra alinmamistir.
Harra harbinden murâd Medine 'nin taslik arazîsinde hicretin altmis üçüncü yilinda Samlilar'in yaptiklari yagma ve çarpismadir.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

1- Imam Ahmed , Evzâî, Ishâk, Ebû Sevrve Ibnü'l-Münzir bu hadîsle istidlal ederek, istedigi zaman satici da binebilmek sartiyle hayvan satmanin caiz oldugunu söylemislerdir, Ibni Ebî Leylâ ile Imam Ahmed'in ikinci bir kavle göre böyle bir akid caiz, fakat sart bâtildir. Imam Mâlik bineR gidilecek mesafe yakin olmak sartiyle bu akdi caiz görmüstür.
Hanefîler'le Imam Safiî'ye göre akid fâsiddir. Bu bâb-ta mesafenin hiç bir tesiri yoktur. ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Câbir'e devenin kiymetini vermek istemis, fakat hakikî satis kasdetmemistir. Bir de buradaki sartin akidde dahil olmayip önce yapilmasi ihtimali vardir. Bu ise akde zarar vermez; sart akidde dahil olursa akid o zaman fasid olur.
2- Hadîs-i serîf bakire ile evlenmeye tesvik etmekte ve onun faziletini bildirmektedir.
3- nesûYûttah (Saltallahu Aleyhi ve Sellem)'in Hz. Bilâl'e: «Ona bîr olay ye allin ver, biraz da ziyâde et!» buyurmasi borç ödeme ve hukuku edâ meselesinde vekâlet caiz olacagina; borç öderken biraz ziyade vermenin müstehabligina delildir.
4- Sigin bogazlamak degil, kesmek sünnettir. Maamafîh bogazlamak da caizdir.
5- Seferden gelen kimsenin evvelâ mescide giderek iki rek'at namaz kilmasi müstehabtir.
6- Hadîs-i serif Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Seliem) 'in bir mu'ci-zesini haber vermektedir ki, o da yürüyemez hâle gelmis bulunan devenin onun dokunmasiyle önüne geçilemeyecek derecede hizlanmasidir.
7- Malini satisa arzetmeyen bir kimseye satis teklif edilebilir.
8- Büyügün arkadaslarinin hallerini sormasi ve onlara yapacaklari isin yolunu göstermesi müstehaptir.
9- Hadîs-i serif Hz. Câbir (Radiyallahû anh) 'in kiz kardeslerinin istifadesi için bakire ile evlenmekten vaz geçmesinin bir fazilet olduguna delildir. Câbir (RadIyallahû anh) 'in bir rivayete göre yedi, diger bir rivayete göre dokuz kiz kardesi varmis.
10- Hayra delâlet etmek müstehaptir.
11- Sulehanm eserleriyle teberrük etmek müstehaptir. Zîra Hz. RestdüHah (Sallatlahü Aleyhi ve Seliem)'in

ziyâdesini Harra harbine kadar yanindan ayirmamistir.
12- Seferden dönen asker, kumandanin izniyle ordunun önüne geçebilir.

22- Bir Kimsenin Ödünç Bir Sey Alip da Ondan Daha Iyisini Vermek Suretiyle Ödemesi Babi ve «Sizin En Hayirliniz Borcunu En Iyi Ödeyeninizdir, Hadisi

118- (1600) Bize Ebu't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Serh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb, Mâlik b. Enes'den, o da Zeyd b. Eslem'den, o da Atâ' b. Yesâr'dan, o da Ebû Râfi'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir adamdan ödünç olarak genç bir deve almis. Sonra kendilerine sadaka mali bir takim develer gelmis; ve Ebû Râfi'a o zatin devesini ödemesini emir buyurmus. Derken Ebû Râfi' dönerek : Develerin içinde alti yasindaki seçkinden faskasini bulamadim, demis. Bunun üzerine:
«Ona onu ver; zîra insanlarin en hayirlisi borcunu en iyi ödeyenlerdir.» buyurmuslar.

119- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize HâHd b. Mahled, Muhammed b. Ca'fer'den rivayet etti. (Demis ki) : Ben Zeyd b. Eslem'den dinledim. (Dedi ki) : Bize Atâ' b. Yesâr, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in âzadhsi Ebû Râfi'den naklen haber verdi. Ebû Râfi':
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ödünç olarak genç bir deve aldi...» diyerek hadîsin mislini rivayet etmis. Su kadar var ki:
«Zîrâ Allah'in kullarinin en hayirlisi (borcunu) en iyi Ödeyenleridir.» seklinde söylemis.

120- (1601) Bize Muhammed b. Bessâr b. Osman El-AbdIy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Seleme b. Küheyl'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'-den naklen rivayette bulundu. Söyle demis:
Bir adamin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'de alacagi vardi. Bu sebeple ona agir lâkirdi söyledi. Derken Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) "hi ashabi onu paylamak istediler. Bunun üzerine Peygamber (SaltaUahü Aleyhi ve Sellem) i
«Hak sahibinin gerçekten konusma hakki vardir.» diyerek onlara:
«Bu adam için bir bas deve satin alin da kendisine verin!» buyurdu.
Ashâb : Biz ancak onun devesinden daha a'lâsini buluyoruz; dediler.
«Öyle ise onu satin alin da kendisine verin; zira sizin en hayirlilari rvzdan biriniz (yahut sizin en hayirliniz) borcu hususunda en iyi olanini zd ir.» buyurdular.

121- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî', Alî b. Sâlih'den, o da Seleme b. Kübeyl'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Söyle demis:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ödünç bir bas deve aldi da (yerine) ondan daha üstün bir bas deve verdi ve:
«Sizin en hayirlilariniz borç ödeme hususunda en Iyi olanlarinizdir.» buyurdular.

122- (...) Bize Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Seleme b. Küheyl'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayette bulundu. Söyle demis:
Bir adam KesûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem^ 'den alacakli oldugu bir deveyi istemege geldi de:
«Ona kendi devesinden daha üstün bir bas deve verin!» buyurdu. Bir de:
«Sizin en hayirliniz, borç ödeme hususunda en iyi olanmizdir.» buyurdular.
Ayni mânâda olan bu hadîslerden Ebû Hüreyre (Radiyaîîahü anh) rivayetini Buhârî «Vekâle» ve «Istikraz» bahislerinde; Nesâî «Büyû'»da; îbni Mâce «Ahkâm»da muhtelif râvilerden tah-rîc etmislerdir.

Sinn: Zâtü*s-sinn yâni muayyen bir yas sahibi mânâsina gelir. Lügat kitaplarinda devenin on yasma kadar her yasta ayri isim tasidigi zikredilir. Ebû Dâvûd bunlari «Sünen»inde söyle siralamistir: Huvar: Süt emen yavru deve; Fasîl: Memeden ayrilmis deve yavrusu; Ibnü mehâd: Iki yasina girmis erkek yavru; disisine Bintü mehâd derler. Ibnü Lebûn: Üç yasma girmis erkek yavru, disisine Bintü Lebûn denilir. Hikk: Dört yasma girmis erkek yavru, disisine Hikka derler. Ceza': Bes yasma girmis erkek yavru, disisine Cezea derler. Seniy: Alti yasma girmis erkek deve, disisine Seniyye denir. Rabâi: Yedi yasina girmis deve, disisine Rabâiyye derler. Sedîs yahut **Sedes:** Sekiz yasina girmis deve; Bâzilt Dokuz yasina'girmis deve; Muhallef: On yasina girmis deve demektir. Bu yastan sonra devenin ayrica adi yoksa da : «Bâ-zilu âm; Bâzilü âmeyn»; «Muhallefü âm, Muhallefü âmeyn, Muhallefü selâseti a'vâm...» diye isimler vererek on bes yasina kadar çikarlar.
Bekr: Devenin küçügü mânâsina gelir. Insanin küçügüne çocuk denildigi gibi, devenin küçügüne de Bekr, disisine Bekra ve Kalûs denilmistir.
Mehâsin: Kaadî Iyâz'in beyânina göre mahsenin cem'idir; iyiler demektir, fakat ekseriyetle (ensen) in cem'i olan (ehâsin) seklinde kullanilir. Mehâsin aslinda bedenin güzel yerleri demek olduguna göre bu kelimenin «zevu'l-mehâsin» yâni- güzel uzuvlara mâlik mânâsinda kullanilmis olmasi da ihtimâl dahilinde görülmüstür.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Hadîs-i serîf ödünç almanin ve borçlanmanin caiz olduguna delildir. Peygamber (Saîlallühü Aleyhi ve Sellem) borçlanmaktan Allah'a siginirdi. Öyle iken burada Ödünç almasi ihtiyaçtan dolayidir. Ihtiyaç aninda borçlanmak bütün ulemâya göre caizdir.
2- Bedenin saglam ve evinde bulunan bir kimsenin baskasini tevkil etmesi umumiyetle fukahâya göre caizdir. Ibni Ebî Leylâ, Imam Mâlik, Safiî ve Hanefîler'den Ebû Yusuf'la Muhammed'in kavilleri budur. Ancak Imam Mâ1ik'e göre vekilin dâvâliya düsman olmamasi lâzimdir. Bu takdirde dâvâli razi olmasa bile tevkil caizdii*.
Sftfiîler 'den «Et-Tevdîh» nâm eserin sahibine göre bu hadîs îmam Âzam'in aleyhine delildir. Imam Âzam bedenen saglam ve evinde olan bir kimsenin vekâlet vermesini ancak hasminin rizâsi yahut hastalik veya üç günlük yol mazeretiyle kabul eder. Hadîs-i serif onun kavline muhaliftir. Çünkü FeygamherfSallaUahü Aleyhi ve SelIem) borcu olan deveyi kendi nâmina ödemelerini ashabina emir buyurmustur. Bu onlari tevkil etmek demektir. Halbuki kendisi baska yerde yahut hasta veya seferde degildi.
Aynî bu mütâleaya cevap vermis; hadîsin Imam Âzam aleyhine delil olamayacagini, zira Hz. Imam'in böyle bir akid caiz degildir demedigini, binâenaleyh akdin ona göre de caiz oldugunu yalniz ona göre akdin lâzim gelmedigini yâni dâvâlinin dâva ve ihzar isteme hakkinin baki kaldigini söylemistir ki, esah rivayete göre Ibni Ebî Leylâ 'nin kavli de budur. Tevkil hususunda erkekle kadin arasinda 'fark yoktur.
3- Hayvani ödünç almayi caiz görenler bu hadîsle istidlal ederler. Evzâî, Leys, Malik, Safiî, Ahmed b. Hanbel ve îshâk'in mezhepleri budur. Bu hususta üç mezhep vardir:
a) Imam Safiî, Mâlik ve cumhuru ulemâya göre bütün hayvanlari Ödünç olarak almak caizdir. Bundan yalniz câriye müstesnadir. Zira cariyeyi cima'a hakki olan bir kimseye ödünç vermek caiz degil, fakat cima'a hakki olmayan birine meselâ cariyenin yakin akrabasina ödünç vermek caizdir.
b) Müzeni, Ibni Cerîr ve Dâvûd-u Zahirî 'ye göre hayvanlar gibi cariyenin de mutlak surette herkese ödünç verilmesi caizdir.
c) Imam Âzam'la Küfe ulemâsina, Sevrî ve Hasen b. Sa1ih'a göre hiç bir hayvani ödünç vermek caiz degildir. Bu kavil Ibni Mes'ûd, Hu zeyfe ve Abdurrahman b Semura (Radivallahû anhûm) hazerâtindan rivayet olunmustur. Tahâvî (238-321) bu hadîsin ribâ âyetiyle neshedildigini söylemistir. Çünkü ribâ âyeti karsiligi olmayan her fazlaligi haram kilmistir; bu mânâ Ödünç alinan hayvanda da vardir. Bu gibi nesihler tarih delaletiyle olur. Burada fazlaligi yasak eden nass, onu mubah kilan nassdan sonra gelmistir. Hadîs-i serifte yalniz borcunu iyi ödeyenler medh olunmus, fakat mutlak birakilmis; bir sifatla vasiflandirilmamis tir. Hâsili ödünç alip vermek ölçülen, tartilan seyler gibi misli bulunan seylerde olur. Misli olmayan seylerde meselâ: Sayi hesabiyle satilan

birbirinden farkli seylerde caiz degildir.
4- ödünç alan kimse cins, tarti veya ölçü itibariyle aldigindan daha âlâsini verebilir. Bu bir iyilikten ibarettir. Ancak buna kail olanlarca da iki tarafin bu ziyadeyi sart kosmamis olmalari lâzimdir. Ziyade sart kosulursa bilicmâ' ribâ olur,
5- Müslümanlarin hükümdari fakirlerle sair müslümanlar için Beytülmal'den ödünç bir sey alabilir; çünkü hükümdar bütün müslü-manlann vasî ve vekili gibidir.
6- Resûllüllah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in alacakliya sadaka malindan verilmek üzere hakkindan daha âlâsini tahsis buyurmasi müskil sayilmistir Zîra sadaka memuru sadaka malindan teberru'da bile bulunamaz. Buna birkaç vecihle cevap verilmisse de Nevevî'ye göre en mu'te-med cevap sudur: Peygamber (SalUillahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz o deveyi kendisi için ödünç almistir. Sadaka develeri gelince onlardan birini hak sahibinden satin almis, bu suretle kendi mali olan bu hayvani teberru' etmistir. Ebû Hüreyre (Radiyailahu anh) rivayetinde :
«Onun için bîr bas deve satin alin!» Duyurulmasi da bunu gösterir.
Bâzilari: «Bu deveyi ödünç alan fakir bir adamdi. Peygamber (SalîaUahü AleyhiveSellem) ona sadaka hayvanlarindan bir deve verdi.» demis; bir takimlari da: «Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) o deveyi kendisi için degil, müslümanlarin basina gelen bir felâket içindi; ancak râvi mecazen kendisini göstermistir; çünkü emri veren odur... seklinde mütâlea yürütmüslerdir.
7- Hak sahibinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize agir lâkirdi söylemesi, hakkim siddetlice istedigine hamlolunmustur; yoksa küfrünü îcab edecek sekilde sögüp saymis degildir. Hak sahibinin yahudîlerden bir kâfir olmasi ihtimâli üzerinde duranlar dahî olmustur.

23- Fazlalikli Olarak Hayvani Hayvanla Satmanin Cevazi Babi

123- (1602) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî ile tbntt Rumh rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bana bu hadîsi Kuteybe b. Soîd'de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Efcu'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen rivayet etli. Söyle demis:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)e bir köle gelerek hicret üzerine ona bey'at etti. Efendimiz onun köle oldugunu sezemedi. Derken sahibi onu aramaga geldi. Peygamber (Sailaliâhü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Bu köleyi bana sat!» buyurdu ve onu iki siyah köle mukabilinde satin aldi. Ondan sonra bir daha (Bu köle midir?) diye sormadan kimseden köle almadi.
Neveî'nin beyanina göre bu hadîs köle sahibinin müslüman olduguna hamledilmistir. Zahire bakilirsa köle de .müslümandir. Müslüman bir köleyi kâfire satmak caiz degildir. Mâmâfîh kölenin yahut her ikisinin de kâfir olmalari ihtimal dahilindedir. Hicret için Peygamber (Sailaliâhü'Aleyhi ve Sellem) bey'at eden bu kölenin kendi mali oldugunu isbat etmis olmasi lâzimdir.
Hadîs-i serîf pesin olmak sartiyle iki köle mukabilinde bir köle satmanin caiz olduguna delildir. Tirmizî bu hadîsi tahrîc ettikten sonra: «Ulemâ bu hadîse göre amel etmislerdir; pesin olursa iki köle mukabilinde bir köle satmak caizdir; veresiye olursa ihtilâf etmislerdir.» demistin
Bu hadîs Peygamber (Sallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yüksek ahlâkina ve cömertligine de delildir. Çünkü hicret etmek isteyen köleyi yalniz istegini kabul ile birakmamis; ona asil maksadi olan sohbet serefini bahsetmek için kendisini satin almistir. Hadîs-i serifi Buhâri'den maada bütün «Sünen* sahipleri tahrîc etmislerdir.

24- Rehin ve Rehinin Hazarda, Seferde Cevazi Babi

124- (1603) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebî Seybe ve Muhammed b. EI-Alâ' rivayet ettiler. Lâfiz Yahya'nindir. (Yahya: Bize haber verdi tâbirini kullandi. Ötekiler:) Bize Ebû Muâviye, A'mes'ten, o da

Ibrahim'den, o da El-Esved'den, o da Âise'den naklen rivayet etti, dediler. Âise sunlari söylemis:
Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Selkm) bir yahudîden veresiye zahire satin aldi da ona bîr zirhini rehin olarak verdi.

125- (...) Bize îshâk b. Ibrahim El-Hanzalî ile Aliy b. Hasrem rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize îsâ b. Yûnus, A'mes'den, o da Ibrahim'den, o da EI-Esved'den, o da Âise'den naklen haber verdi. SoyIe demis:
Resûlüllah (SallatlahU Aleyhi ve Selîem) bir yahudîden zahire satin aldi da ona demirden bir zirh rehnetti.

126- (...) Bize Ishâk b. Ibrahim El-Hanzalî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize El-Mahzûmî haber verdi. (Dedi M) : Bize Abdülvâhid b. Ziyâd, A'mes'den naklen rivayette bulundu. Söyle demis:
Ibrahim Nehaî'nin yaninda selemin lâfini ettik de suhlari söyledi: Bize Esved b. Yezîd, Âise'den naklen rivayette bulundu ki:
Resûlüllah (SaîlaIlahü Aleyhi ve Sellem) bir yahudîden bir müddete kadar zahire satin almis ve demirden bir zirhini ona rehin vermis.

(...) vBize bu hadisi Ebû Bekir b. Ebî Seybe dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs b. Giyâs, A'mes'den, o da Ibrahim'den naklen rivayet etti
«Bana Efcved, Âise'den, o da Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) den bu hadisin mislini rivayet eyledi» demis; demirden kaydini zikret-raemis.
Bu hadîsi Buhâri «Büyü'», «Istikraz», «Cihâd», «Serike», «Selem» ve «Megâzî» bahislerinin on bir yerinde; Nesâî «Büyû'»da; Ibni Mâce «Ahkâm»da muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir. Bu rivayetlerden anlasildigina göre Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem} Efendimiz Ebû Sahme yahut Ebû Sahm denilen yahudî-den ailesi efradi i;in bir miktar arpa alarak ona «Zâtü'l-fudûl» nâmin-daki harp zirhini rehin vermistir. Aldigi arpanin miktari hususunda rivayetler muhteliftir. Bir rivayete göre otuz, digerine göre yirmi, baska bir rivayetle kirk ölçektir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu arpayi, yahudîden alis-veris caiz oldugunu anlatmak için almis olmasi da bir ihtimâldir. Arpa mukabilinde zirhini rehin etmesi verecek baska bir sey bulamadigindandir.
Gerçi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yin ailesi ei'radi için senelik zahiresini bir yerde biriktirirdigi sahih rivayetlerle sabit olmustur, fakat bu borçlanma o zahire bittikten sonra olmustur. Ulemâdan bazilari borçlanmanin gelen misafirler sebebiyle yapildigini söylemislerdir; bilâhare bunu Hz. Ebû Bekir ödemistir.
Resulü ükrem'Saltallahu A fevhi ve Sellem i 'in arpayi ashabinin zenginlerinden almayip yahudîye. müracaat buyurmasi, ya ondan baska kimsede bulunmadigindan yahut sahabe arpayi kendisine teberru' ederek minnet altinda kalmamak içindir.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

1- Veresiye satis caizdir. Îbnü'l-Arabî bunun bir ruhsat oldugunu söylemisse de zahire göre ruhsat degil azimettir. Kur'ân-i Kerîm 'deki müdayene âyeti buna delildir.
2- Yahudilerle alis-veris caizdir.
3- Hazarda yâni evinde olan bir kimse rehin verebilir. Mücâhid ve ona tebean Dâvûd.u Zahirî 'ye göre rehin ancak seferde caizdir.
4- Harb edilen yerde yiyecek sikintisindan dolayi silâh ve harb alâti rehin verilebilir. Zîra aile nafakasi farzdir; fakat düsmana silâh ve harb alâti satilamaz.
5- Hadîs-i serif Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in dünya ni'-metlerinin pek azina kanaat ettigine delildir.

25- Selem Babi

127- (1604) Bize Yahya b. Yahya ile Amru'n-Nâkid rivayet ettiler. Lâfiz Yahya'nindir. (Amr: Bize rivayet etti, tâbirini kullandi.) Yahya : Bize1 Süfyân b. Uyeyne, tbni Ebî Necîh'den, o da Abdullah b. Kesîr'den, o da Ebu'l-Minhâl'den, o da Ibni Abbâs'dan naklen haber verdi, dedi. IbnI Abbâs söyle demis:
Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Setîem) Medine'ye geldiginde Medîneli-ler meyvelerde bir ve Iki seneligine selem yapiyorlardi. Bunun üzerine:
«Her kim hurmada selem yapacaksa malûm ölçüde, malûm tartida, malûm bir müddete kadar yapsin!» buyurdular.

128- (...) Bize Seybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvaris, tbni Ebî Necîh'den rivayet etti. (Demis ki) : Bana Abdullah b. Kesir, Ebu'l-Minhâl'den, o da Ibni Abbâs'dan naklen rivayette bulundu. Söyle demis:
Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) geldiginde halk selem yaparlardi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) onlara:
«Kim setem yapacaksa ancak malûm bir ölçüde ve malûm tartida yapsin!» buyurdular.

(...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebî Seybe ve Ismâîl b. Salim hep birden Ibni Uyeyne'den, o da Ibni Ebî Necîh'den bu isnâdla Abdülvaris'in hadisi gibi rivayette bulundu; yalniz "malûm bir müddete kadar» kaydini zikretmedi.

(...) Bize Ebû Küreyb ile Ibni Ebî Ömer rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Vekî' rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Bessâr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdur-rahmân b. Mehdi rivayet etti.
Her iki râvi Süfyân'dan, o da Ibni Ebî Necîh'den isnâdlariyle Ibni Uyeyne hadisinin mislini «malûm bir müddete kadar» kaydini zikrederek rivayet etmislerdir.
Bu hadîsi Buhârî «Selem» bahsinde; Ebû Dâvûd ile Tirmizî «Büyû'»da; Nesâî «Büyü'» ve «SurûUda; îbni Mâce «Ticârât»da muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Selem ve selef bâzilarina göre takdîm ve teslîm mânâsina gelen iki müteradif kelimedir. Hattâ: «Selef Iraklilar 'in, selem ise Hicazlilar'in lügatidir.» diyenler olmustur. Serîatte selem: Zimmette vasifli olan bir mali pesin verilen bedelle satmaktir. Buna selem denilmesi, resi mâlin o mecliste teslim edilmesindendir. Re's-i mâlin Önce verilmesine bakarak selef de denilmistir; su halde selef selemden daha umumî mânâ ifade eder.
Slem seriatta bilittifak caiz olan satislardandir. Ona yalniz Saîd b. El-Müseyyeb'in muhalif kaldigi rivayet olunur. «Et-Telvîh» nâm eserde: «Bir taife selemi kerîh görmüslerdir; Ebû Ubeyde b. Abdillâh b. Mes'ûd 'un selemi kerîh gördügü rivayet olunur.» deniliyor.

Hadisi Seriften Çikarilan Hükümler:

Tarti ile satilan seylerde selem yapilirken kaç kilo veya okka oldugunu; ölçekle satilan seylerde ölçek sayisini tâyin sarttir. Çünkü ölçek ve tartilar muhteliftir. Ancak bir yerde yalniz bir nevi' tarti ve ölçü bulunursa orada tâyîn sart degildir. Mutlak söylense de o yerin tarti ve ölçüsü anlasilir. Ölçekle satilan seylerde meselâ; Hicaz ölçegi, Irak kilesi diye tâyinin sart oldugunda ulemânin ittifaki vardir. Bundan dolayidir ki, Ibni Hazm: «Selem yalniz ölçü ve tarti ile satilan seylerde caizdir.» demistir. Ona göre hadîste zikredilmeyen seylerde meselâ; metre ile yahut sayi hesabiyle satilan seylerde selem caiz degildir.
Hanfî1erce miktari ve sifati belli olan her seyde selem caiz olur. Bunda metre, arsin gibi seylerle satilan mallar ve ceviz yumurta gibi asagi yukari ayni büyüklükte olup sayi hesabiyle satilanlar da dahildir. Yalniz îmam Züfer'e göre sayi ile satilan malin taneleri birbirinden farkli ise, o malda selem caiz degildir.
î'mam Safiî selemin yalniz tarti ile satilan seylerde caiz olacagini söylemistir. Sâfiîler'in «Er-Ravda» adli fikih

kitabinda : «Ceviz ve badem gibi seylerin kabuklari birbirinden pek fazla farkli degilse, tarti ile satmak caiz oldugu gibi, esah kavle göre ölçü ile dahî satilabilirler. Fistik ve findik gibi seyler de böyledir. Fakat karpuz, acur, sebze, ayva, nar, patlican, limon ve yumurtada muteber olan tartidir.» deniliyor. Imam Ahmedin kavli de budur.
Mâ1ikî1er'in «El-Cevâhir» nâm kitabinda beyân edildigine göre Imam Mâlik sayi ile satilan seylerde sayinin kâfi geldigine, tartiya lüzum olmadigina kaildir. Meger ki, taneleri fiyat degisimini icab ettirecek derecede birbirinden farkli ola! O zaman yalniz sayi kail degildir. Ayni eserde.: «Yumurta, patlican, nar, keza ceviz, badem gibi sayiya giren seyleri sayi hesabiyle satmak âdet olmustur; kahve de öyledir. Karpuz dahî birbirinden fazla farkli olmamak sartiyle ayni hükümdedir; Bunlara benzeyen her seyin hükmü budur.» denilmektedir.
Madeni paralarda Imam Âzam'la Ebû Yûsuf'a göre selem caizdir. Imam Muhammed caiz olmadigina kaildir. Imam Mâ1ik'in ve bir rivayette Imam Ahmed'in mezhepleri de budur. Diger rivayete göre Imam Ahmed: «Tarti ile selem caizdir.» demis; hattâ bir rivayette sayi ile de caiz olacagini söylemistir.
Madenî paralar hakkinda Imam Safiî 'den iki kavil rivayet olunmustur.
Altin ve gümüs paralarda selem bir kavle göre bâtildir. Diger bir kavle göre parasi veresiye olmak üzere satis mün'akid olur. Bundan mu-râd: Meselâ; gümüs para için bir elbiseyi selem yapmaktir. Fakat birinci kavil daha sahihtir. Imam Safiî ikinci kavlin esah olduguna kaildir.

26- Yiyecek Seylerde Ihtikar Yapmanin Haram Kilinmasi Babi

129- (1605) Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman yâni Ibni Bilâl, Yahya'dan —ki Ibni Said'dir— rivayet etti. Söyle demis: Saîd b. El-Müseyyeb rivayet ederdi ES, Muammer sunlari söylemis: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem)
«Her kim ihtikâr yaparsa âsî olmustur.» buyurdu. Bunun üzerine Sa-îd'e: Ama sen ihtikâr yapiyorsun? dediler. Saîd:
Bu hadisi rivayet eden Ma'mer dahi ihtikâr yapardi; cevabim verdi.

130- (...) Bize Saîd b. Amr EI-Es'asî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hatim b. Ismail, Muhammed b. Aclân'dan, o da Muhammed b. Amr b. Atâ'dan, o da Said b. El-Müseyyeb'den, o da Ma'mer b. Abdillâh'dan, o
da ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yden naklen rivayet etti ki:
«Asîden baska kimse ihtikâr yapmaz!» buyurmuslar.

(...) Ibrahim dedi ki: Müslim sunlari söyledi: Bana arkadaslarimizdan biri, Amr b. Avn'dan naklen rivayette bulundu. (Demis ki) : Bize Hâlid b. Abdillâh, Amr b. Yahya'dan, o da Muhammed b. Amrd'an, o da Saîd b. El-Müseyyeb'den, o da Benî Adiy Ibni Kâ'b kabilesinden biri olan Ma'mer b. Ebî Ma'mer'den naklen haber verdi. Ma'mer:
Resûlüllah (Salfallahü Aleyhive Seltem) söyle buyurdular; diyerek Süleyman b. Bitâl'in, Yahya'dan rivayet ettigi hadîsin mislini zikretmis.
Gassânî ve diger hadîs âlimlerinin beyânina göre bu hadîsin son rivayeti Müs1im'in tahrîc ettigi on dört maktu' hadîsten biridir. Fakat Kaadî Iyâz: «Evvelce de söyledigimiz gibi böyle hadîse maktu' denilmez; bu ancak meçhulün rivayeti kabîlindendir.» diyor ki, dogrudur. Bu rivayetin zaran yoktur; çünkü Imam Müslim onu mütabeat olarak getirmistir. Asil hadîsi mevsuk râvilerin rivâyet-leriyle muttasil olarak zikretmistir. Buradaki meçhul râviyi Ebü Dâvûd ve" diger hadîs imamlari ismiyle rivayet etmislerdir.
Hâti': Âsî, günahkâr demektir. Ihtikâr' lügatte : Toplamak ve hapsetmektir. Serîatte ise: Sehirden veya erzak celbettigi yerden zahire satin alarak, pahalanincaya kadar hapsetmesidir. Ihtikârin sarti, umuma zarar veren bir sehirde yapilmasidir. Bâzilari ihtikâr sayilmak için pahalilik zamaninda satin alip daha ziyade pahalanmasini beklemeyi sart kosmuslardir.

Hanefîler'e göre umuma zarari olan yerde insan ve hayvan .yiyeceklerinde ihtikâr yapmak mekruhtur. Umûma zarari olmayan yerde malim satmayip pahalilasmasini beklemek ihtikâr . sayilmadigi gibi, tarlasindan çikan mahsulünü veya uzak yerden getirdigi zahiresini satmamak da ihtikâr degildir.
Sâfiîler bu hadîsle istidlal ederek hassaten yiyecek seylerde ihtikârin haram olduguna kaildirler. Yiyecek kabilinden olmayan seylerde bilittifak ihtikâr yoktur. Ihtikârin men' edilmesindeki hikmet âmmeden zarari defetmektir. Hattâ bir kimsenin elinde zahîre bulunsa da halk Gna muhtaç olsalar baska zahîre bulamadiklari takdirde o kimse zahiresini satmaya mecbur edilir. Hz. Ömer (Radiyallahu anh)in : «Mekke'de zahîre ihtikâr etmeyin; zîra zulmü ilhâddir.» dedigi rivayet olunur. Gerçi hadîs-i seriften Saîd b. El-Müseyyeb ile râvi Ma'mer'in ihtikâr yapardiklan anlasiliyorsa da Ibni Abdilberr ile diger bir takim ulemâ bunlarin zahîre degil, zeytinyagi ihtikâr ettiklerini söylemisler; hadîsi ihtiyaç zamaninda yiyecek saklamaya hamletmislerdir. Nitekim Hanefî1er'le Sâfiî1er'in mezhepleri de budur.

27- Alis-Veriste Yeminden Nehi Babi

131- (1606) Bize Züfaeyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Safvân- El-Emevî rivayet etti. H.
Bana Ebu't-Tâhir ile Harmele b. Yahya da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. Her iki râvi Yûmis'dan, o da tbni Si-hâb'dan, o da Ibni'l-Müseyyeb'den naklen rivayet etmislerdir ki, Ebû Hü-reyre, ben Resûlüllah(SaUal!aliü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Yemin malin harcanmasina, kazancinin elden gitmesine sebeptir.» buyururken isittim, demis.

132- (1607) Bize Ebû Bekir b. Ebi Seybe ile Ebû Küreyb ve tshâk b. Ibrahim rivayet ettiler. Lâfiz Ibni Ebî Seybe'nindir. (Ishâk: Bize haber verdi, tâbirini kullandi.) Ötekiler: Bize Ebû Usâine, Velid b. Kesir'den, o da Ma'faed b. Kâ'b b. Mâlik'ten, o da Ebû Katâdete'l-Ensârî'-den naklen rivayet etti ki, Ebû Katâde Resûlüllah (SalialiahÜ Aleyhi ve Sellem)'ii
«Alis-veriste çok çok yemfn etmekten sakinini Zira yemîn (mati) har-çattirir; sonra yok eder.» buyururken isitmis, dediler.
Ebû Hüreyre (Radiyallahu ank) rivayetini Buhar i, Ebû Dâvûd ve Nesâî «Bûyû'» bahsinde tahrîc etmislerdir. Ebû Katâde rivayeti de ayni mânâdadir.
Bu rivâyetlerdeki yeminden naurâd: Yalan yere yemîn etmektir. Menfeka: Harcamaya sebep, Memhaka: Bereketine gidermeye sebep mânâlannadir. Bu kelimeler birer ismi mekân olup mübalega için kullanilmislardir. Asillari masdar-i mîmîdir. Ayni kelimeler: Münfika ve Mümhika sekillerinde ismi fail olarak da rivayet edilmislerdir.
Hadîs-i seriV her iki rivâyetiyle ahs-veriste çok yemin etmenin memnu' olduguna delildir. Çünkü lüzumsuz yere yemîn etmek mekruhtur. Burada ona bir de malin revâc bulmasi inzimam etmektedir. Bir de müsteri çok defa yemine aldanir.
Hâsili yeminle mal satmak saticinin zannma göre malin harcanmasina sebep olursa da hakîkatta bereketinin elden gitmesine sebep olur. Bu hem dünyevî, hem uhrevî tasavvur edilebilir. Dünyada mali telef clabilir; yahut faydasiz yere harcanir. Âhirette ise sevabi kalmaz.

28- Suf'a Babi

133- (1608) Bize Ahmed b.-Yûnus rivayet etti. (Dedi ki): Bize Züheyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'z-Zübeyr, Câbir'den naklen rivayette bulundu. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebü Hayseme, Ebu'z-Zübeyr'dcn, o da Câbir'den naklen haber verdi. Câbir söyle demis:
Resûlüllah (Saliallchü Aleyhi ve Sellem) :

«Bir kimsenin bîr yurdda veya hurmalikta ortagi varsa o kimse ortagina bildirmedikçe satis yapamaz. (Ortagi) isterse alir; istemezse terk eder.» buyurdular.

134- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seyhe ile Muhammed b. Abdillâh b. Nümeyr ve Ishâk b. Ibrahim rivayet ettiler. Lâfiz Ibni Nümeyr'indir. Ishâk bize haber verdi tâbirini kullandi. Ötekiler: Bize Abdullah b. Id-rîs rivayet etti, dediler. (Demis ki) : Bize Ibni Cüreyc, Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den naklen rivayette bulundu. Câbir söyle demis:
Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) taksim edilmemis bulunan her ortaklikta yurd olsun, bahçe olsun suf'a hakkini hüküm buyurdu. Serikine haber vermeden (ortagin) satis yapmasi kendisine helâl olmaz. (Seriki) isterse alir; dilerse terkeder. Sayet satar da serikine haber vermezse seriki o mala -en lâyik kimsedir.

135- (...) Bana Ebu't-Tâhir dahî rivayet etti. (Dedi ki) : BIze Ibni Vehb Ibni Cüreyc'den naklen haber verdi. Ona da Ebu'z-Zübeyr haber yermis ki, kendisi Câbir b. Abdillah'i sunlari söylerken isitmis:
Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem):
«Suf'a hakki yere, yurda veya bahçeye ait her ortalikta vardir. (Ortagin) serikine arzedip o da ya alip yahut terk etmedikçe satisi muteber degildir. Bunu yapmazsa kendisine haber verinceye kadar seriki o mala en lâyik kimsedir.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhârî «Büyü'», «Serike», «SuFa» ve «Terkü'l-Hiyel» bahislerinde; Ebû Dâvûd *Büyû'»da; Tirraizi ile Ibni Mâce «Ahkâm»da muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Suf'a: Katmak, çift yapmak mânâsina gelen «sefea» fiilinden alinma bir isimdir. Fukahâya göre suf'a: Bir kimsenin milkine bitisik bir akar satilirken kararlastirilan kiymetini Ödemek sartiyle onu müsteriden cebren almastdir. Buna suf'a denilmesi, bir hisseyi digerine kattigi içindir.
Rab': Yurd, mesken ve yer mânâlarina gelir. Asil itibariyle bu kelime bahar mevsiminde oturulan yerdir. Rab'a: Rab'in müennesidir. Bâzilari müfredi oldugunu söylemislerdir. Onlara göre rab' ismi cinstir.
Taksim edilmemis bir akarda ortak olan kimsenin o akarda suf a hakki oldugunda bütün ulemâ müttefiktir. Hadîs-i serîfde geçen «taksim edilmemis her ortaklikta...» ibaresinden murâd akardir.
Suf'a kiyâsa muhalif olarak hadîslerle sabit olmustur. Bundaki hikmet ortagin zararini önlemektir. Sufanin akara mahsus olmasi en ziyâde zarar ondan gelecegi içindir.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

1- Suf'a hakkinin yalniz akarda sabit oldugunu söyleyenler bu hadîsle istidlal 'etmislerdir.
2- Evzâî, Leys b. Sa'd, Imam Mâlik, Imam Safiî, Imam Ahmed, îshâk ve Ebû Sevr suf'a hakkinin yalniz hissesi ayrilmamis ortaga mahsus oldugunu, komsuluk sebebiyle bu hakkin vâcib olmadigini söylemislerdir.
3- Sevrî, Hasen b. Hayy, îshâk, bir rivayette Imam Ahmed, Ebû Ubeyd ve Zâhiriyye ulemâsina göre Iki ortaktan biri hissesini digerine arzeder; o da satin almazsa juf 'a hakki kalmaz. Bu kavil Hakem b. Uteybe- 'den de rivayet olunmustur.
Imam Âzam, Mâlik ve Sâfiîler bununla o hakkin sakit olmadigina kaildirler. Onlara göre ortak sahis satistan sonra da o mali alabilir. Çünkü seriki arzettigi azman suf'a hakki henüz vâcib olmamistir. O ancak satistan sonra vâcib olur. Su halde henüz vâcib olmayan bir seyi terk etmenin mânâsi yoktur; o seyde hakki vâcib olunca artik sükût etmez.
4- Ibrahim Nehaî, Kaadî Sureyh, Sevrî, Amr b. Hureys, Hasen b. Hayy, Katâde, Hasan-i Basrt, Hammâd b. Ebî Süleyman, Imam Âzam, Ebû Yûsuf ve Imam Muhammed:" «Tarla, mesken ve bahçede suf'a hakki evvelâ hissesi ayrilmayan ortaga, sonra hissesi ayrilip da yol veya su hakki kalan ortaga, daha sonra bitisik komsuya sabit olur.» demislerdir. Bitisik komsudan maksad : Evler arka arkaya olup kapisi

baska yola açilan kimsedir. Ata 'nm: «Suf'a hakki her seyde hatta elbisede bile vardir.» dedigi rivayet olunur. Bu söz bâzi Sâfiîler'le Imam Mâlik 'ten de rivayet olunmussa da Kaadî Ebû Muhammed bunu kabul etmemistir.
Imam Mâlik ile îmam Ahmed'in gemilerde suf'a hakkina kail olduklari rivayet edilmistir.
5- Hanefîler'e göre suf a hakki yalniz bitisik komsuya mahsustur. Hasen b. Hayy, ortaktan sonra mutlak surette komsusunun suf'a hakkina mâlik oldugunu söylemistir. Bir takim ulemâ suf'a hakkini kazanacak komsulugun hududunu satilik evin etrafindan kirk hâne, diger bâzilari her tarafindan kirkar hâne olarak sinirlandirmislar-, dir. Sabah namazini bir mescidde kilanlar komsudur, diyenler oldugu gibi, bütün Medine halkini birbirlerine komsu sayanlar da vardir.
6- Hadîsteki «serik» tâbiri âmm olup müslümana da kâfire de sâmildir. Binâenaleyh îmam Âzam, Imam Mâlik, Imam Safiî ve cumhura göre zimmîye de suf'a hakki sabittir. Sa'bî , Hasen ve Imam Ahmed müslüman aleyhine zimmîye suf'a hakki tamnamayacagma kail olmuslardir.
7- Sehirliye oldugu gibi köylüye ve çölde yasayana da suf'a hakki sabittir. Ebû Hanîfe ile Sevrî, Ishâk, Safiî, îmam Ahmed ve cumhurun kavilleri budur. Sa'bî : «Sehirde yasamayanlara suf'a hakki yoktur.» demistir.
Ortaginin hissesini baskasina satmasina razi olduktan sonra suf'a hakkim kullanarak o hisseyi almak isteyen serikin hakki bakidir. Hanefî1er'ce, Safiî ve Mâlikîler'in mezhepleri bu oldugu gibi Ibni Ebî Leylâ, Osman-i Betti ve diger birçok ulema da buna kaildirler.
Hakem, Sevrî, Ebû Ubeyd ve hadîs ulemâsindan bir taifeye göre serikin hakki sakit olur. îmam Ahmed 'den iki kavil rivayet olunmustur.

29- Komsunun Duvarina Mertek Çakma Babi

136- (1609) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, thni Sihâb'dan dinledigim, onun da A'rec'den, onun da Ebû Hüreyre'-den naklettigi su hadîsi okudum: Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem)
«HIç biriniz komsusunu duvarina mertek çakmaktan menetmesin.» buyurmuslar. Bundan sonra Ebû Hüreyre sunlari söylemis:
«Aceb neden sizleri buna yanasmaz görüyorum? Vallahi bunu sizin omuzlariniz arasina atacagim!*

(...) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne rivayet eyledi. H.
Bana Ebu't-Tâhir ile Harmele b. Yahya da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus haber verdi. H.
Bize Abd b. Humeyd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi.
Bu râvilerin hepsi Zührî'den bu isnâdla bu hadîsin benzerini rivayet etmislerdir.
Bu hadîsi B uhâri «Mezâlim» bahsinde; Ebû Dâvûd «Kazâ-da; Tirmizî «Ahkâm»da muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Hadîsin baska rivayetlerinden anlasildigina göre Hz. Ebû Hüreyre bu hadîsi Medîne valisi bulundugu sirada nakletmis. As-hab baslarini önlerine egmisler. Bunun üzerine : «Vallahi bunu sizin omuzlariniz arasina atacagim!» Bir rivayette: «Hosunuza gitmese de gözlerinizin önüne serecegim!» demis.
Hattabî diyor ki: «Bu sözün mânâsi: Eger siz bu hükmü kabul ve birrizâ onunla amel etmezseniz ben o mertegi zorla sizin boynunuza yükleyecegim, demektir. Ebû Hüreyre bununla mubâlega kasdet-mistir.»
Nevevî'ye göre bu sözün mânâsi: «Bu hükmü sizin aranizda açikça söyleyip; omuzlarinizin arasina agir bir seyle vurur gibi onunla sizin canimu sikacagim!» demektir.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

Ulemâ bu hadîsin mânâsi üzerinde ihtilâf etmislerdir. Bâzilarina göre mânâsi, komsuya iyilik etmeye tesviktir; vücup ifade etmez. Imam Âzam ile îmam Mâ1ik'in kavilleri budur. MâlikîLer Men îbni Abdilhakem'in rivayetine göre Imam Mâlik: «Bir kimseye komsusunun duvarina mertek çakmasi için hükmedilemez. Biz bunu Resûlüllah. (Sallallahü A leyhi ve Setlem) 'in komsuyu tavsiyesi olarak kabul ediyoruz.» demistir.
Bir takimlari komsuya zarar vermemek sartiyle duvarina mertek çakmanin vâcib oldugunu söylemislerdir. Imam Safiî ile Ahmed b. Hanbel, Dâvûd-u Zahirî, Ebû Sevr ve hadîs ulemâsindan bir cemaatin mezhepleri de budur. Bu kavil Hz. Ömeri' Rcutiyallahii anh) 'dan rivayet olunmustur. Imam Safiî'-nin yeni mezhebinde bu mesele hakkinda iki kavli vardir. Bunlarin meshur olanina göre mal sahibinin izni sarttir. Fakat razi olmazsa mecbur edilmez.

30- Zulmü, Yer Gasb Etmeyi ve Saireyi Haram Kilma Babi

137- (1610) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe b. Saîd ve Aliy b. Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ismail yâni Ibni Ca'fer, Alâ* b. Abdirrahmân'dan, o da Abbâs b. Sehl b. Sa'd Es-Sâid'den, o da Saîd b. Zeyd Ibni Amr b. Nüfeyl'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (SalIallahü A leyhi ve Sellem)
«Her kim zulüm yolu ile bir karis yer alirsa, Allah onu kiyamet gününde yedi kat yer (in dibin) den itibaren boynuna dolar.» buyurmuslar

138- (...) Bana Harmele b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ömer b. Muhammed rivayet etti. Ona da babasi, Saîd b. Zeyd b, Amr b. Nüfeyl'den naklen rivayette bulunmus ki, Ervâ evinin bir kismi hakkinda kendisinden dâ-vâci olmus da (Saîd) : Evi ona birakin! Zîra ben Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem/l :
«Her kim hakki olmaksizin bir karis yer alirsa kiyamet gününde yedi kat yer (in dibin) den boynuna dolanacak!» buyururken isittim. A Ila him! Eger bu kadin yalanci ise gözünü kör et! Kabrini de evinde yap! demis.
Râvi diyor ki: Sonra ben bu kadini kör olmus; duvarlari yoklarken gördüm. Bana Saîd b. Zeyd'in (bed) duasi isabet etti; diyordu. Bir defa bu kadin evde dolasirken bir kuyunun üzerine ugrayarak içine düsmüs; o da onun kabri olmus.

139- (...) Bize Ebu'r-Rabî' El-Atekî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Zeyd, Hisâm b. Urve'den, o*da babasindan naklen rivayette bulundu ki, Ervâ binti Üveys, Saîd b. Zeyd'in kendi yerinden bir parça aldigim iddia etmis ve onu Mervân b. Hakem'e da'vaya vermis. Bunun Üzerine Saîd; Ben Resûlüllah (Sailatiahü Aleyhi ve SeHernl'den isittigim seyden sonra hiç onun yerinden bir sey alir miyim? demis. Mervân: Re-sûlüllan (SallaUahü Aleyhi ve SeUem/âen ne isittin? deyince : Ben Resûlüllah (Sa'dallahü Aleyhi ve Sellem) 'i:
«Her kim zulüm yolu ile bir kari? yer alirsa, yedi kat yer (in dibin) tt kadar boynuna dolanir.» buyururken isittim; cevabini vermis. Bunun üzerine Mervân kendisine: Bundan sonra senden bir hangi beyyine istemiyorum; demis. Saîd de: Allahim, eger bu kadin yalanci ise gözünü kör et; ve kendisini kendi yerinde öldür! diye bed duâ etmis.
Râvi diyor ki: Bu kadin kör olmadan ölmedi. Sonra bir defa kendi yerinde dolasirken birden bir çukura düserek öldü.

140- (...) Bize Ebû Bekir b. £bî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Zekeriyyâ b. Ebî Zaide, HIsâm'dan, o da babasindan, o da Saîd b. Zeyd'den naklen rivayet etti. Söyle demis: Ben Peygamber (Sailatlahü Aleyhi ve Seltem)'i:
«Her kim zulüm yolu ile bir kan; yer alirsa, o yer kiyamet gününde yedi kat yer (in dibin) den (baslayarak) o kimsenin boynuna dolanacaktir.» buyururken isittim.

141- (1611) Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Süheyl'den, o da babasindan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. Söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü A ieyhi ve Sellem):
«Eger-bir kimse hakki olmaksizin bir karis yer alirsa, Allah kiyamet gönünde onu yedi kat yer (in dibin] e kadar boynuna dolar.» buyurdu.

142- (1612) Bize Ahmed b. Ibrahim Ed-Devrakî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdüssamed yâni Ibni Abdilvâris rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Harb yâni Ibni Seddâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya —ki Ibni Ke-sîr'dIr—, Muhammed b. Ibrahim'den naklen rivayet etti; ona da Ebû Seleme rivayet etmis. Ebû Seleme ile kabilesi arasinda bir yer hakkinda husumet varmis. Kendisi Âise'nin yanina girerek bunu ona anlatmis. Âise *
Yâ Ebâ Seleme, sen bu yerden sakin! Zîra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Bir kimse bir kans kadar yer için zulmetse, o yer yedi kat yer (In dtbin) den itibaren boynuna dolanir.» buyurdular.» demis.

(...) Bana Ishâk b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Habbân b. Hilâl haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ebân haber verdi. (Dedi ki) : Bize Yahya rivayet etti, ona da Mu ha mm e d b. Ibrahim, ona da Ebû Seleme, Âise'nin yanina girdigini rivayet etmis. Râvi yukariki hadîsin mislini zikretmistir.
Bu rivayetlerden Saîd b. Zeyd ve Ebû Seleme hadîslerini Buhâri «Mezâlim» bahsinde; ayrica Ebû Seleme hadîsini «Bed'ül-halk»da tahrîc etmistir.
Hu. Saîd (RadiyaUahü anh) hadîsinin muhtelif rivayetlerinden anlasildigina göre Ervâ binti Üveys naminda bir kadin, yerimi gasbetti iddiasiyle Hz. Saîd'i Mervân'a sikâyet etmis. Saîd (RadiyaUahü anh} cennetle müjdelenen on bahtiyardan biridir. Eski müs-lümanlardan duasi müstecâb bir zâtti. Mervân bu sikâyet üzerine Hz. Saîd'e bir hey'et göndererek tahkikatta bulunmak Istemisse de Hz. Saîd (RadiyaUahü anh) iddia edilen yeri derhal kadina birakarak dâvayi kapatmis; kadina da bed duâ etmis. Neticede kadin tamamiyle onun bed duasina ugramis.
Ulemânin beyânina göre bu hadîs, yerlerin de gökler gibi yedi kat oldugunun açik delilidir. Nevevi bunu beyândan sonra sunlari söylüyor: «Fakat bu mumâseleti hey'et ve sekille te'vîl, zahire uygun degildir. Hadîsteki yedi kat yerden murâd yedi iklimdir, diyenlerin sözü de böyledir; zîra yerler yedi tabakadir. Bu te'vîl bâtildir. Ulemâ onu çöylt: iptal etmislerdir: Eger yedi kat yerden murâd yedi iklim olsaydi o zaman zâlimin boynuna kendi ikliminden geri kalan iklimlerden bir karisinin dolanmamasi îcâbederdi; halbuki yerin tabakalari böyle degildir; çünkü bu tabakalar mülkiyet hususunda o bir karis yere tabidirler; bir karis yere sahip olan bir kimse o yerin altindaki tabakalara da mâlik olur.
Boynuna dolanma meselesine gelince : Bu hususta dahi bir takim ihtimaller üzerinde durulmustur. Ezcümle bazilarina göre bunun mânâsi, o bir karis yerin yedi kattan misli alinarak zâlime yüklenmek ve tasimasi emrolunmak ihtimaldir. Bir takim ulemâ bu yer onun boynuna halka gibi takilir; zâlimin boynu uzatilir, demis; bazilari bu isin günahinin boynuna dolanacagim söylemislerdir.
Taberî (224-310)'nin «Et-Tehzîb» nâm eserinde Ya'1a b. Mürra'dan rivayet olunan bir hadîste: «Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'in herhangi bir kimse zulmen bir karis yer alirsa Allah ona o yeri yedi kat yerin dibine kadar kazdirir; sonra kiyamet gününde bütün insanlarin hesabini görünceye kadar bunu onun" boynuna dolar.» buyurarak gasbedilen yerin nasil boyuna dolanacagi beyan olunmustur.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Zulüm ve gasb siddetle haramdir.
2- Bir yere sahip olan kimse o yerin altina da tâ nihayetine kadar mâlik olur. Baskalarinin o yerin altina kuyu ve kanal gibi seyler kazmasina mâni* olabilir. Bu hususta zarar görmesi veya görmemesi bahis mevzuu degildir; zira yerin alti üstüne tâbi'dir. Kurtubî 'nin beyanina göre bir kimse arazîsin kazarak altinda mâden veya benzeri bir çey bulsa ulemâdan bâzilari buna da mâlik sayilacagina kail olmus, bir takimlari ise bulunan seyin umum

müslümanlarm mali olacagini söylemislerdir. Yerin üstü de o yere tâbidir. Binâenaleyh kimseye zarar ver-meml-k sartiyle yerin üstüne sahibi istedigi kadar kat çikabilir.
3- Yer gasbedilebilir. îmam Mâlik, îmam Safiî ve îmam Ahmed b. Hanbel ile Hanefîler 'den 1mam Muhammed ve îmam Züfer'in kavilleri budur. Hattâ bir zamanlar îmam Ebû Yûsuf da buna kaildi. Sonra-dan îmam Âzam 'la beraber olarak: «Gasb ancak nakli mümkün olan seylerde tahakkuk eder; çünkü zilyedlik ancak nakille giderilebilir; akarda nakil yoktur.» demislerdir. Hanefiyye 'den bâzilarinin beyanina göre Imam Âzam'la îmam Ebû Yûsuf dahî e karda gasbin tahakkuk edebilecegine kaildirler. Ancak ödemeyi îcâb edecek sekilde degildir.
4- Hz. Saîd b. Zeyd rivayeti, onun menkibesine, duasinin kabulüne ve zâlime bed duâ edilebilecegine delildir.

31- Yol Hakkinda Ihtilaf Edildigi Vakit Yolun Ne Kadar Olacagi Babi

143- (1613) Bana Ebû Kâmil Fudayl b. Hüseyn El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülazîz b. Muhtar rivayet etü. (Dedi ki) : Bize Hâlid El-Hazzâ', Yûsuf b. Abdillâhdan, o da bahasindan, o da Ebû Hü-reyre'den naklen rivayette bulundu ki, Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Setîem):
«Yol hakkinda ihtilâfa düserseniz, yolun genisligi yedi arsin yapilir.»
buyurmuslar.
Bu hadîsi Buhâri «Mezâlim» bahsinde tahrîc etmistir.
Zira': Arsin demektir; hem niüzekker hem müennes bir kelimedir. Bazi rivayetlerde müzekker, bazilarinda müennes olarak zikredilmesi bundandir. Burada zirâ'dan murâd: Her beldede âdet olan arsin ve metre gibi seylerdir.
Açilacak- yol hakkinda Nevevî sunlari söylüyor: «Bîr kimse mülkü olan yerin bir kismini gelip geçenlere yol ayirsa, bu yolun miktari o kimsenin ihtiyarina birakilir. Efdal olan yolu genis birakmaktir. Ama hadîsten murâd bu degildir. Sayet yol, bir cemaatin arazîsi arasinda bulunur da onu yenilemek isterler ve su kadar olsun diye bir miktar üzerinde anlasirlarsa, bu anlasma mu'teber olur; yolun ne kadar olacaginda ihtilâf ederlerse o zaman yol yedi arsin birakilir. îste hadîsten murâd budur. Ama yedi arsindan daha genis olarak yapilmis bir yol bulursak, bu yolun az da olsa hiç bir yerini benimsemeye kalkismak hiç bir kimseye caiz degildir. Yalniz etrafindaki hâli yerleri islemek caizdir. Yoldan geçenlere zarar vermemek sartiyle bu yeri ihya suretiyle mülk edinebilir...»
Tahâvî bu hadîsin yeni açilacak yollar hakkinda oldugunu söylemis; El-Mühelleb (-83) : «Bu hüküm evlerin arasindaki yollir hakkindadir. Ev sahipleri aralarinda yol açmak isterlerse yedi arsin genisliginde yapmalari îcâbeder, tâ ki gelip geçenlere ve yük getirip götürenlere zarar vermesin.» demistir.
Taberî bu hükmün ulemâya göre vücûp iiade ettigini bildiriyor.
Bâzilari bu hadîsin ana caddeler hakkinda oldugunu, mahalleler, arasinda yeni açilacak yollarin anlasmaya bagli olup yedi arsindan daha az da olabilecegini söylemislerdir.

---

[1] islâm devletî teb'asi müslimdir.
[2] Bâzi nüshalarda bunun yerine (Ebu Bekr) denümisse de dogrusu Ebû Küreyb'idr.
[3] Bu rivayet de Müslim'deki muallâk mâdIslerden Ibridir.
[4] Ebû Seleme'nin ismi Mansur b. Seleme'dir Kavilerden biri Künyesini, diger: Idmini sâ yi emistir.
[5] Safiî fikhina dâirdir
[6] Hadîs ulemasinin beyanina göre bu hadîsi yalniz basina Ebû Mes*att UkbenVbnfi Amr et-Ensârî rivayet etmsitir. Ukbetâ'bnü Âmir'in bu bâbda rivayeti yoktur. îsnadda ri-vilerden Ebû HâlId-i Ahmet'in vehmettigini Beykarî .söylemistir
[7] Imam Mufaammed'In eseri
[8] Yemenli bir kabiledir.
[9]

Takriben on sekiz litrelik ölçek.

[10] Sure-i Mâide, âyet: 90

[11] Sure-i Bakare, âyet: 275

[12] Fussilei âyet: 39

[13] Nevevî'nin beyanina göre: Tas ve cevher gibi seylerle karisik altin mânasina olsa gerektir. Çünkü okiyye kirk dirhem agirligi olduguna göre bu mikdar hâlsi :.liin, iki veya üç dinarla satin alinmaz

[14] Hafif kaynatilmis hurma ve üzüm sirasi